

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

13

SEMICENTENARUL
RADIODIFUZIUNII ROMÂNE

(Paginile 14, 15, 16)

PRESTIGIU și VALOARE

UNA din cele mai profunde însușiri ale Programului Partidului Comunist Român, purtând sigiliul celui de al XI-lea Congres, este, desigur, sentimentul pe care-l respiră întreg ansamblul, mai întâi de punere în lumină a trecutului nostru istoric în valențele pe care le relevă analiza și sinteza materialist-dialectică, apoi de subliniere semnificativă a conceptului de valoare pe care-l implică aprecierea prezentului, în perspectiva, astfel prefigurată, a viitorului. Arhitectura armonioasă a acestui document tocmai în această constă: în promovarea valorilor creatoare — a căror conștiință, marxist determinată, implică atât faptul istoric propriu-zis, ca proiectare a colectivității, cât și rolul personalității în istorie, ca o dimensiune cu necesitate confirmată de evoluția sub semnul legității progresului uman al oricărui popor. Cu atât mai demonstrativ al poporului român, tocmai pentru că el este rodul unui proces de-a lungul a două milenii, cizelat de dialectica unui destin făurit de el însuși, în sensul continuității de ființă și de conștiință a propriei identități în timp și spațiu. Căci istoria reală nu poate despărți acești doi indici existențiali fără riscul de a se cădea în arbitrarul circumstanțial, conjunctural, cel al factorilor dovedindu-se până la urmă subiectivi, ca atare friabili și neconcludenți, chiar dacă, incidental, răbojul timpului poate înregistra și asemenea excepții.

Unitatea națională a unui popor este mereu hrănită și confirmată de conștiința unității lui culturale, de sensibilitate și de expresie artistică, într-un spațiu geografic al său și într-un timp istoric vibrând în continuitatea generațiilor.

De aici și conștiința valorilor, ca atare a promovării lor. În trecut, această conștiință și această promovare s-au manifestat prin arhitectura monumentelor, prin specificul de stil, neexcluzind, ci tocmai implicând, ca în Transilvania, forța creatoare de civilizație și cultură nu numai a bășinașilor români, dar și cea a altor naționalități, așezate prin succesiunea aluviunilor istoriei. Realitate dată, pe care, sub semnul celei mai înaintate concepții despre lume și societate, prezentul o armonizează neconștient prin înșeși liniile directoare, cu metodele de concretizare ale detasamentului de avangardă al întregului popor: Partidul Comunist.

Unitatea criteriilor de valorificare a operei de artă purtând însemnul mereu viu al îmbogățirii conținutului prin însăși receptarea ei de către mase tot mai largi, în cadrul revoluției culturale, a revoluției care, pe măsură ce înaintează în timp, lărgiște aria de cuprindere și luminează orizontul cunoașterii ideologice și afective. De aici politica Partidului în privința moștenirii noastre culturale, relaționată de înlesnirea întâlnirii — pe coardele universalității — cu roadele creației tuturor popoarelor, de aici efortul mereu mai intens de a orienta mijloacele de răspundere a culturii spre cuprinderea semnificativă a tot ceea ce se impune, sub imperiul actualității, în prezent, dar și sub semnul duratei, în viitor.

Cultura română contemporană a devenit, în convergența acestor parametri, un bun tot mai prețios, ca expresie de identitate creatoare în concertul culturii universale. Amplu coloziu de la Sorbona, „Eminescu după Eminescu”, este cel mai recent semn al acestei accepție, legându-se de tot mai numeroase prezențe românești și în alte domenii ale artei, ale culturii în genere, pe multiple meridiane.

O datorăm aceasta unui proces de firească acumulare a valorilor reprezentative, dar ne-o explicăm cu luciditate, în ce privește promovarea acestor valori, prin prestigiul general al României socialiste în lume astăzi, cind factorii de progres economico-social prevalează și cind, prin cel mai dinamic, factorul prezenței active în principalele probleme ale contemporaneității, țara noastră își spune cuvântul: ascultat cu interes, receptat cu stimă în cele mai înalte foruri internaționale.

Corolar în explicarea acestui prestigiu: evenimentul, cu prelungite ecouri la scara receptării mondiale, al reagerii tovarășului Nicolae Ceaușescu în fruntea supremei magistraturi de conducere a țării. Succesiunea zecilor și zecilor de telegrame de felicitare de peste hotare confirmă — dincolo de implicația lor protocolară — tocmai dinamica relaționării celor două noțiuni implicate în titlul nostru.

George Ivașcu

Fotografie de Ion Micles

Talent și vocație

LUCRUL LITERAR cere timp și cumpănire; el nu poate fi făcut în grabă și fără adincime. Este o dezvoltare cu popasuri de chibzuință, cu întoarceri și cu refaceri în care opera este, bucată cu bucată, corectată și corectată, până la sfârșit, iar cind e gata, reluată pentru șlefuirea finală. Așa cel puțin se cuvine să se lucreze pentru ca rezultatul să fie bun.

Într-o vreme în care viteza este cultivată de multe ori ca un scop în sine, desigur că și modul lucrului literar suferă atingeri. Trebuie însă spus cu toată puterea că scrisul literar nu se împacă cu viteza, așa cum nu se împacă lucrul artistic în genere.

Dacă aceste considerații, provenite din cercetarea firii însăși a lucrurilor, sînt luate în seamă cu seriozitate, atunci și prezența activă a scriitorului în epoca sa capătă o însemnătate mai adincă.

Scriitorul nu este numai un simplu martor al vremii sale; opera sa nu este numai o înșirare de fișe documentare a faptelor de tot felul, cu care el este contemporan. Dacă ar fi numai atât, el s-ar mărgini numai la latura informativă a scrisului literar, latură care își are desigur importanța ei, dar care nu reprezintă decît o mică parte din acest scris, numai o mică parte din ceea ce se numește uneori, cu atîta emfază și pretenție, nu totdeauna justificată de rezultate, creație literară. Tocmai pentru ca rezultatele căpătate cu lucrul său să poată merita acest nume pretențios, scriitorul are datoria, atît față de el însuși, cît și față de cititorii săi, să-și dezvolte în adincime talentul, să-și hrănească cu cultură vocația și să descopere în actualitate ceea ce este durabil, semnificativ, ceea ce poate să treacă dincolo de clipa prezentă.

AL. PHILIPPIDE

CU AL. PHILIPPIDE...

ȘTIAM de multă vreme că poetul nu agreează interviurile („mai întâi pentru că nu-mi plac interogatoriile și, apoi, pentru că mai totdeauna întrebătorul vorbește cu cuvintele întrebătorului”) și am evitat a aduce vorba despre așa ceva. Ne-am întilnit, de aceea, într-un birou la Academie, și căzînd de acord că nu-i vorba despre interviu („să-ți spun drept, chiar cuvîntul în sine îmi displace”), am început prin felurite observații în legătură cu lumea europeană prin care trecuserăm, el chiar de foarte tînr.

— De ce v-ați dus la Paris la Economie politică?...

— Pe vremea aceea (1924) se acorda studenților români care mergeau la Paris să studieze Dreptul și Economia politică unele avantaje de ordin bănesc. Celor de la Litere nu li se făcea această favoare. Cum aveam din țară licența în Drept, iar la Berlin urmasem două semestre cursuri privind Științele de stat — Staatswissenschaften — m-am înscris la doctorat la Drept la Paris, deși teza n-am dat-o și nu voiam s-o dau. Mi-am dat însă examenele necesare; țin minte că la *Istoria vechiului drept francez* am luat chiar nota maximă.

La cursuri asistam în limita programului, în schimb mă duceam destul de des la cursurile care mă interesau la Sorbona și la Collège de France... Cînd am plecat de la Berlin (unde stătusem doi ani) la Paris, m-am oprit 24 de ore la Colonia, din cauza unor mișcări separatiste ce aveau loc acolo. Vedeam orașul pentru a doua oară;

întîia oară am fost acolo în 1914, într-o excursie cu părinții.

— Cînd ați scris și întîia poezie...

— Nu. E prima poezie publicată!

Vorbîndu-i, apoi, despre credința mea că un om cu o viață cu durată normală trăiește, de fapt, mai multe vieți într-una, putînd prinde vremea străbunicilor și ajunge la cea a strănepoților (nu neapărat în ordine biologică, ci mai ales socială), la care se adaugă, constant, mai multe vârste trăite și visate interior, fapt ce poate suplini brutală scurtime cronologică a existenței noastre, autorul *Visurilor în vîietul vremii* a intervenit cu blîndețea-i știută:

— Am impresia că uneori, după vîrsta de 50—60 de ani, omul trăiește ca un parazit al propriei personalități. Se repetă complet, se ascultă vorbind, într-un fel de narcisism steril... Eu am încercat să fug pe cît pot de o astfel de stare și să mă situez între cei ce constată cu îngîndurare o asemenea situație. Fiind mai sceptic, privesc cu toleranță lucrurile. Începînd prin a fi tolerant față de alții, am ajuns și la o anume toleranță față de mine; eu, care altfel, am fost toată viața foarte sever cu mine...

George Muntean

(Continuare în pagina 5)

România literară

COLEGIUL :

Ana Blandiana, Șerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Ion Iorca, Nicolae Manolescu, Dărie Novăceanu.

DIRECTOR : George Ivașcu. Redactor șef adjunct : G. Dimisianu. Secretar general de redacție : Roger Câmpăanu.

Din 7 în 7 zile

Relațiile româno-japoneze

INTR-UN INTERVIU acordat, zilele trecute, ziaristilor japonezi Fumio Kitamura și Hisashi Ozaki, redactorii ai ziarului japonez „Yomiuri Shimbun”, președintele Nicolae Ceaușescu a făcut o profundă sinteză a situației internaționale. Schimbările intervenite în raportul de forțe pe plan mondial, voința fermă a popoarelor de a fi stăpîne pe bogățiile lor naționale, pe destinele lor și de a realiza raporturi de un tip nou care să elimine inegalitatea și asuprirea au determinat trecerea de la așa-zisul „război rece” spre o anumită destindere în viața internațională. „Cursul spre destindere este însă abia la început, e destul de fragil, sint încă multe focare de incordare, multe pericole care pot duce la o nouă agravare a situației internaționale. Pornind de la aceste considerente, România apreciază că trebuie intensificate eforturile pentru lichidarea conflictelor și a încordării din relațiile internaționale, dintre state, pentru soluționarea acestora pe calea tratativelor, pe cale pașnică”. Cu privire la relațiile româno-japoneze, președintele Nicolae Ceaușescu a spus: „Aștept cu multă plăcere vizita în Japonia și sper că întâlnirile și convorbirile pe care le voi avea cu conducătorii statului dumneavoastră, cu diferiți oameni politici și oameni de afaceri vor crea posibilități de extindere mai puternică a relațiilor dintre țările noastre”. Distanța mare dintre țările noastre, a adăugat președintele Nicolae Ceaușescu, nu este o piedică pentru extinderea și larga valorificare a schimburilor economice, tehnico-științifice și culturale.

„Ambasadorii prieteniei”

UNA DIN CELE MAI INTERESANTE acțiuni de cunoaștere și prețuire reciprocă internațională este, fără îndoială, schimbul de vizite ale tineretului. În această privință, inițiativa Fundației „Ambasadorii prieteniei”, condusă de Harry W. Morgan și soția sa, se cuvine a fi subliniată, pentru frumoasele rezultate pe care le recoltează. Opinia publică românească își aduce aminte cu plăcere de vizitele grupurilor de tineri americani în țara noastră. De asemenea, înregistrăm cu bucurie succesul obținut de un grup de tineri români care fac o vizită amicală în Statele Unite, în cadrul aceluiași „ambasade ale prieteniei”. La începutul acestei săptămîni tinerii români au fost primiți la Casa Albă de președintele Gerald Ford. Cu această ocazie președintele Statelor Unite a ținut să exprime președintelui Nicolae Ceaușescu „grătitudinea pentru trimiterea acestui minunat grup de tineri să ne viziteze țara și să ne cunoască poporul”. Președintele Ford a spus: „Vă rog să transmiteți domnului președinte Nicolae Ceaușescu că sint foarte nerăbdător să vizitez România. Cunoșc căldura cu care poporul român a primit în trecut pe oaspeții americani. Aștept cu interes această vizită care cred că va avea loc în cel mai scurt timp posibil”. În încheierea vizitei la Casa Albă, formațiile artistice care fac parte din grupul de tineri români au prezentat un program de coruri și melodii populare românești.

Importante conferințe internaționale

LA LIMA, capitala Republicii Peru, se desfășoară lucrările Conferinței generale a Organizației Națiunilor Unite pentru dezvoltare (O.N.U.D.I.). Pe masa de lucru a Conferinței se află șase proiecte de rezoluții, între autorii cărora se numără și România. Poziția exprimată prin aceste rezoluții are în vedere suveranitatea permanentă a statelor asupra resurselor naturale, industrializarea țărilor în curs de dezvoltare, cooperarea internațională în domeniul comunicării tehnologiilor avansate, stabilirea unui sistem de asigurare pentru contractele dintre țările în curs de dezvoltare și întreprinderile din țări dezvoltate. Tendința dominantă în Conferință este pentru sprijinirea acestor proiecte de rezoluții, de evident interes pentru consolidarea unei noi ordini economice în lume.

LA GENEVA continuă, intens, lucrările în comisii ale Conferinței europene pentru securitate și cooperare. Se fac progrese în redactarea documentelor destinate fazei finale care, așa cum afirmă numeroase agenții de presă, se va desfășura în lunile de vară ale acestui an. Tot la Geneva, în Conferința comitetului pentru dezarmare, un grup de 21 de state, între care și România, va întocmi un studiu aprofundat privind problema zonelor denuclearizate. Lucrările grupului vor fi sprijinite de secretariatul general al O.N.U. în așa fel încît să fie încheiate pînă în luna august a.c.

În Orientul Apropiat

AGENȚIILE TELEGRAFICE DE PRESĂ din lumea întreagă au transmis știrea că regele Arabiei Saudite, Faisal, a fost asasinat marți dimineață, în timp ce prezida o ceremonie oficială, de către o rudă a lui, un prinț în vîrstă de 70 de ani, dezecilibrat mintal. În aceeași zi, prințul moștenitor al tronului, Khalid Ibn Abdul Aziz, a fost proclamat rege al Arabiei Saudite.

Observator

Viața literară

Întîlniri cu scriitorii

● La Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu” din București va avea loc miercuri, 2 aprilie, o seară literar-muzicală dedicată poetului și muzicianului Virgil Gheorghiu. Va lua cuvîntul Ov. S. Crohmăniceanu.

● La Casa prieteniei Româno-Sovietice, în cadrul dezbaterii „Literatura contemporană — imagine a epocii și oamenilor săi”, a vorbit Al. Dima. De asemenea, Iou Zamfirescu a prezentat conferința „Literatura și noul umanism”, iar Ion Rotaru a vorbit despre „Rolul activ al literaturii în formarea conștiinței socialiste”.

Recitaluri de poezie

● Asociația Scriitorilor din Iași a organizat două seri de poezie la Clubul „Femina” și la Spitalul nr. 7. Și-au dat concursul Aurel Leon, Ioanid Romanescu, Silviu Rusu și Corneliu Sturzu.

● La sediul Asociației Scriitorilor din Timișoara a fost deschis marți, 25 martie 1975, „Studioul de poezie”, în cadrul căruia a fost consacrat un medallion lui Petru Sfetca. Cuvîntul de deschidere a fost rostit de Anghel Dumbrăveanu, după care Nicolae Țirioi a vorbit despre „Lirica lui Petru Sfetca”. Au recitat poezii ale acestui autor actorii Irene Flaman Catalina, Viorel Iiescu și Ștefan Sasu. A urmat un film realizat de Iosif Costinaș pe versurile poetului Petru Sfetca, ilustrația muzicală aparținînd lui Lucian Bureriu.

● Asociația Scriitorilor din Cluj a inițiat recitaluri de poezie la Liceul nr. 1 din Mediaș și la Liceul nr. 15 din Cluj. Au fost prezenți Titus Andronic, Domițian Ceserea-nu, Ion Cocora, Victor Felea, Vasile Grunea, Ne-

● La cenaclul „Tudor Vianu” din str. Slătineanu nr. 16, din Capitală, a avut loc o dezbaterie literară pe marginea volumului „Fața ascunsă a lunii” de Mihai Gafița. După o expunere făcută de Barbu Solacolu, au luat cuvîntul Al. Constant, Sanda Diamantescu, Ion Olteanu, Al. Rai-cu, Horia Stanca și Bucur Țincu. A citit fragmente din volumul „Fața ascunsă a lunii” Dinu Ianculescu. Întrebărilor puse în cadrul discuțiilor, le-a răspuns Mihai Gafița. Programul a fost comple-

● La Casa centrală a Armatei a avut loc o manifestare poetică la care au participat Ion Bănuță, Virgil Carianopol, Barbu Alexandru Eman-di, Eugen Frunză, Petre Ghelmez și Valeriu Gor-gulescu.

● În prezența unui mare număr de tineri, la Uzinele „Republica” din București s-a desfășurat o întîlnire cu scriitorii Ion Crânguleanu, Viniciu Gafița, Al. Mitru și Veronica Porumbacu.

● La șezătorile literare organizate la casele de cultură din Făgăraș și Zărnești, Ion Clopotel a vorbit despre opera lui Vasile Goldiș și Corneliu Diaconovici.

● Asociația Scriitorilor din Tg. Mureș a organizat recitaluri poetice la Clubul Prodcomplex și la Liceul „Papiu Ilarian” din Tg. Mureș, ca și la căminele culturale din comunele Crăiești, Hodac și Moșița. Și-au dat concursul Iosif Bucur, Dan Culcer, Serafim Duicu, Andrei Fischhoff, Romulus Guga, Oltián László, Dumitru Muresan, Cornel Pogăceanu, Mihai Sin.

● La Clubul lucrătorilor din comerț s-a desfășurat un „moment poetic” la care au fost prezenți Victor Halmu, Ion Th. Ilea, Ion Sofia Manolescu, Octav Sargețiu și Petre Strihan.

● La Școala generală din comuna Cornești, județul Ilfov, salonul „Comentariu”, din cadrul Casei de cultură a sectorului 4 din Capitală, a organizat un recital de poezie, la care și-au dat concursul: Toma Alexandrescu, George Chirilă, Elena Deacu, Veronica Russo.

Cenacluri

● La cenaclul „Tudor Vianu” din str. Slătineanu nr. 16, din Capitală, a avut loc o dezbaterie literară pe marginea volumului „Fața ascunsă a lunii” de Mihai Gafița. După o expunere făcută de Barbu Solacolu, au luat cuvîntul Al. Constant, Sanda Diamantescu, Ion Olteanu, Al. Rai-cu, Horia Stanca și Bucur Țincu. A citit fragmente din volumul „Fața ascunsă a lunii” Dinu Ianculescu. Întrebărilor puse în cadrul discuțiilor, le-a răspuns Mihai Gafița. Programul a fost comple-

● La cenaclul „G. Călinescu” a ținut o nouă sesiune în cadrul căreia Ion Potopiu a prezentat lucrarea „Ariosto, contemporanul nostru” de Al. Balaci, apărută recent la Editura Albatros. În continuare, Al. Balaci a vorbit despre personalitatea lui Michelangelo și Ariosto. — ca și despre poezii laureate ai premiului „Cisterna di Latina”. Cu acest prilej, Silvia Dobridor a citit poezia intitulată „România”, premiata la concursul respectiv.

Proza românească interbelică

● Studioul de istorie literară organizat trimestrial de Muzeul literaturii române inaugurează ciclul de dezbateri pe anul 1975 cu o masă rotundă cu tema „Direcții și tendințe în proza românească interbelică.”

Vor deschide discuția Șerban Cioculescu, Ov. S. Crohmăniceanu, Dumitru Micu. Dezbaterile va avea loc miercuri, 28 martie 1975, orele 18, la sediul muzeului din str. Fundației nr. 4.

Scriitori suceveni și cărțile lor

● Centrul de librării din Suceava a inițiat o acțiune de popularizare a cărților scriitorilor suceveni contemporani la liceele „Dragoș Vodă” din Cimpulung Moldovenesc, „Eudoxiu Hurmuzache” din Rădăuți și „Nicu Gane” din Fălticeni. Au citit din lucrările lor Vasile Andru, George Sidorovici și Constantin Ștefuriuc.

„Hronic buzoian”

● În cadrul complexului de manifestări culturale intitulat „Hronic buzoian ’75” a fost lansat la Librăria „Mihail Eminescu” din Buzău volumul „Drumuri și condeie” de Mihai Florea, care a fost prezentat de Constantin Ghigulescu, președintele Comitetului județean de cultură și educație socialistă. A urmat un recital de poezie sub genericul „Partid, infinită coloană a sufletului românesc” cu concursul poezilor din Buzău.

● La Casa de cultură din Reșița, la Institutul de subingineri din această localitate, ca și la Casa de cultură din Caransebeș au avut loc dialoguri cu cititorii, la care au participat Maia Belciu, Mihail Davjdoglu, Alex. Grigore, Toma George Maiorescu și Damian Necula. Și-au mai dat concursul poezii locale Dinu Cârpeanu, Constantina Brăndușoiu, Maria Deliman Adam, Gh. Zin-cescu, Mihai Nichifor, Valeria Negovan, Nicolae Eremia, Ana Selena, George Suru și Domnica Secosan.

Constantin Fintineru

● A ÎNCETAT din viață (inhumarea a avut loc în ziua de 23 martie, în cimitirul din com. Bu-dișteni, jud. Argeș) Constantin Fintineru, autorul aceluia roman Interior, a cărui tensiune introspectivă a surprins la data apariției (1931), prin aceea atmosferă (cum va scrie Păpășescu, în Mențiuni critice) de „neliniște, incertitudine, destrămare și război permanent personalității eroilor, hamletism”, implicînd solitarism și infatuare teatrală, dar nu lipsit de autentică febră intelectuală.

Această scriere a unui tânăr de 24 de ani (născut în 1907) a fost comentată multiplu și divers. G. Călinescu acordîndu-i în a sa Istorie a literaturii... peste o jumătate de pagină. Interior fiind considerat „un jurnal liric, analizînd psihologia incertă a «generației noi», adică în fond a tînrului universal. O anume incoerență — voită și o acceptare nepăsătoare a absurdului, în scopul de a da impresia absurdului, în scopul de a da impresia unei înregistrări autentice a vieții interioare, în-văluie paginile cărții într-o aparentă de hermetism. Noul tînr suferă de un rău al veacului, ce nu mai provine din blazare, ci, dimpotrivă, dintr-o prea mare vitalitate care dă naștere la neliniști, la întrebări asupra modalității de a se afirma. La alt nivel de timp avem de-a face cu tînrul visător care trece prin criza de ciocnire cu viața. Prin definiție orgolios, ca orice adolescent, el e încă pradă aceluia proces de sedimentare a caracterului, ale cărui aspecte tipice sint cinismul artificial, sentimentalismul, susceptibilitatea, predispoziția idilică, nevoia imperioasă de a se afirma, absurditatea”.

Ov. S. Crohmăniceanu în Literatura română între cele două războaie mondiale, I, crede, spre deosebire de Călinescu, că în Interior, „mai degrabă avem de-a face cu simptomele unei dezorganizări clinice, care nu va întîrzia mult să se arate. Jurnalul aminteste chiar de anumite predispoziții familiale. Timpul și ambiția își pun pecetea asupra unei neurastenii progresive, prin forma filosofică abisală și vag mistică pe care o iau anxietățile bolnavului. Dilatarea maladivă a vieții interioare se produce în aceste direcții. Obnubilarea conștiinței are loc printr-o betie speculativă, care-i dă victimei iluzii că depășește o condiție existențială comună, cucerindu-și alta superioară”. Desigur, urmîrind însăși biografia scriitorului, aceste aprecieri (într-o istorie scrisă în jurul anului 1970) sint mai plauzibile, dacă ținem seamă și de faptul că din 1940 nu se mai poate cita notabil în activitatea lui C. Fintineru decît un studiu. Poezia lui Lucian Blaga și gîndirea mistică, precum și un volum de versuri, Risul morților de aur. Ori cum, una din editurile noastre s-ar putea gîndi la o selecție din această — de altfel restrînsă, dar interesantă la timpul său — operă.

P. S.

● ERATA la numărul precedent, pag. 13, privind citatul de sub căsuța lui Ion Barbu, atribuit acestuia, cînd el aparține în realitate lui Ion Pillat, a cărui comemorare, cu prilejul împlinirii a 30 de ani de la moarte, redacția noastră o pregătește. Eroarea s-a produs în acest context, printr-o inadverență tehnică.

TIBERIU VORNIC

(21 I 1900 — 20 III 1975)

ÎN anul 1924 debuta ca publicist, în paginile ziarului „Dimineata” din București, un tînr care s-a remarcat prin combativitatea articolelor sale. Venit de pe plaiurile Tohanului Vechi, unde se născuse, el aborda în publicistica vremii o tematică socială, devenind curînd colaborator constant al prestigioaselor publicații democrat-progresiste: „Lupta”, „A.B.C.”, „Zorile”, „Adevărul” etc. După 1944, concomitent cu activitatea publicistică și cea de traducător, Tiberiu Vornic desfășoară o remarcabilă activitate literară concretizată în volumele de proză și dramaturgie ale căror su-

biecte, inspirate prin excelență din viața rurală și citadină în plină prefacere socialistă, aveau să-i aducă satisfacții, între care, obținerea premiului „Vasile Alecsandri”. Scriitor talentat, om de omenie înainte de toate, Tiberiu Vornic, plecat zilele acestea în lunga călătorie fără întoarcere, rămîne în amintirea noastră prin însușirile sale morale, dar și prin scrierile sale: Movila neagră (nuvele, 1949); Oameni sub patrafir (roman, 1950); Întimplări din pragul veacului (roman, 1953); Sub pajura împărăției (roman, 1954).

creație și omenie

DACA deceniul pe care îl trăim s-a înscris în istoria patriei drept **Deceniul Ceaușescu**, aceasta se explică prin faptul că Președintele nostru a însemnat în acest deceniu România însăși, **România cu personalitatea ei constructivă, intens constructivă, pe drumul comunismului.**

Dăruindu-se total luptei clasei muncitoare și fiindu-și locul în panteonul marilor figuri românești ca un desăvirșit militant, gânditor și constructor al epocii pe care o trăim, Președintele nostru simbolizează prin prezența sa omogenitatea aspirațiilor societății noastre, ca și ideea de armonie. Pentru că, nicidecum ca în această epocă nu a fost mai grăitoare armonia dezvoltării pe întregul cuprins al țării, ca și armonia dezvoltării României în context — într-un tot mai bine concertat context — cu aspirațiile națiunilor omenirii.

Iar, pentru noi, pentru toți cetățenii României de astăzi care, în această primăvară de prag între legistaturi, am validat cu votul nostru Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, re alegerea tovarășului Nicolae

Ceaușescu în fruntea statului înseamnă garanția realizării dorinței noastre vii de înfăptuire a acestui Program.

Actualul **Deceniu Ceaușescu** se prelungește astfel, vizionar și lucid, până în prețuia anului 2000, și mai departe, în formula sa cea mai activă, formula de lucru, de prezență permanentă și creatoare printre producătorii de bunuri materiale, ca și printre producătorii de bunuri spirituale, de înfăptuire a celor două mari obiective ale societății noastre: **creația** în toate formele ei și **omenia** în toate manifestările ei.

Pentru că, iubit de noi și respectat peste hotare, conducătorul pe care ni l-am dorit și pe care-l avem în fruntea partidului și a națiunii, și-a depus jurământul său comunist față de țară, în numele creației și al omeniei. Și, odată cu el, simțindu-ne inima străjuită de eșarfa tricoloră, noi am jurat cu toții să slujim fără preget cauza socialismului și comunismului în România.

Astfel, jurământul Președintelui răsună — crez al devenirii comuniste deasupra Patriei, în sufletul poporului.

Corneliu Leu

Primăvara '75

ANOTIMPURILE știute din bătrâni și din cărțile de școală — cu temperaturi caracteristice și peisaje bine definite — ni se dezvăluie de-o vreme peste ceea ce memoria din bătrâni părea a ne fi transmis ca de la sine previzibil. Din care pricină, am început să să ne schimbăm și noi poziția față de anotimpuri, fiind mai puțin atenți la starea meteorologică, și mai mult la întâmplări și evenimente.

Vara lui 1974, destul de confuză din punct de vedere meteorologic, și, oricum, semănând cu multe altele, ne-a rămas în memorie prin evenimentul care a marcat-o: 30 de ani de la Eliberare. Toamna lui 1974 va rămâne în istorie prin cel de-al XI-lea Congres al partidului, început de nouă etapă în dezvoltarea României socialiste. Dacă m-ar întreba cineva cum arată această primăvară, ca peisagist-iubitor de natură i-aș spune: în primăvara aceasta se muncește cum nu s-a muncit niciodată. (Așa îmi vine mie să răspund, după ce am trecut prin multe întreprinderi și am aflat vești din sute de locuri de muncă din țară). De curînd, ni se anunța că peste patru sute de colective de muncitori și-au îndeplinit sarcinile actualului plan cincinal. Numărul crește vertiginos, de la o zi la alta, și sfîrșitul primăverii va marca o mult dorită victorie a omului-constructor în lupta cu timpul. Aș mai spune: în primăvara aceasta, mii de tineri își vor trece examenele de calificare, se extinde mecanizarea producției, se depun mari eforturi pentru aplicarea unor inițiative valoroase și a unor invenții — produse ale inteligenței tehnice românești. În Valea Jiului, pentru 1975 s-au prevăzut fonduri cu 50 la sută mai mari în vederea achiziționării unor utilaje necesare mecanizării producției. La Cimpulung Muscel, autoturismul de teren ARO se realizează în peste patruzeci de variante...

De pe întreg cuprinsul țării, această primăvară

aduce vești despre un nemaiîntilnit efort constructiv, ce ne va permite să intrăm pregătiți, cu șanse de mari succese, în cincinalul revoluției tehnico-științifice. Pentru mine, ca scriitor, trăind și gândind printre oameni-constructori, revoluția tehnico-științifică înseamnă, în primul rînd, o revoluție spirituală, o transformare a conștiințelor în noua etapă a dezvoltării socialiste. Și sint convins că această revoluție spirituală o intuiesc, o așteaptă și încearcă să o determine toți scriitorii.

Ca întotdeauna, și în ultimii ani scriitorii români s-au dovedit scriitori-cetățeni, participanți activi, prin forța cuvîntului tipărit și activitate obștească, la toate evenimentele importante. Aș aduce un singur argument: nenumăratele articole și reportaje publicate în zărele de mare tiraj — „Scînteia”, „România liberă”, „Scînteia tineretului”, „Informația Bucureștiului”, precum și în presa literară — „România literară”, „Lucefărul”, „Tribuna” etc.

Prin scrisul lor, ei au definit evenimentul de importanță excepțională — re alegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în înalta funcție de Președinte al Republicii Socialiste România. Numeroase articole și reportaje cuprind în ele întreaga desfășurare a campaniei de alegeri a deputaților în Marea Adunare Națională, în consiliile municipale, orașenești și comunale.

Primăvara lui 1975 este primăvara Jurământului de credință și devotament față de Republica Socialistă România, rostit de Președintele țării și de întregul popor, pentru ca viața noastră de azi și de mâine să cunoască belșugul și înflorirea pe deplin meritată. Cum arată această primăvară? Starea meteorologică se schimbă nu de la o zi la alta, ci chiar de la o oră la alta. Ceea ce rămâne constant este marele efort constructiv a milioane de oameni. Și astfel putem spune că se muncește azi mai mult ca niciodată, cu convingerea că va fi spre binele nostru, al tuturor. Acest efort domină peisajul primăverii 1975.

Nicolae Țic

Elena Greculesi : COMPOZIȚIE
(Din expoziția Artiștii plastici și Anul internațional al femeii — Galeria Nouă)

Întrebare

M-ai întrebat într-o zi
De ce iubesc țara ;
Am zvicnit să răspund
Ca un fluviu oprit ;
Eram plin de cuvinte
Cum plină de soare e vara,
Dăruit ca un joc de copii,
Cristalin și robît
Și învins de cuvinte ;
Pentru că țara... țara...
Patria are... patria este...
Sint un fir de nisip
Fără ea, sint un fir...
Ce buimace și palide sint
Aceste cuvinte, aceste
Lumini singuraticice seara,
Mingi rotunde și reci și sărace la chip,
Așteptări la nadir
Bîntuite bezmetic de vînt !
Ce s-aleg, ce s-adun ?
Poate despre munți, despre ape,
Amintirile gliei în zori
Cînd aburi subțiri se ridică spre cer,
Amintirile singelui, grele,
Departe de vorbe, de suflet aproape ;
Sau poate despre oameni să spun,
Neamul sfînt de viteji visători,
Despre vremuri în zale de fier,
Despre glasul iubirilor mele.
Ce s-aleg, ce s-adun ?
Livezi albe de meri
Picurau din potire
Somnul vorbeii pe pleoape,
Eram cuib de tăceri
Și bătrîn ca un trunchi de gorun ;
Iar în inima mea țara visa
Ca lumina pe ape.

Ion Stoica

Considerații confortabile

■ POATE că niciodată nu ai mai adinc impresia duratei decât atunci când stai pe loc și lași timpul să treacă peste tine.

■ OAMENII între ei, de multe ori, se ghicesc mai mult decât se înțeleg. Sintem de-atâtea ori (și fără să ne dăm imediat seama) enigmatici unii față de alții. În ciuda încercărilor de precizare psihologică (prețioase, desigur, ca orice căutare ordonată a adevărului) comunicarea mișcărilor sufletești este o aproximație mai rară sau mai mică. În domeniul realității obiective, al faptelor repetabile în virtutea unor legi ale naturii (nu ale oamenilor, care sînt susceptibile de interpretări subiective), comunicarea în înfățișarea informației exacte și a constatării unice, cu alte cuvinte a apropierii de un absolut. Nu se întâmplă însă aceasta și atunci când e vorba de idei filosofice și literare, mai ales literare, unde absolutul e o himeră.

■ SĂ nu disprețim chiar întotdeauna banalitatea. Uneori adevărul ia înfățișarea banalității. Și, tot așa, citeodată, ce se numește banal este doar expresia, uzată de prea multă întrebuintare; fondul însă poate fi adevărul cel mai adinc, peste care trecem adesea cu ușurință, din cauză că ni se pare că îl cunoaștem și ne-am familiarizat cu el de multă vreme. Dar dacă ne oprim puțin și cercetăm, descoperim că lucrul ce ni se părea vechi și uzat pentru că era cunoscut de toată lumea cuprinde în el însuși ce ne erau ascunse tocmai din pricină că, convinși că-l cunoașteam foarte bine, treceam repede peste el. Și oare poate fi vorba de idei „uzate” ca niște haine vechi și prea mult purtate? Comparația aceasta e prea iefină ca să fie adevărată. Și aici, ca și în cazul adevărilor zise, din obișnuință, banale, să nu ne grăbim să aruncăm la vechituri ideile „uzate” pînă nu le cercetăm cu atenție.

■ NATURA nu trebuie văzută strîmb. Mai exact spus: natura nu suferă să fie văzută strîmb. Din cauză că vedea strîmb, expresioniștii n-au putut să descrie natura și au dat greș atunci când au încercat să înfățișeze priveliști de natură, și aceasta tocmai pentru că felul lor strîmb de-a vedea și de-a descrie îi împiedică. Ei, de altfel (sau în orice caz cei mai mulți dintre ei), disprețuiau sau chiar ignorau cu voioșă natura.

■ SÎNT poezii și muzici triste care te înalță. Sînt poezii și muzici triste care te deprimă. Merită stimă numai cele dintîi.

■ ÎNȚELEGI pe un om dar nu te înțelegi cu el. Înțelegi un lucru dar nu te împaci cu el. Așadar, să te apropii de orice om, de orice lucru, fără prejudecată, chiar dacă ai de la început impresia că nu-ți place. Să înțelegi ceva nu înseamnă că acel ceva îți și place.

■ DE la Stéphane Mallarmé, dintre toți poeții cel mai aproape de un absolut al versului, n-am învățat cum să fac versuri, am învățat de la el cum să mă port față de versurile pe care le fac.

■ SÎNT unii oameni care, atunci cînd vorbesc față de mai mulți și se ascultă vorbind, vor să se întrecă pe ei înșiși, fără însă ca mci întîi să-și controleze puterile și să vadă dacă pot într-adevăr să facă acest lucru. Lipsa unui control prealabil poate să producă (și chiar produce de cele mai multe ori) o nesiguranță în mecanismul gîndirii. Și nu rareori, într-o asemenea situație, nepotrivirec dintre intenție și rezultat dă o impresie de ridicul, impresie ce acoperă și părțile bune ale celui care vorbește. Acest fapt, scuzabil, poate, într-o privință, atunci cînd cineva vorbește și se lasă dus de vorbe, e rai grav și nu are nici o scuză atunci cînd se produce în scrisul cuiva. Scrisul care nu e bine controlat de cel care scrie nu este ceva cu totul nou, dar el se ivește mai des în epoca modernă decât în antichitate și în secolul nostru mult mai mult decât ori-cînd. Viteza, graba, credința în infailibilitatea spontaneității joacă și aici un rol detestabil.

■ O LEGENDĂ, care se pare că nu-și are originea în antichitate, ci în vremuri mai noi, spune că la Sais, în Egiptul cel vechi, într-un templu era o statuie a unei zeițe acoperită de un văl și pe care nimeni nu îndrăznea s-o dezvăluie, de frică să nu descopere o taină cumplită, desigur cunoașterea totală, prea grea pentru mintea omenească. Schiller a scris pe temeiul a-

cestei legende un poem, *Statuia învăluită de la Sais*. Novalis a lăsat și el un distih aluziv la același subiect. În poemul lui Schiller, un tînar lacom de știință află de la un preot al templului că zeița printr-un oracol a spus să nu ridice nimeni vălul pînă nu-l va ridica ea, iar cel care cu miini profane îl va ridica va vedea adevărul. E o vorbă divină de care toți se tem. Tînarul îndrăzneț pătrunde noaptea în templu și ridică vălul. Este găsit a doua zi dimineața zăcînd în nesimțire, și cînd își vine în fire nu vrea să spună ce-a văzut și moare copleșit de spaimă și tristețe, rostind cu limbă de moarte doar atît că „e vai de-aceia care merge către adevăr făcîndu-se vinovat”. Lui Schiller legenda i-a sugerat o povestire cu un sfîrșit didactic și moralizator: să ridici vălul adevărului numai dacă îți dă voie zeița, adică legea. Așadar, un conformism respectuos și comod față de autoritatea invizibilă.

Distihul lui Novalis sună așa:
Unul a izbutit — și a ridicat vălul zeiței din Sais.

Și ce-a văzut? — S-a văzut, minune-a minunii, pe el.

Deosebirea de mod de-a gîndi și de sens al mișcării sufletești între cele două interpretări ale legendei este enormă. Finalul poeziei lui Schiller: să nu ajungi la adevăr călcînd legea, făcîndu-te vinovat, închide brusc o frumoasă mișcare de căutare. Cele două versuri ale lui Novalis au o largă deschidere surprinzătoare, către meditație și visceră. Distihul sugerează îndrăzneala cercetării în ciuda unei primejdii posibile și înfrîngerea unei interdicții. Să te vezi pe tine însuși, să te cunoști pe tine însuși, iată concluzia deloialtă simplă și cuprinzătoare a căutării adevărului; adevărul e în tine, caută-l, află-l, cultivă-l, indiferent de orice poruncă exterioară. Ascultă deci de porunca conștiinței tale. Toate drumurile se deschid înăuntrul tău, și, prin tine, în afara ta, pentru că lumea interioară este cu lumea exterioară într-un raport de oglindire, supusă chiar prin acest fapt interpretării subiective.

Comparația între cele două atitudini față de adevărul ascuns, și chiar parcă amenințător cu misterul său, arată deosebirea dintre o poezie care vrea să se întemeieze pe rațiune (și care își desminte această pretenție absurdă datorită frumuseții expresiei și devine, la Schiller, poezie pur și simplu în ciuda tezei autorului) și o poezie în care numel gîndirea poetică liberă lucrează. Și totodată, din distihul lui Novalis iese, prin contrast, și mai viguros la iveală caracterul profund distinctiv al conformației spirituale romantice prin care cultivarea eului tinde către cunoașterea lumii.

■ IN *Divina Commedia* Dante descriind pe uriașii îngropați pînă la briu în cercul al nouălea al Infernului spune: „Cumpliții uriași pe care Iupiter din cer îi arnînță și acum cînd tună”. Așadar, Iupiter nu numai că n-a pierit, el își păstrează locul în cer și trîznetul e mereu în mina lui. În iadul construit de poet zac păgîni iluștri ai legendei sau ai istoriei, Ulise, Alexandru Makedon și alții. Și totuși zeul lor suprem e în libertate și nu numai atîta, dar e și puternic, în stare să înspăimînte pe giganți. Arătînd pe unul dintre aceștia care e înlăntuit în Infern, Virgiliu spune lui Dante: „Acest trufaș a vrut să-și încerce puterea împotriva suveranului Iupiter (contra'l sommo Giove)”. Summus e un epitet al lui Iupiter pe care îl întilnim într-un vers din cartea a șasea a *Eneidei* și în care vorbește Enea. Dante îl pune pe Virgiliu să vorbească cu vorbele pe care acesta le atribuie eroului său. Iată însă că, într-un loc din Purgatoriu (C.6, v. 118) el invocă pe Isus spunîndu-i o sommo Giove, exact așa cum Virgiliu prin vocea lui Enea spune lui Iupiter. Și chiar mai mult: Dante dă numelui Iupiter înțelesul de Dumnezeu; „suverane Iupiter” este aici echivalent cu „preamărite Doamne”. Antichitatea era încă atît de vie în spiritul lui Dante, încît el trecea asupra divinității creștine chiar numele zeului suprem al religiei romane.

Și poeții Renașterii, de exemplu Ronsard și ceilalți poeți ai Pleiadei, invocau pe zeii antichității greco-latine. Dar aceasta era la ei o manieră literară, izvoară dintr-o mare admirație față de cultura antică, chiar dintr-un cult al antichității. La Dante avem a face cu ceva mai adinc, cu expresia unei conformații spirituale în care, o mie de ani după Constantin cel Mare, credința în reilitatea (fie chiar numai poetică) a zeilor se asociază cu cre-

La 1 aprilie,
poetul
împlinește 75 de ani

Al. Philippide

O, cîte lucruri

O, cîte lucruri au rămas nespuse.
Vechi juvaeruri risipite-n drum!
De unde să le mai adun acum,
In drum pierdute, pe vecie duse?

M-așteaptă poate altele în cale,
Dar viața merge repede la vale,
Și vremea tot mai iute se prăvale.

În evu-n care-antice manuscripte
S-adăposteau prin chinovii și cripte,
Monahii scribi tot așteptînd să vie
De prin meleaguri arăbești hirtie,
Rădeau vechi pergamente cu-o custură
Și copiau pe ele din Scriptură;
Nu scrijălau adinc, să nu le strice,
Și-așa, sub psalmi, trăiau gîndiri antice.

Mi-i sufletul ca unul din aceste
Ciudate manuscripte palimpseste;
Șterg scrisul proaspăt și deodată iese
Alt scris, cu slove ciunte, nențelese.

O, dac-aș izbuti să le descurc,
La vechile izvoare să mă urc,
Poate-aș găsi-n adîncul lor pitite
Acele lucruri ce n-au fost rostite!

dința creștină, viețuind împreună cu aceasta și uneori chiar pînă într-atîta încît se confundă cu ea printr-o transpunere care, în afara oricărei maniere literare, se săvîrșește în mintea și în sufletul poetului.

Cinci sute de ani după Dante, romanticul german Achim von Arnim pune pe un personaj din nuvela sa *Die Majoratsherren* să spună: „Chiar și zeii păgîni, pe care îi socotim astăzi numai ca un soi de ornamentație ridiculă, trăiesc și acum, ei nu mai au desigur puterea lor de altădată, dar au și acuma o influență ceva mai mare decât au oamenii obișnuiți, și pe nici unul dintre ei n-aș putea să-l vorbesc de rău”. Personajul lui Arnim e un vizionar straniu, și el vorbește la propriu, e convins că zeii sînt încă în viață. Ce spune el, mulți au gîndit și au spus, însă numai

la figurat, cu entuziasm față de mitologia greco-latină socotită ca un admirabil fenomen de cultură, de o mare valoare poetică, — mulți, de la oarșii Renașterii la Goethe și pînă în zilele noastre. S-ar putea ca oameni de felul acesta să ajungă, cu trecerea vremii, din ce în ce mai puțini. Zeii și ei, într-o bună zi, vor muri de-a binelea. Cu ce vor fi înlocuiți? Și cu ce-ar putea zeii să mci semene într-o cultură deosebită de cultura care le-a dat naștere și deosebită și de cultura care s-a ivit cînd cea dintîi era în plină înflorire și care mai tirziu neizbutind nici s-o acopere pe aceea, nici s-o înlocuiască în întregime, a sfîrșit prin a vieții cu ea într-o armonie perfectă!

Al. Philippide

Cu Al. Philippide...

(Urmare din pagina 1)

— Nu s-ar zice că astăzi vă autotele-
rați...

— E un fel de toleranță metafizică,
dacă vrei!

— Cum se face că după întoarcerea
din străinătate nu v-ați „ieșenizat”,
deși totul făcea să vă îndreptați în-
tr-acolo, de la familie, prietenii, cercuri
literare ?

— N-am deloc spirit regionalist. Pe
urmă, când eram tânăr, aveam dorința
plecării departe, a schimbării mediilor
cunoscute, dintr-o curiozitate deopotri-
vă intelectuală și umană. Cum am mai
spus-o de mai multe ori, legăturile
mele cu „Însemnări literare” și „Viața
Românească” au fost scurte. Am fost
mai mult tolerat decât acceptat. Eram
socotit de unii chiar un fel de zălud.
Ibrăileanu — om profund cinstit — n-a
scris despre mine, fiindcă n-a simțit
nici un fel de afinități cu poezia mea.
În scrisorile către Zarifopol (date în
„Manuscriptum”), a insistat pe lângă
acesta să scrie el. Mai târziu, Zarifopol
însuși mi-a mărturisit că-i vine greu
să scrie despre mine fiindcă, zicea el,
„nu știu de unde să te apuc”. Cam așa
au fost legăturile mele cu ieșenii și
cam așa m-au „cultivat” în tinerețe.

— Dar în cei care au scris despre
dumneavoastră în ce măsură v-ați re-
găsit ?

— M-am recunoscut parțial în mulți.
În cartea recentă a lui Balotă m-am
regăsit în aproape tot ce am scris. Este
o lucrare scrisă cu conștiințiozitate și
seriozitate, cu cinste intelectuală. Am
citit-o cu interes, ca pe o carte scrisă
despre altul.

Între timp, discuția s-a „așezat”, cel
ce interzisese cu strășnicie oricui ac-
cesul spre interior lăsându-se asaltat
cu destulă ușurință, dar și cu neclin-
tă prudentă. Așa, de pildă, deși pe
parcurs reafirmase de mai multe ori că
„n-am vocație de memorialist”, la ple-
care mi-a spus că ar fi putut să scrie
pagini memorialiste interesante, căci
„am cunoscut oameni, mulți și diverși
și în situații felurite”. „De fapt, con-
tinuă el, nici n-ar fi fost memorii în în-
țelesul curent al cuvintului, ci altceva,
în orice caz nesentimental...”

— Portrete morale, în înțeles clasic
și, totodată, modern...

— Poate, a făcut el din cap, mai mult
concesiv decât convins.

— S-ar putea ca într-o zi să le vie,
totuși, vremea...

— Nu prea cred...

ÎNAINTE venise vorba de cena-
cluri literare, pe care nu le-a
frecventat „fiindcă mi-a displă-
cut sectarismul de orice fel”, așa ex-
plicându-se, între altele, faptul că nu
l-a cunoscut personal pe Lovinescu
(„pentru care am o mare stimă, deși el
a scris cu destulă răceală despre mi-
ne”), că nu s-a simțit la largul lui în-
tre suprarealiști și alți moderniști furi-
bunzi, pe care i-a cunoscut în străină-
tate — mai ales la Paris — și în țară
(„cei de la Paris erau duri, înverșunați,
ca niște medievali fanatici, intoleranți
până la anatemă, spre deosebire de cei
din România, care erau mai puțin sec-
tari”) etc. „De altfel, în prefața la vo-
lumul de versuri ale lui Gheorghe
Dinu și în studiul despre *Poezia româ-
nească dintre cele două războaie și poe-
zia europeană* am arătat că modernis-
mul românesc n-are a face cu supra-
realismul”.

La un moment dat, întrebându-l cum
de s-a ținut de-o parte de funcțiile pu-
blice cu caracter administrativ, a răs-

puns că „mi-am păstrat independența
pentru activitatea literară; adminis-
trația ia mult timp”, dar n-a mai con-
tinuat, pentru că Elena Purica a in-
tervenit protestînd și precizînd că a
fost 8 ani președintele secției de lite-
ratură și artă a Academiei, că este
vicepreședinte al comitetului de elabo-
rare a tratatului de istoria literaturii,
membru în comisia pentru cultivarea
limbii etc. și că personalitatea lui este
o pildă de conștiințiozitate și de om al
datoriei... Dar nici ea n-a continuat,
întreruptă de valul de replici ale celor-
lalți, pe care l-a oprit marea scriitor.

— Aici, dar numai aici, numai aici
— a apăsător el — m-aș asemăna cu
Eminescu, despre al cărui sentiment al
datoriei au scris atîția și-mi vorbea a-
desea tata, care i-a fost apropiat. De
altfel, lucrul se vede și din întreaga lui
publicistică.

Aceeași conștiință a datoriei și se-
riozitate l-au făcut ca în șase ani, cit a
fost, într-o vreme, „traducătorul nr. 1,
cum îmi zicea un ilustru critic drama-
tic de azi”, să stilizeze („ceea ce-i mai
greu decât traducerea directă”) vreo
7 000—8 000 de pagini, să nu-și caute
și să nu-și „alimenteze” gloria („n-am
avut un public vast și nici n-am vrut
să am”), să nu-l intereseze popularita-
tea și poza convențional-accesibilă :

— Nu mă interesează popularitatea
și celebritatea. Spun asta fără poză și
pseudomodestie pentru că nu sînt nici
pozeur, nici antipozeur. Și, în fond,
numai ce se vede în poezie există, res-
tul n-are importanță. De asta nu-mi
place să vorbesc despre felul cum scriu
și despre alte probleme personale. Asta
nu pentru că aș avea „secrete de ate-
lier”, ci pentru că cred pur și simplu
că despre asemenea lucruri nu trebuie
să se vorbească. Nu păstrez bruioane
(deși fac foarte multe), n-am variante
— sînt pentru *nevariatur* în poezie —
și nu se vor găsi, decât prin accident,
manuscrise după moartea mea. Proce-
dez cum îmi imaginez că face și un
pictor conștiințios, care nu cred că
păstrează schițele și încercările pe care
le-a făcut pentru un tablou, după ter-
minarea acestuia, cînd își spală și
pensulele.

Știam din convorbirile și solicitările
pe care i le făcusem de mai multe ori
în anii din urmă că poetul nu mai are
versuri inedite de încredințat tiparului
și că tot ce mai înțelege să publice sînt
articolele de critică literară, escuri sau
admirabile *considerații confortabile*.
Dar proza ?...

— Cînd am publicat în 1942 volumul
de nuvele *Floarea din prăpastie*, acesta
a trecut aproape neobservat. Au scris
despre el Pompiliu Constantinescu și,
foarte frumos și cu înțelegere critică,
Petru Comarnescu. Dar cartea n-a a-
vut succes și în 1945, la lichidarea edi-
turii, mai erau destule exemplare în
depozit, care au fost duse, probabil, la
topit. Nuvelele au reapărut abia în
1969 în colecția „Biblioteca pentru toți”
și urmează să apară în curînd într-o
nouă ediție la „Minerva”. Dar alte pro-
ze n-am mai scris; poate a fost la mij-
loc lipsa de receptivitate, poate, mai
curînd, atîta a fost să fie... Aș fi putut,
însă, pornind de la cele trăite în viață,
să scriu multă literatură enigmatică.
Pentru că proza mea nu e fantastică,
așa cum s-a zis, ci *enigmatică*, asemă-
nătoare cu cea a lui Edgar Poe. Are în
ea mult senzațional, căci eu prețuiesc
senzaționalul de bună calitate și poli-
țismul inteligent. Dar n-am mai scris.
Aș putea să propun subiecte, dar cui
ar folosi și cum le-ar putea folosi
alții ?...

ALBATROSUL

MI-AM petrecut multe nopți, mai de mult dar și
de curînd, într-o mină cu *Les fleurs du mal*, în cea-
laltă cu transpunerea lor în românește, datorată lui
Alexandru Philippide.

Mi-am petrecut astfel de nopți, bucuros, uimit,
fermecat de perfectă reușită a acestei dificile lucrări
a spiritului întreprinsă de poetul român.

După cit îmi pot da seama, dintre toți cei ce, cu
mari daruri ale minții și ale sufletului, s-au străduit
să aducă în limba noastră versuri scrise sub alte ce-
ruri, Al. Philippide se așează în fruntea tuturor, fiind
exemplul cel mai strălucit — cel mai incurajator și
cel mai de invidiat — de izbîndă a acestei nobile și
riscante strădanii.

Cînd, de mult de tot, la primii pași pe care i-am
făcut sub constelațiile fascinante ale poeziei, am
fost pustii — ca un ocean asupra căruia se abate
un taifun ce scoate totuși din adîncuri o foarte
ciudată stea de mare — de acel abis de deznădejde
și frumusețe care este *Une charogne*, nu mi-am
închipuit, nu am sperat, nu am îndrăznit să cred că
îngrozitoarea lui splendoare ar putea suna, atît de
desăvîrșit baudelafrican, în românește.

O, suflete-amintește-ți priveliștea murdară
Ce-atît de mult cîndva ne-a umilit
În dimineața-aceea cu molcom cer de vară :
Un hoit scirbos, pe un prundiș zvîrlit,

Putreziciunea asta se răsfața la soare
Care-o cocea adînc și liniștit
Vrînd parcă să întoarcă Naturii creatoare
Tot ce-adunase ea, dar însutit.

Aceasta n-a putut fi decît lucrarea unui om care,
prin astfel de necrezute izbînzii, își primește răsplată
pentru faptul de a se fi dăruit cu trup și suflet poe-
ziei, pe viață și pe moarte — Poeziei.

Geo Bogza

LĂSATĂ în voie, convorbirea s-a
lărgit foarte mult și în direcții
neasteptate, de la considerații
despre munte și mare („am umblat
mult în munți puțini — Bucegi, Munții
Neamțului, Apusenii — dar nu ca ex-
cursionist, ci dintr-un sentiment al
prieteniei cu natura; marea nu mă
prea atrage, deși o știu de pe la 8
ani”), la mărturisiri despre sociabili-
tate : „Sînt un om foarte sociabil și am
prietenii în cele mai diverse medii so-
ciale; m-au interesat mult oamenii
simplici, mai ales țărani, altfel însă mă
simt orășean și, sigur, odată cu înain-
tarea în vîrstă, mă simt tot mai legat
de urbe, pentru înlesnirile pe care le
aduce traiului”. Au fost evocații foarte
mulți scriitori și oameni de cultură :
Călinescu, Camil Petrescu („care a scris
foarte aprins împotriva primului meu
volum”), Gib Mihaescu, Ibrăileanu, De-
mostene Botez, Ion Barbu („pe care nu
numai criticii nu-l pricep în întregime
ca poet, dar nici matematicienii nu-l
pot înțelege în întregime opera mate-
matică”), Eftimiu, Ionel Teodoreanu
(„care gîndea în metafore și cînd l-am
întrebat odată despre un scriitor mi-a
răspuns, caracterizîndu-l, că e o *pris-
pă*”), Aderca, Vladimir Streinu, Paul
Celan („care, la plecarea din țară, mi-a
lăsat dactilografiat primul său volum
de versuri”), Labiș („pe care l-am cu-
noscut și mi-a făcut de la început o
impresie bună”), Zaharia Stancu, Al.
Rosetti, Miron Nicolescu, Geo Bogza,
Mihai Beniuc, George Ivașcu, George
Macovescu, Ștefan Nenișescu și mulți
alții.

Am trecut cu poetul prin Iași și Pa-
ris, prin București și Berlin, pe la Că-
ciulați sau pe la Totoi, lângă Alba Lu-
lia, printre țărani, medici, orășeni, di-
verși străini etc. și, totuși, a fost și n-a
fost un interviu cu el. Mai curînd n-a
fost și în mare măsură nici nu putea
să fie. A fost mai degrabă o experien-

ță. Deoarece convorbirea noastră se si-
tua firește în continuarea altora, la e-
xact același diapazon, numai că acum
cu foaie și creion și intenția de a o re-
povesti. Pe urmă, mi-am dat seama că
oricît am vrut să fiu de fidel realității
acelor ceasuri, le-am reinventat adesea
conferindu-le o altă *realitate*. Încît,
tot ce s-a spus pînă aici reproduce și
nu reproduce cele petrecute cu cîteva
zile în urmă. Replicile sînt ale poetu-
lui, le-am reprodus fidel, decupîndu-le
din *masa* convorbirii și controlîndu-le
apoi cu el, dar nu știu cum se face că
parcă nu-i aparțin intrutotul, încît a-
cum la sfîrșitul acestei evocări îl dau
cu totul dreptate în legătură cu „între-
batul” și „întrebătorul”.

Iar cînd mă uit la ce a rămas nea-
dus aici de pe cele vreo 10 coale de în-
semnări și din convorbirile anterioare,
încerc chiar un sentiment de culpabi-
litate. Căci am vorbit despre vîrstă și
despre timp („care ne modifică grozav
anumite păreri”), despre geneza poe-
ziei *Incomunicabilul*, despre confe-
rința de pace de la Paris din 1946 (la
care a fost delegat), despre traduceri
din poezia sa, despre ediția de autor
pe care o pregătește, despre tinerii
scriitori („îi citesc cu interes și-mi plac
mulți, dar nu dau nume”), despre fosta
școală de literatură („am ținut o prele-
gere acolo despre arta traducerii”),
despre moarte și muzică („sînt un
muzicofil”), despre Academie și Insti-
tutul de istorie și teorie literară, des-
pre vreme și cărțile copilăriei, despre
vis, înot și teleferic („nu-mi place”)
etc. etc., încît mă doare profund că
spațiul tipografic nu mă lasă să spun
tot și pe larg în legătură cu această,
orice s-ar zice, rară întîlnire cu Ale-
xandru Philippide în preajma celor 75
de ani ai săi.

George Muntean

Al. Philippide la 38 de ani

La Versailles, în 1927

8 rondeluri de

Virgil Gheorghiu

I

Cînd sufletu-mi va fi rămas în carte
Și trupul între rădăcini latente,
Pe albele terase-n muzici lente
Prietenii iubi-vor mai departe.

Un vast ocean de zile în torente
De aer, de culori mă va desparte,
Cînd sufletu-mi va fi rămas în carte
Și trupul între rădăcini latente.

Dar poate-n noaptea care mă împarte,
Vibrații de săruturi violente
Răzbate-vor din lumile deșarte
Spre racla-mi în mătăsurii indolente.

Cînd sufletu-mi va fi rămas în carte.

II

Îmi voi deprinde ochii cu prospecte
Cu-a lor valență stinsă de iluzii,
Pe hărți cu-n deget urmărind traecte
Străbate-voi și Anzii și Abruzii.

De strajă la hotarul de proiecte
Vor sta livezi și vii, cireșii, duzii ;
Îmi voi deprinde ochii cu prospecte
Cu-a lor valență stinsă de iluzii.

Cuminte-n vis, cu gesturi circumspecte
Din flori de tei voi bea-n amurg infuzii
Iar noaptea-n evocările directe
Voi aștepta scriind, dicteul muzii.

Îmi voi deprinde ochii cu prospecte.

III

O, suflet, chipuri dragi doreai s-aduni
Să nu te-nsingurezi în sumbra vale,
Precum ghețarul strînge-n mers cununi
Cu străluciri : morenele frontale.

Tirziu știut-am că-s aluviuni
Cu-o rece viață-n raze ireale ;
O, suflet, chipuri dragi doreai s-aduni
Să nu te-nsingurezi în sumbra vale.

Topit de ani, m-au părăsit în cale
Cortegiul înșorit de-nșelăciuni.
Doar o lumină vagă-n jocuri pale
Mai stăruia-n căderea spre genuni.

O, suflet, chipuri dragi doreai s-aduni.

IV

O umbră-ai fost pe plaja sîdefie
Pînă ce briza adormea în vele,
Și luna peste valul ca o ie
Urzea cu argintul ei și un fir din stele.

Să-ți fiu aproape, ca purtat de iele
Veneam aprins pe-ntinderea pustie ;
O umbră-ai fost pe plaja sîdefie
Pînă ce briza adormea în vele.

La 23 martie
poetul Virgil Gheorghiu
a implinit 70 de ani

În liniștea de zi trandafirică
În fericirea orelor acele,
Eu auzeam cum sîrmele-n cîmpie
Cîntau bucolic la violoncele.

O umbră-ai fost pe plaja sîdefie.

V

De-ar fi vreodată-n cîntec să revii
Din tinereasca lume-a celor vii,
Pe-o lavă de dureri stînd să te-nfrunte
Ar trebui să treci ca peste-o punte.

Mi-ai libera și greul plîns sub frunte
Ca un torenț săpînd albia-n munte
De-ar fi vreodată-n cîntec să revii
Din tinereasca lume-a celor vii.

În fața ta în prosternări tîrzii
Să-mi limpezești încet, să reînvii
Albastrul vechi al uităturii crunte,
Duiioase miini pe firele-mi cărunte.

De-ar fi vreodată-n cîntec să revii.

VI

Ca mării nebuni am să cînt
În cameră singur de-acum.
Închis e feericul drum
Spre gloria mea pe pămînt.

Cu blinde fantasme de fum
Horisem lipsit de cuvînt.
Ca mării nebuni am să cînt
În cameră singur de-acum.

Ștusem năvalnic avînt
În focul sonor să-l consum ;
De-o vreme aflat-am și cum
Gîndirea în clape s-o-implint.

Ca mării nebuni am să cînt.

VII

Cînd soarele nostru s-o stinge
Pe tainice căi siderale,
Străvechea Tanatos va-ncinge
Pămîntul în ghețuri, ca-n zale.

Un frig absolut va atinge
Viața în forme finale,
Cînd soarele nostru s-o stinge
Pe tainice căi siderale.

A Terrei haotică minge
Lovind alte astre ovale,
Destinu-i de jale va-nvinge
Născînd alte lumi triumfale.

Cînd soarele nostru s-o stinge.

VIII

Tot scormonesc în vorbărie pală
Să pot afla substanța vie, greul.
Cuvîntul care-nchide ca nucleul
A inimii putere-universală.

Cred că-n poem ascuns e minereul
Cerînd o decantare cu migală,
Tot scormonesc în vorbărie pală
Să pot afla substanța vie, greul.

Cîndva de-o voi găsi, cînta-va eul
A visului victorie finală :
De la coverta frunții pînă-n cală
Voi fi pe marea literelor zeul.

Tot scormonesc în vorbărie pală.

Aurel Anitei : FATĂ CU FLORI
(Expoziția Artiștilor plastici și Anul
internațional al femeii — Galeria nouă)

Epigramiști români de ieri și de azi

CUNOSCUTUL poet și epigramist N. Crevedia ne-a dat în Editura Minerva, cu acest titlu, o amplă antologie a epigramei noastre, însoțită de un informativ studiu introductiv și de note bio-bibliografice. Ținută pe nedrept la periferia literaturii, rezervată parcă exclusiv revistelor umoristice, nu totdeauna de bună calitate, epigrama merită desigur o soartă mai bună. Cu Cincinat Pavelescu, ea a strălucit la mesele mari, în demonstrații strălucite de improvizării, uneori chiar pe rime date. În cluburile de epigramiști, cu acces la Televiziune, atrag mai ales duelurile dintre membri, ca un joc de societate, specific genului. Cu un asemenea duel nesingeros se încheie recenta antologie, care întrunește, într-o primă categorie, 41 de epigramiști, apoi, oarecum derutant, 26 de „alți autori de catrene”. Ce-i drept, nici primii 41 nu se sînt prezentați în mod mai avantajos, deoarece rubrica lor îi anunță ca pe niște înaintemergători „spre afirmarea genului epigramatic românesc”. Nu se putea mai mare modestie, falsă sau autentică, în acest fel de a se prezenta pe sine însuși și pe alți talentați confrăți, cei mai mulți, epigramiști ocazionali. Nici I.L. Caragiale, nici Al. Macedonski n-au fost epigramiști calificați. Cel dintîi a avut un cunoscut duel epigramatic cu A.C. Cuza, duel în care și-a afirmat talentul de calamburist. Celălalt, poetul **Noptilor**, și-a frînt gîtul cu o nfericită epigramă, stîrnită de boala lui Eminescu, — epigramă exclusă din volum.

Se pare că epigrama adresată vag :

Unuia

Am auzit al tău lătrat,
Dar el de loc nu m-a mirat:
Destulă vreme ți-am dat piine,
Să știu prea bine că ești ciine.

ar fi fost semnul răzbunării contra unui cirac ce-l părăsise. Să fi fost Tradem (Traian Demetrescu) sau altul mai obscur? Epigrama nu este reușită. Ura nu servea prea bine resentimentele maestrului. Mai bine a izbutit Caragiale în **Savant**, contra lui N. Iorga, ca o plată corectă de poliță, în termen, pentru o ieșire a **Neamului românesc** contra lui Ronetti-Roman. **Doamna cu evantai** și **Unui filozof pleșur**, atribuite lui Caragiale, nu-i seamănă, dar sînt excelente. Lui Caragiale, berarului, i-a închinat talentatul D. Teleor acest catren :

Și erau în berărie,
Mese, scaune, pocale,
Chelneri, sticle și butoaie
Și nea lăncu Caragiale.

Efectul enumerativ culminează cu patronul, dat ca piesă în mobilier ! Mai reușită este epigrama adresată de Cincinat Pavelescu aceluiași ilustru berar, zice-se, în colaborare cu acesta :

lăncu Luca Caragiale
Îți dă berea cu măsură.
Face și literatură...
Însă nu face parale.

Poanta cultivă echivocul între a nu cîștiga și a nu valora nimic. Nu se cere epigramei să fie totdeauna dreaptă : i se cere numai să fie spirituală, iar aceasta împlinește desigur condiția. Voi detașa din noua antologie câteva săgeți cu țilc literar. Cunoscutul epigramist și caricaturist Al. Clenciu se adresează

Unui poet abscons

Să-l înțeleg pe noul bronz,
M-am chinuit o zi întreagă ;
E-atît de criptic și abscons,
Că... Dumnezeu să-l înțeleagă !

Alt epigramist de profesie, Gabriel Teodorescu, reproșează

Unui poet ultra-modernist

Eminescu-a dus-o prost,
Dar a scris versuri divine.
Tu, pe semne, ai alt rost,
Să scrii prost, dar s-o duci bine.

Autor al volumului de epigrame, **Flore-ta de argint**, Valeriu Bucuroiu se ridică împotriva dramaturgilor „care cochetează cu teatrul absurdului” :

În scenă delirează vag actorii,
În sală dau din umeri spectatorii...
Iar dramaturgii spun cu glas patern :
O fi absurd, dar e... modern !

Rețin din epigramele lui Ion Potopin, aceea dedicată

Unui poet ermetic

Inchisă e cu lacăte o mie,
Cum n-a mai fost această poezie.
Dar care e al lacătelor rol ?
— Să nu se vadă că-năuntru-i gol !

Menționabilă e și poanta din epigrama lui Giuseppe Navarra

Unui poet

Am citit strofă cu strofă,
Opul său scris cu migală.
Are el niscaiva strofă ;
Însă are și cirpeală !

Poanta joacă de obicei pe un echivoc verbal, de aceea se cere epigramistului o cunoaștere a tuturor resurselor limbii, așadar o pregătire, sau în lipsa ei, o **bosă filologică**.

Relev în acest sens savuroasa epigramă despre **prieteni**, semnată cu pseudonimul Mihnea Vintu, de cunoscutul învățat dr. N. Vătămanu :

Literați sînt ambii, însă,
Ura lor este adincă.
Nu se gustă unul pe-altul,
Se mănincă !

De obicei, mîncăm ceea ce ne place.
Dușmănia derogă de la această igienică regulă.

Alteori, echivocul nu e de cuvinte, ci de persoane, ca în epigrama aceluiași, despre o **pereche**.

Frumoși de pică, îndrăgostiți
S-au potrivit : el brun, ea brună.
Și-s doar de-un an căsătoriți
Dar nu-mpreună.

Ați înțeles că tandra pereche e nelegitimă.
Poetul Aurel Chirescu, care semnează ca epigramist A. Craiov, aduce acest omagiu

Orașului Tirgovîște

Noi te slăvim oraș de imn și odă,
Ațiți poeți ne-ai dat : pe Văcărescu,
Pe Cîrlova, Grigore Alexandrescu
Și un epigramist : pe Țepeș Vodă !

Da, nici unul n-a fost „înțepător” ca strașnicul voievod !

Catrenul, în aparență epigramă, dar care omagiază, se cheamă **madrigal**. E unul dintre genurile proxime, ca și **epitalful**, care presupune că victima a sucombat, iar dacă n-a murit, scrie ca și cum n-ar mai fi în viață și familia ar fi amatoare de o inscripție în versuri, pe piatra funerară. Victima principală a acestui gen, cam neuman, a fost Nigrim, un interesant poligraf și viticultor, spumos răsplătit pentru ospetele sale. Spiritualul Florin Iordăchescu i-a închinat acest crud epitaf :

S-a retras să doarmă-n pace
Umoristul M. Nigrim.
Primul gest pe care-l face
În consensul unanim.

Mai pertinentă e inscripția aceluiași

Pa placa de marmoră a unui cîntăreț

Profundul bas și-aici e-n rol :
A coborît cu mult sub sol.

Preferîndu-l pe Păstorel lui Ionel, N. Crevedia scrie

Fraților Teodoreanu

Bea într-una Păstorel,
Bea de seacă polobocul.
De ce bea ? De ce ? De focul
Limonadei lui Ionel !

Decan de vîrstă și de talent al epigramiștilor de azi, octogenarul Aurelian Păunescu nu-și ascunde însă teama de unealta care nu ucide, dar rănește :

Epigrama

Poate fi oricît de tare,
Cu piper, ardei și sare.
Și caustică să fie,
Dar să nu mi-o facă mie !

Ca un protest împotriva prejudecății, Mircea Trifu, președintele Clubului epigramiștilor „Cincinat Pavelescu”, răspunde la întrebarea :

Umorul „rudă săracă” a literaturii ?

La masa rudei mai bogate
Găsești tot felul de bucate,
Dar cine vrea ca să petreacă,
Se duce... tot la cea săracă !

Epigrama suferă și ea, ca toate produsele omenești, de o slăbiciune : atacă mai adesea persoane și mai rar probleme. De aceea, voi cita severul avertisment al lui Ion-Larian Postolache

Textierilor de muzică ușoară

Vă ascult a zecea oară,
Dar eu sînt pretențios :
Muzica, o fi ușoară,
Dar luați-o-n serios !

Totul trebuie luat în serios, și mai ales gluma, ca astfel să fie eficiente. Lăncie cu întreită muchie, **epigramă**, **madrigal** și **epitalf**, nevinovatul catren poate răni, vîndea și ucide (moralmente, cînd lovește în miezul răului !). Pomenita epigramă a lui Macedonski contra lui Eminescu, prin sălbăticia cu care lovea într-un nenorocit ce nu mai putea răspunde, s-a întors împotriva celui ce o lansase, ca un tomahawk și l-a scos din circulația literară pe autorul ei, timp de aproape trei decenii. Este un caz unic în istoria literară universală. Din fericire, epigrama se afirmă mai adesea ca un joc gratuit al spiritului, care nu supără mai mult decît pișcătura unei muște. Cum spuneam, ea cere o cunoaștere a limbii în toate nuanțele ei. De aceea l-a ispitit pe marele filolog care a fost Vasile Bogrea. Într-o epigramă, el observă cu justețe că un **ajuns** (arivist) este pentru țară, „cel mai mare **neajuns**”. Marțial l-ar fi numit pe numele său. Romanii aveau acest mare merit : credeau în funcția epigramei — stilp al infamiei.

Șerban Cioculescu

Logică și atitudine

● DEȘI cea mai „tehnică” dintre disciplinele filosofice, aflată la confluența dintre filosofia însăși și domeniul aparent de pură specialitate speculativă, ca matematica, sau de ordonare a limbajului, logica în toate culturile și, desigur, și în cultura română, include o atitudine social-istorică, uneori foarte radicală, propune ceva și se opune la altceva, dezvoltarea ei nefiind autonomă și deductibilă din definițiile sale, ci condiționată istoric, participînd la lupta forțelor istorice, mecanism valoric de feed-back ce corijează sau tinde să corijeze determinismele existenței sociale. Știința adevărului și a demonstrației necesare este o formă a libertății spiritului care-și construiește necesități pentru ca apoi să le spargă, asigurînd progresul.

Mi se pare neindoielnic, de pildă, că marele ctitor al culturii române moderne, Titu Maiorescu, n-a fost logician numai pentru că a fost profesor de logică, a scris un tratat al acestei discipline și i-a fixat limbajul propriu în limba noastră, ci și pentru că a fost campionul gîndirii conceptuale, de la critica literară și culturală pînă în discursul parlamentar. El-a exprimat dialectica oricărei culturi în curs de dezvoltare, trecerea de la metaforă la concept și apoi din nou la metaforă, interpretată apoi conceptual. Culturile neevoluate rămînd cantonate într-un limbaj metaforic și mitologizant nu pot să evolueze pentru că sînt lipsite de funcția analitică și, deci, critică a conceptului. Însă Maiorescu n-a introdus, bineînțeles, conceptul în gîndirea românească. El a intervenit în faza în care noțiunea a spart „ordinea metaforică” fără să se organizeze într-o ordine proprie. În aceste condiții apare „beția de cuvinte” și rigoarea logică este mijlocul pedagogic de a o amenda. Critica literară inaugurată de Maiorescu a fost o luptă cu non-sensul, iar demonstrațiile sale sînt modele de aplicare a principiului non-contradicției în judecări și raționamente. Spațiul nu-mi permite să dau un superb citat din **Poeți și critici**, privind non-sensul „măsurării a ceea ce este necomensurabil” cînd facem comparații între „mărimea poezilor”, argumentație model.

Într-un sens istoric mai larg, acțiunea lui Maiorescu reflecta tendința de universalizare a societății și culturii românești contemporane lui, conceptele „universală”, fiind singurele mijloace de comunicare peste barierele lingvistice și specificitățile izolante. Cultura de tip universal propagată de „Convorbiri literare”, universitatea română construită pe model maiorescian și teoria conceptului sînt elemente structurate, în legătură cu întreaga europeanizare a României, dar și cu cucerirea independenței noastre de stat (conceptele se leagă după ce se definesc).

După aproape un secol, logica filosofică și nu tehnicistă românească își păstrează aceeași atitudine militantă într-un alt moment crucial al istoriei noastre. Voi da două exemple : monumentală **Istorie a logicii** a prof. Anton Dumitriu nu este numai o carte superior didactică și un extrem de prețios instrument de lucru, dar și manifestarea unei atitudini, pe cel puțin două planuri : concepția ontologic-istorică, lupta împotriva oricărei logici și deci concepții, văzută altfel decît ca o progresie istorică, etern neîncheiată, capabilă de o continuă integrare. Al doilea plan, simetric cu primul, ține de preocuparea pentru logica matematică, un nou limbaj universal, de alt tip, care rigozind demersul logic, este antidogmatic prin relativizare, unind în mod dialectic rigoarea cu mișcarea spiritului.

O clară atitudine marchează și evoluția logicianului-dialectician H. Wald, care unind conceptul de cuvînt, fără să-l identifice, accentuînd rolul formativ al limbajului în construcția modelelor logice, exprimă legătura profundă dintre gîndire și dialog și, expres și manifest, dintre gîndire și democrație. Dialogul este, după acest filosof, un mijloc de a transforma „masa” în „colectivitate”, de a stabili unitatea în diversitate, comunitatea indivizibil, unitatea ontologică a contrariilor, eliminarea oricărui exclusivism. Capitolul central și foarte original al ultimei sale cărți, **Limbaj și valoare**, mi se pare cel dedicat „cifrei 2”, elogiu manifest al dialogului democratic.

Astăzi, cînd dezvoltarea culturii române este atît de legată de procesul de democratizare și de universalizare în progresie istorică, aceste contribuții încărcate de atitudine a logicianilor români, din care am dat două exemple de vîrf, mi se par perfect integrabile eforturilor de raționalizare și deschidere, de așezare a unel ordini noi, conceptuale, după ce din nou ordinea metaforică a fost spartă. Maiorescu era esențialist, Anton Dumitriu și H. Wald sînt „ontologiști” — mai ales primul — și partizani ai deschiderii istorice și ai dialogului. I-am vrea tot atît de activi și prezenți pe multiple planuri în cultura românească — și pe mulți alții, așa cum a fost Maiorescu și generația sa.

Alexandru Ivasiuc

MARȚI, 25 martie, în Aula Academiei Române a avut loc sedința solemnă consacrată discursului de recepție al acad. D. D. Roșca (Mihai Ralea. Omul și ope. -). A răspuns acad. C. I. Gulian.

Redăm câteva fragmente din cele două expuneri:

Mihai Ralea - omul și opera

Portret de Steriadi

Discursul de recepție al academicianului D. D. Roșca

POPORUL ROMÂN, recunoscător, știe să prețuiască cum se cuvine activitatea unora dintre cei ce s-au străduit în mijlocul lui și au reușit să creeze, în acest colț al Europei, valori de înaltă cultură spirituală și bunuri multe de civilizație materială [...]

Ceea ce impresionează din prima clipă pe oricare dintre cititorii scrierilor lui Mihai Ralea este limpezimea de cristal a expunerii [...]. De unde vine această înaltă și rară calitate...? Este darul lui Ralea de a prinde cu uluitoare rapiditate ceea ce poate fi numit esențialul lucrurilor [...]. Însă autorul bogatei *Explicații a omului* știe să prindă cu fine antene faptul concret, particular, semnificativ... Unită cu puterea de a prinde generalul, această trăsătură a spiritului lui Mihai Ralea a făcut ca oamenii și întâmplări, climate sufletești și concepții generale despre lume să fie înfățișate în scrierile sale într-o lumină atât de intensă, încât toate acestea să devină oarecum lucruri palpabile [...].

Astfel dotat [...] Mihai Ralea a dăruit științei și culturii noastre o operă științifică uimitor de bogată în fapte și idei, operă care conține implicit, la nivelele ei de adâncime, și o concepție generală despre lume și despre om; ne-a lăsat apoi o estetică, și-n formă mai larg elaborată, o psihologie și o sociologie. [...] Prin urmare, notez, subliniat, faptul că claritatea scrisului lui Mihai Ralea nu se datorește nivelului de mică adâncime la care s-ar fi oprit procesul de analiză a lucrurilor și de elaborare logică a ideilor, ci împrejurării că, înainte de a fi formulată în termeni preciși și de aceea limpezi, ideea, degajată din perceperea atentă și din analiza exhaustivă a faptelor, a fost gândită, așa zice, pînă la capăt, din multiple perspective. Cu alte cuvinte, paginile scrise de Mihai Ralea sînt atât de limpezi și ușor de înțeles nu fiindcă gândirea lui ar fi plutit la suprafața lucrurilor, ci claritatea lor, venind din adîncirea elaborării, este rezultat și nu dat inițial și, deci, ca atare, întâmplător.

O altă trăsătură caracteristică [...] este

de substanță afectivă. Puterea cuceritoare a scrisului său este sporită și datorită căldurii sufletești pe care el o transmite cititorilor săi. Mihai Ralea gîndea ideile în felul mai sus arătat, dar în același timp le și trăia. Și le trăia cu pasiune, cum de altfel și-a trăit și viața [...] Or, privite de aproape, particularitățile sufletești mai sus semnalate, adică puterea de a uni în

sinteze plastice generalul cu individualul, de a da formă sensibilă abstracției, talentul deosebit de a găsi formule care condensează mult în puțin, și imagini sugestive care dau gîndirii adîncime și expresivitate relief, nu sînt oare tot atîtea calități care, unite laolaltă, caracterizează complexa structură sufletească a creatorului de artă? Și, într-adevăr, Mihai Ralea, sociologul și psihologul, adică teoreticianul de mare clasă, a fost artist pînă în străfundurile ființei sale, artist chiar și atunci cînd vroia să fie numai om de știință [...] Robit și-n viață de pasiunea frumosului, această pasiune a încălzit, sub niciodată stînsa ei spuză, mișcărilor suple ale stilului în care a gîndit și scris Mihai Ralea, cărți multe.

COMPLETEZ acum cele spuse despre omul de știință cu câteva notații despre Mihai Ralea, omul. Considerațiile ce urmează își au temeiul într-o îndelungată experiență de viață, în strînsă, foarte strînsă prietenie, fără nori, care ne-a legat, pe Ralea și pe mine, timp de aproape o jumătate de secol. Am avut norocul să-l întîlnesc la începutul tinereții noastre și-am simțit îndată înmugurirea prieteniei care avea să ne lege pe viață [...] Nu e însă cazul să mă opresc aici și acum asupra acestei întâmplări, pentru mine - și poate și pentru el - atât de fericită. Să povestesc însă, pe scurt de tot, o altă „întîmplare” semnificativă din viața noastră și lămuritoare pentru partea ce mai urmează a cuvîntării mele. Anume, după o discuție dusă de noi cu răgaz odinioară, la Dobrina (Huși) despre „valorile morale”, am ajuns, amîndoi, la concluzia „platoniciană” potrivit căreia valoarea morală supremă și definitorie a noțiunii de „om adevărat” - supremă fiindcă din ea ni se părea că pot fi derivate toate celelalte calități morale - este bunătatea. În sinea mea mi-am dat seama atunci că această concluzie, acceptată ca adevărată cu deosebită căldură de prietenul meu și devenită apoi la el și principiu de conduită în viață, venea, propriu-zis, să confirme oarecum teoretic valoarea unei trăsături foarte caracteristice și în-născute a firii lui Mihai Ralea. Căci, într-adevăr, trăsătura morală cea mai impresionantă a lui a fost uimitoarea și constanta sa generozitate sufletească [...] Venit pe lume să dea fără să și ia, de o mare delicatețe sufletească izvorită din putere și nu din slăbiciune, Mihai Ralea a răspîdit în jurul său nu numai lumină mare și pricepere multă, ci și învăluitoare căldură sufletească, bună-tate cuceritoare. N-a existat prieten mai loial și mai sigur. Nici o umbră de micime la el. [...]

Privite din perspectiva largă a activității lui de luptător luminat și entuziast, particularitățile personalității lui Mihai Ralea ni se înfățișează ca unele ce prezintă,

după mine, importanță explicativă covârșitoare. Lupta dusă de el între cele două războaie împotriva obscurantismului și împotriva a tot ce degradează ființa umană, împotriva nedreptății sub orice formă și la orice nivel se manifesta ea, apoi, după Eliberare, lupta lui pentru înfăptuirea în țara noastră a unei orînduiri sociale lipsite de exploatare, toată această luptă a fost, fără îndoială, luminată de marea lui știință și de simțul care l-a îndemnat să meargă, încă din prima sa tinerețe, înainte cu istoria. Dar [...] acționase fără încetare una din sus-menționatele puteri sufletești ale omului Ralea. Această putere - impresionanta lui generozitate, setea lui de dreptate, omenia lui profundă - milita în conștiința lui și înainte ca mintea sa să fi urcat pe platoul înalt, constituit din ceea ce numea el „marile certitudini ale marxismului”.

Aceasta înseamnă că, pe planul adînc al omeniei sale, marxistul Ralea a crezut cu tărie în posibilitatea creării unei orînduiri sociale mai drepte, mai umane decît aceea în mijlocul căreia se născuse; a crezut cu tărie, altfel spus, în om, în capacitatea de înălțare a acestuia. Marile idei cuprinse și dezbătute în scrierile lui formează o totalitate organic încheată. Adică toate ideile înaintate sînt așezate pe o unică linie ascendentă care se termină pe platforma înaltă a marxismului [...]. Presupunem că o operă realizată pe atât de numeroase și variate planuri și lăsînd să se întrezărească atîtea implicații teoretice, operă care prin lucrările ei de largă respirație ocupă loc onorabil și-n știința universală, își va găsi cercetătorul dotat cu ceea ce Pascal a numit odinioară „spirit de finețe”, cercetător care va scrie o frumoasă monografie despre Mihai Ralea, arătînd, între altele, că scrierile lui fac parte dintre rarele opere de știință care reprezintă în cultura noastră acel nivel de mare altitudine spirituală unde adevărul, fără să fie confundat cu frumosul, este îmbrăcat în haina incântătoare a acestuia.

Răspunsul academicianului C. I. Gulian

AM plăcuta sarcină de a rosti răspunsul la substanțialul dv. discurs de recepție, care consacră alegerea dv. ca membru al Academiei, înăuntrul căreia vă aflați de multă vreme. Alegerea dv. ca membru titular al Academiei n-a făcut decît să confirme valoarea de mult recunoscută a operei și activității depuse în sfera filosofiei, cit și în aceea, mai largă, a culturii noastre naționale. [...]

Faceți parte din rîndurile acelor gînditori progresiști ca Mihai Ralea, P. P. Negulescu, Lucian Blaga, Mircea Florian, Tudor Vianu, Petre Andrei și alții, care și-au închinat toate puterile progresului filosofiei și culturii românești în perioada interbelică. Prin convingerile și orientarea dv. filosofică, reprezentați acea tendință viguroasă, socială, etică, ideologică ce s-a ancorat în problemele omului și ale culturii. V-ați aflat întotdeauna în primele rînduri ale acelor care au înțeles să răspundă la aceste probleme de pe pozițiile raționalismului și umanismului, să aperse cu fermitate valorile majore.

De-a lungul evoluției dvs. spirituale cred că trebuie să desprindem și să prețuim consecvența, fidelitatea față de idealul social și spiritual pentru care ați optat și de la care nici un fel de împrejurare n-a putut să vă abată. Ați fost un demn apărător al rațiunii, culturii și progresului

social, dînd cuvenita replică manifestărilor obscurantiste, subiectivismului trăirist și speculațiilor neștiințifice. Ați înțeles, împreună cu cei mai de seamă oameni de știință și cultură, că atât îmbogățirea culturii naționale cit și împlinirea de sine a intelectualului nu puteau avea altă chezășie decît apărarea intereselor vitale ale colectivității și contopirea țelurilor gînditorului cu țelurile mari istorice ale poporului nostru. Căci, după cum spuneati într-o conferință în 1943, idealul modern de viață al cîrturarului nu poate să se detașeze în chip egoist de frămîntările sociale. Totodată, ați arătat încă de atunci cit de săracă și nesatisfăcătoare poate apărea noțiunea de progres, atunci cînd o definim „numai în termeni tehnici și economici...” Înțierind actele de violență și cruzime caracteristice fascismului, ați pledat cu căldură și fermitate pentru umanism și raționalism.

În concepția dv. despre om și cultură este evidentă o viziune dialectică. Delineitîndu-vă de imaginile și modelele antropologice schematice, relevînd neadevărul unei imagini raționalist-identiste, metafizice, despre om, este reliefată în *Existența tragică* dubla dimensiune a condiției umane: împletirea contradicțiilor dintre intelect și afectivitate, tensiunea dintre împlinire și neîmplinire. Ați sub-

liniat caracterul dialectic, de neconținută devenire și luptă care caracterizează personalitatea și formarea ei. [...]

Condamnînd pragmatismul și tehnicismul, ați arătat că „ideea de valoare este solidară cu însăși existența conștiinței”. În concepția dv., „valorile nu sînt aspecte iluzorii ale existenței, ci elemente constitutive ale ei, tot atât de reale ca și opusele lor. Așa ne putem explica faptul de foarte reală și istorică experiență că, cu ajutorul valorilor, am reușit să transformăm radical existența umană”. Mi se pare că reiese cit se poate de limpede chipul dialectic în care ați reușit să cuprindeți, într-o viziune filosofică unitară, raționalismul dialectic, spiritul autocritic și tensiunea finală spre continuă autodepășire. [...]

Interesul profund pentru filosofia hegeliană ca efort de explicare rațională a lumii a rămas pentru gîndirea și activitatea dv. o constantă de mare preț. Dețîșindu-vă în mod critic de elementele speculative din filosofia hegeliană, ați înțeles nu să-l valorificați pe Hegel în sine, ci pe Hegel în lumina raționalismului și umanismului care vă caracterizează propria concepție despre lume și viață. Spre deosebire de interpretii hegelieni, care, în ciuda competenței lor, rămînînd prizonierii unei admirații necritice, dv. ați știut

să separați cu vigoare valoarea raționalismului și a dialecticii hegeliene de zgura idealist-speculativă. Conștient de importanța lui Hegel pentru cultura filosofică modernă, ați luat inițiativa deosebit de importantă a tălmăcirii în românește a operei marelui filosof german. Efortul acesta neobosit în tălmăcirea operei lui Hegel se înscrie ca unul din cele mai valoroase aporturi în activitatea filosofică în România socialistă.

DIN orice etapă sau din oricare punct am aborda concepția dv. despre filosofie, om și cultură, regăsim aceeași unitate de convingere în puterile rațiunii și umanismului, manifestată cu talent și insuficiență, dar în același timp în forma sobră a unei vieți și opere care mărturisesc credința neclintită în valoarea și triumful final al spiritului, care n-are nevoie de declarații și manifestare exterioară, deoarece se impune prin sine însuși. Expresie ale unei vocații și adînci concentrări spirituale, ferite de intrusiuni conjuncturale, activitatea și opera dv. s-au înălțat la rangul unui simbol sau model de viață, pilduitor pentru mai multe generații.

Pagină îngrijită de
Petre POPESCU-GOGAN

Critică fără stil

DE mai mulți ani M. Ungheanu afirmă cu orice prilej că lipsa stilului în critică, departe de a constitui un neajuns, este o calitate, o, cum să zic, binecuvântare pentru critic, care exprimă astfel mai direct ideea. Și în recenta lui carte (*Arhipelag de semne*) problema e suscitată, ca și în precedenta, de un comentariu la G. Ibrăileanu. Oralitatea și abundența în expresie ale autorului *Spiritului critic* par a servi ca mobil și ca model pentru opinia, cu atita tenacitate susținută de M. Ungheanu, chiar dacă nu e nimic comun între felul de a scrie al celor doi critici, fraza acestuia din urmă fiind mai cu seamă lipsită de firesc și pretențioasă. Însă, de data aceasta, explicația e ceva mai amplă. „Disprețul față de stil” al lui G. Ibrăileanu ar fi o reacție la calofilia unei părți din critica „estetizantă” a epocii: „Nu lipsa de relief a expresiei lui Ibrăileanu era în discuție, ci opoziția acestuia față de principiile școlii literare bucureștene. Războiul lui Ibrăileanu cu subtila estetică de la București nu este cunoscut și nu era, după cum s-a crezut, un război animat de meschine veleități provinciale. Ibrăileanu detesta sincer afectarea. El era preocupat cu claritate și nu ceda decât la insistențe, atunci când era nevoie de o serioasă revizuire a manuscriselor sale... Literatura cu accentul pe căutarea formei, pe pieptănătura frazei, i se părea a nu fi literatura de durată... Lipsa de priză a criticii estetizante a vremii la conținut și excesiva grijă pentru formă declanșează, fără doar și poate, ironia criticului”. Și încă: „Pentru că e aici mai mult decât fobia față de stil, e vorba de unghiul din care un critic privește literatura. Polemica lui avea un front mai larg și cuprindea în vizorul ei un viciu mai întins al literaturii vremii, manierismul ei general, mimetismul de ocazie, credința în superioritatea unei arte complet ruptă de orice problemă de fond, susținută doar de eleganță”. Iată-l, deci, pe M. Ungheanu nu numai opunând stilului claritatea, cum a mai făcut-o și altă dată, dar legând eleganța expresiei de estetism și redescoperind fără să clipească în E. Lovinescu, Paul Zarifopol și ceilalți critici „de la București” niște pieptănători de fraze, estetizanți subțiri cărora conținutul operelor le repugnă, partizani ai mimetismului și ai manierismului. G. Ibrăileanu, în focul polemicii și în perspectiva în care scria, putea să creadă o adevărată că modernității ce se întemeiau pe ideea sincronismului erau doar niște imitatori. Dar ce actualitate bizară capătă sub penița lui M. Ungheanu astfel de afirmații, chiar dacă, aparent, autorul *Campaniilor* de astăzi se mărginește să rezume opinia lui G. Ibrăileanu!

În fond nu poate scăpa nimănui dublul caracter *pro domo* al afirmațiilor.

Întii, chiar în ce privește stilul. Eu fiind de părerea lui T. Mann că forma îngrijită este în literatură ceea ce este eticheta la principii — de vreme ce scriitorii ca și principii duc o existență reprezentativă — îl pot asigura pe M. Ungheanu că scrie întocmai cum afirmă el însuși că un critic trebuie să scrie: și anume fără stil. De loc calofil, fără adică frumuseți de expresie compromițătoare și, uneori, destul de des, fără cel mai elementar simț al cuvântului. Nu-mi va lua în nume de rău constatarea și exemplele căci, în definitiv, îi laud consecvența în a-și aplica în articolele proprii teoria. Iată, de exemplu, titlul volumului: *Arhipelag de semne*. Dacă am înțeles, deși mi s-a părut pretențios, sensul baudelairian din *Pădurea de simboluri*, ce pot spune despre acest „arhipelag de semne” în care se cuprind cronici literare și articole absolut obișnuite? E oare propriu acest titlu, ca să folosesc un cuvânt pe care M. Ungheanu îl preferă lui

frumos, căci (criticul poate fi liniștit) frumos nu e în nici un caz? M. Ungheanu și-a compus, de altfel, în ciuda pretențiilor de a scrie simplu și clar, un fel de jargon critic de o prețiozitate întoarsă, din care am putea trage concluzia că pînă și lipsa de stil devine cu timpul un stil: „Poezia lui Ion Gheorghe se dovedește a fi excrescența unui nedecantat cult al ruralității” sau: „Predilecția lui Blaga pentru etalarea unei zariști mitice românești...” Și încă, un jargon foarte disprețuitor de noutatea sau de vechimea cuvîntului, de corectitudinea lui, ca să nu mai vorbesc de armonia sunetelor ce-l compun: implacabilitate, grosier, plonjon, capișonează („ninsorea capișonează munții” într-o proză a lui Sadoveanu care, nu e așa, trebuie ferit de interpretări „grosiere” printr-un „plonjon în adîncul sensurilor profunde” ale operei).

Nu vreau să exagerez zicînd că incorectitudinea și lipsa de expresivitate a limbii compromis numai decît un critic; însă nici să nu mi se spună că permanenta confuzie stilistică e semn de claritate intelectuală. Ține în fond o frază ca următoarea exclusiv de primitivitatea stilului: „Formula de versificare aleasă de Ion Gheorghe pentru îndrăznețul său poem *mitologic* este cea a vechilor *texte de cult*: versurile curg clare, ca *versele* unui *text de lege*”. Numai sublinierile îmi aparțin. Primitivitatea expresiei și a gândirii sînt uneori inseparabile. M-aș speria mai puțin decît M. Ungheanu de subtilități stilistice excesive în critica de astăzi cînd e evident că lipsa ideilor merge tot mai bine împreună cu lipsa de stil.

Polemica lui M. Ungheanu cu stilistii relevă în fond, ca să spunem lucrurilor pe nume, o anume înțelegere a literaturii. *Pro domo* tezele lui sînt și în sensul că, luînd pe N. Iorga și pe G. Ibrăileanu ca exemple, și adesea deformîndu-i, se face apărătorul unui spirit literar pe cit de îngust, pe atît de precis și de ușor de recunoscut, într-o tradiție istorică. Voi alege spre a-l învedera doar articolele despre Sadoveanu (despre care M. Ungheanu a scris frecvent și uneori interesant, original), ca să nu fiu bănuțat că exagerez importanța unor cazuri periferice. M. Ungheanu reproșează unui comentator că a forțat interpretarea *Olandei* sadoveniene ca să dovedească ce atașat de progres tehnic și de civilizație e acest prozator considerat îndeobște un cîntăreț al primitivității. Am citit și eu acea interpretare și admit că era excesivă. A lui M. Ungheanu, însă, nu mai puțin! Căci, pomenind bunăoară de scena celebră cu Gheorghe Roșu, țăranul de la Boroaia care nu vede necesitatea unui pod de beton peste Siret, M. Ungheanu afirmă că „Sadoveanu este cu mult mai puțin nemulțumit” decît s-a zis de atitudinea pasivă și nepăsătoare a țăranului și că în general „înțelegerea scriitorului este profundă și alunecă peste adeviziunea programelor extremiste.” Simpla citare a pasajului din *Olanda* cu Gheorghe Roșu arată însă cît de amar-ironic e Sadoveanu. Ce adeviziune la filosofia fatalistă și delăsătoare a personajului poate fi găsită în fraze ca acestea: „Podul de la Boroaia și astăzi e tot de lemn și-l strică apele crescute în fiecare an. Nu-i vinovat pentru asta Gheorghe Roșu — ci inteligența lui și bunul simț de care cu toții ne bucurăm nespuse și pe care le au și conducătorii lui Gheorghe Roșu. Însuși acest gospodar simbolic îmi zimbea cu isteție judecînd zădărnica olandeză și progresele științifice, — și sta nepăsător, cu miștile înfipite în chimir, lingă ogoarele nearate, și avea între umeri un suman vechi, cu multe găuri, ca să nu opui rezistență vîntului și să nu se mai ostenească proprietarul lui să-l tragă pe mînici ori să-l ție cu mina. După ce-și răsuci o țigară într-o bucată de pănușă de păpușoi, în partea a doua a conversației îmi dovedi și mai ușor că știința de carte e o bătaie de cap fără nici un rost

și fără nici un folos. De aceea nici el n-a învățat și nici n-are de gînd să-și deie copiii la școală.”

Luînd apărarea elementarității (chiar cînd nu e cazul) eroilor sadovenieni, M. Ungheanu spune că „fără a fi adversarul civilizației României”, autorul *Amintirilor căprarului Gheorghiiță* păstrează totuși rezerve „față de accelerarea nefirească a unui proces organic”. Eufemismul însă ascunde o mentalitate mai puțin inocentă. În *Noaptele de Sinziene*, M. Ungheanu găsește de pildă glorificarea „rezistenței la invazie, refuzul intrusului”. Și scrie despre poetica rezistență a codrului: „Tot ce se petrece în *Noaptele* dă sentimentul inexplicabilului. Pădurea Borza pare a se apăra, ca un organism conștient, de asediul tăietorilor înarmați cu fierăstraie și topoare”. În primul rînd nu e adevărat că tot ce se petrece e inexplicabil. E o lectură greșită, cum îi place lui M. Ungheanu să spună: scriitorul însuși arată cum boierul Lupu Mavrocosti și pădurarul său puseseră la cale inducerea în eroare a inginerului Bernard spre a-l obliga să abandoneze exploatarea. Tradusă în termeni brutali, intriga romanului constă în subterfugiile prin care fostul proprietar vrea să silească pe Bernard să renunțe la un contract semnat inițial de amîndoi. Lupu Mavrocosti s-a răzgîndit și nu știe cum să calce contractul fără a suporta daunele. În al doilea rînd, e limpede că (la fel ca în *Tănase Scatiu*, la fel ca în literatura sămănătoristă, la fel ca în alte romane sadoveniene cum ar fi *Paștele Blajinilor* etc.) asistăm la încercarea autorului de a restaura în ficțiune o ordine socială ce fusese înlăturată în realitate. Ca și N. Iorga, de care era influențat, el respingea capitalismul ca pe un fenomen arbitrar, introdus la noi prin străini ca Bernard și nu admitea decît cu greu că acest fenomen e ireversibil. „Codrul Borza trebuie să rămînă neatins. Aceasta e deviza tacită”, scrie M. Ungheanu justificînd ideologia sentimentală a lui Sadoveanu într-un chip pe care Sadoveanu însuși nu l-ar fi vi-

sat. Dar să nu ne amăgim cu metafore. Cruțarea pădurii e un simbol: e vorba în definitiv de cruțarea unor relații sociale feudale. Cum ar fi cu puțință o restaurare ca aceasta decît prin neevolue istorică? Evoluția organică e, ziceam bine, un eufemism suspect, căci în fond criticul ia partea inerției și refuză să vadă ceea ce, dincolo de superba poezie a romanului, ține de o foarte discutabilă filosofie istorică.

Am urmărit analiza criticului fiindcă în ea se străvede limpede acea strîmtă înțelegere a literaturii, bazată pe închidere, paseism, cult al primitivității (poetice!), și din care rezultă combaterea sincronismului lovinescian (reluat apoi de alții). Sincronismul ar ucide specificul, pare a gândi M. Ungheanu, dacă nu cumva el este chiar absurd, căci „problema nu e să sincronizăm literatura română la cea europeană, ci să sincronizăm literatura română la aceste realități (autohtone)”. Ar fi simplu să închei prin a spune că M. Ungheanu nu înțelege, cum rezultă din citat, noțiunea de sincronism ca atare. (Nici Lovinescu, nici nimeni altul nu rupea literatura de realitățile naționale). Mă tem că a înțeles-o prea bine și, vulgarizînd-o (sincronism egal mimetism), lasă să se întrevadă un punct de vedere nu numai inacceptabil științific astăzi, într-o societate industrializată și deschisă, prin caracterul însuși al noii civilizații materiale, și a cărei cultură trebuie să se inspire ea însăși de la aceste structuri economice moderne, dar care era inacceptabil (lucru dovedit de sociologi) chiar și acum șaptezeci-optzeci de ani, cînd s-a cristalizat.

Parcă mă tem mai puțin de consecințele stilului în critică, de cînd văd ce ascunde critica fără stil.

Nicolae Manolescu

Florea Miu

Rostire în gînd

(Editura Cartea Românească, 1974)

● A DOUA carte a lui Florea Miu, te-leormănean de la Roșiori de Vede, e, în linii mari, o prelungire a celei dintîi (*Jocuri în piatră*). Sînt aci poeme de scurtă respirație, mai mult niște caligrafii fugitive, care scapă de superficialitate prin însușirea unui stil de a percepe elementele. Poetul e un simțitor acut al elementarului, se așează într-o inspirație rurală, bizuită pe sentimente adînci și compunerile lui sînt remarcabile într-o generație care cultivă și livrescul, afectarea, contrafacerea. O bătaie de vînt aspru și uscat, de Burnaz, un simț al concreteței nevăzutului și nepăitului — iată nota poetului care scrie totuși versuri exacte și sibiline, de o versificație mecanică. Plînsul fără explicație, primar, venit din fierberea sanguină, „lacrima cîmpiei” sub un cer „foarte înalt”, beznă, negurile, în fine un ton oracular în care se sublimează totul — acestea vin din Goga, dintr-o poezie sătească și ritualică. Sangvinitate,

pămînt, cer, cîmp gemător, iarbă, somn, germinație furioasă, slavă, sfințiri — acestea sînt elementele. Din aceste materiale produce Florea Miu poezie, încifrînd cu ușurință, într-un ermetism agrest, de bună conduită. Aș putea cita de oriunde un vers, o strofă, vreo imagine cu totul originală. În sprijinirea poetului, e nevoie însă a indica și trăsăturile rele, care mai sînt. Cutare invenții sînt nefericite, sub raportul vocabularului sau al coerenței: „orînd”, „duhul amor în poftă sub tărîm”, „neprimenită” (termen de igienă, inacceptabil în poezie), „trupul așternut ca un zăbun” (excellent în sine, dar obscur pentru cine nu știe ce-l „zăbunul”), „să ne suspine dur” (imposibil, „suspînul” e suav). Vreau să spun că excesul regionalismului în vocabular conduce la obscuritate, la o prăfuire caducă și mortală, prea iute, acolo unde substanța e totuși în afara comunului. Aceste chinuri ale limbii provin, curios, din exactitatea versificației. Supărătoare e și cultivarea satului în forma lui vetustă, idilică.

Totuși, observațiile nu trebuie să dea rele impresii. Florea Miu e un poet notabil, al cărui volum se poate extrage cu ușurință din noianul de cărți impersonale ce mai apar, e o prezentă interesantă în lirica tinărară. Drumul lui viitor, în care se poate pune speranță, trece însă prin spini meditației și ai corecțiunii prozodice, de care acum liricul se ferește. Florea Miu poate prefăce emoția scurtă și adînc intuitivă în prelungi viziuni.

Artur Silvestri

Cunoaştere tandră

NUME de autoritate în pictura românească, Margareta Sterian *) debutează acum treizeci de ani și ca poetă de remarcabilă sensibilitate și în aceeași epocă publică o antologie din lirica americană de bine meritat ecou. În 1969, Miron Radu Paraschivescu o prezintă din nou cititorilor, invocând în favoarea poetei și opinia entuziastă a lui Mihail Sadoveanu. Masivul volum tipărit la sfârșitul anului trecut de Cartea Românească n-a prilejuit încă nici un comentariu.

Aspectul cel mai izbitor îl constituie în poezia cunoscutelor pictorițe o cunoaştere tandră a lumii, revenirea la emoțiile simple, apropierea de cititor pe calea nemediată a sufletului. Complicațiile sînt ocolite prin transcrierea directă a stărilor de spirit provocate de impresia foarte proaspătă, surprinsă pe viu și exprimată cursiv:

„Niciodată n-a fost primăvara mai aproape decît în dimineața asta de ianuarie / cînd înția și a doua și ultima zăpadă s-au topit / iar cerul coborît, tot numai vîluri cenușii de nepătruns, / și-a luat trena în brațe, dezvăluindu-și zestrea de nori mărunți, transparenti, / și-aleargă pe-ntînsul, adineaori de plumb, să-ntîmpine un posibil soare. / Harnic, mînjit cu noroi, pămîntul rostuește-n tăcere viață răzbătătoare, / și

totul te-alungă pe străzi cutezător, nesocotit, / amețit ca de o licoare ilegală. (Presimțirea primăverii).

Această cursivitate este binevenită și odihnitoare pentru spirit, mai ales cînd se asociază unei tensiuni în stare să o depășească. Dacă însă tensiunea transfiguratoare lipsește, poezia rămîne la stadiul unei notații terestre sau al unei reflecții, desigur, pline de interes, ver-surile Margaretei Sterian avînd oricum calitatea rară de a nu plictisi niciodată prin patos și diluție verbală: „Este-o cale-anume-n viață, înscrisă de la al lumii început / Și oricît te-ai zbu-ci-ma să te abați, / Și-oricît ai căuta un drum mai lesnicios și mai ferit, / tu te înapoiezi plîngînd pe drumul care nu a fost cel bun / și umilit încerci să uiți că singur l-ai ales și l-ai iubit“ (Este o cale anume).

Aparent paradoxal, fiorul liric și transfigurarea apar odată cu implantarea în concretul unor situații umile, al unor impresii strict determinate și asta se întîmplă în cele mai multe poeme: „Într-o liniște mare aș vrea să-mi ascund inima, / inima mea ca o rană ce trebuie legată și-nconjurată de tăcere, / în preajma-mi să nu fie zgomot, să nu fie sonerii; / lăptarul să-mi lase în prag o cană cu lapte, / și-un copil din vecini să-mi aducă piinea la cîteva zile o dată. / Să uit aș vrea și de Shakespeare — prea greu le spune el toate — / pe frunte nu vreau decît mîinile tale ușoare. / Apoi voi adormi în gînd cu fabulele lui La Fontaine, / cum le-am văzut zgrăvite de meșteri din lumea-ntreagă: / pe-ntîia pagină o vulpe roz ca o domnișoară sfioasă, / ridică

ochi mirați spre bolta din care strugurii privesc ca dintr-o plasă... / Poate că-n vis voi afla taina doamnei și a unicor-nului pe care / l-am văzut la Cluny printre păsări și flori / iar cu cerbil hăituiți ai lui Cranach, voi străbate înot rîul cel repede, / țînîndu-mă ostenită de straniile ramuri ce plutesc deasupra capetelor delicate. / În vis se amestecă toate...“ (Intr-o liniște mare).

Poeemele Margaretei Sterian au liniștea și statornicia unor tablouri, un aer cuminte, o lumină potolită, calmă și tonică, dar în același timp, sub protecția elementelor de cadru, pulsează în ele o viață secretă, fremătătoare.

În forme delicate, decente, detestînd orice stridență, se lasă ușor bînuită un fel de vitalitate conținută, neînduplecată, o vibrație nervoasă fără astimpăr, o natură pasională care nu vrea și nu suferă să se declare, și preferă, cînd e vorba să se afirme, tonul cumpătat.

Vibrația se domină pe sine și prin atașamentul față de universul imediat înconjurător, față de obiectul concret din preajmă, de lucrurile umile, și toată această ambianță, specifică Margaretei Sterian, absoarbe și temperează evenimentul sufletesc, izbutînd să-i păstreze puterea, sugestia, energia. O putere care se difuzează lent, în doze mici, consistente, evitînd izbucnirea explozivă, risipa de afecte. S-ar zice că poeta procedează metodic și gospodărește, administrîndu-și cu precauție te-

ritoriul sentimental spre a preveni riscurile unui consum prea rapid.

Această aplicație strategică, bine dozată, dă rezultate și în planul strict literar, irigat liric pe un spațiu considerabil, fără accidente de sterilitate.

Inteligența artistică a Margaretei Sterian, tipică spiritelor foarte cultivate, decupează cu mare precizie spațiul fiecărei piese lirice în parte; nici un cuvînt în plus pe care să nu-l îngăduie rezerva afectivă; poemul durează exact cît trebuie; lipsește tentația vreunei abandonări în voia fluxului verbal, acesta a rețezat la timp, într-un fel cit se poate de oportun, fără curiozități față de latența în sine a discursului, față de aventura explorării sale în direcții deocamdată necunoscute. Tensiunea notației este întretinută printr-o apreciere exactă a duratei sale interne și printr-o atentă supraveghere a dozei de combustibil la îndemînă.

Lucian Raicu

*) Margareta Sterian, Soare difuz, Ed. Cartea Românească, 1974.

Reîntoarcere la povestire

VOLUMUL de proză al lui Ion Dumitru Teodorescu *) apare într-un moment în care critica începe să vorbească despre o anumită „trădare” a genului scurt, despre ambiția prozatorului, chiar a celui foarte tînăr, de a scrie cu orice preț roman. Falsa supremație a romanului din punct de vedere valoric a incitat inutil orgoliile și s-a uitat în acest fel un adevăr foarte simplu: că o nuvelă bună face mai mult decît zece romane slabe, că Proștii sau Întîlnirea din Pămînturi, de pildă, „atîrnă mai greu la cîntar” decît toate tomurile unui autor mediocru de romane. Și că un talent nu se verifică de la trei sute de pagini în plus, cum cred unii, ci de fapt de la prima pagină. Iată însă că Teodor Mazilu și un debutant, Eugen Uricaru, sînt prezenți în ultima vreme în librării cu două excelente volume de povestiri și nu sînt oare și ele un semn că povestirea nu moare niciodată, în ciuda orgoliilor și a complexelor de tot felul? Aceștia le-am adăuga și cartea recentă a lui I. D. Teodorescu, autor care se reîntoarce la proza scurtă după ce a dat romanul Tipătul de nuntă al păunului, scris de altfel cu o evidentă știință a compoziției și cu o mină care, în ciuda umbrei „apăsătoare” a lui Faulkner, nu-l trăda, nici pe departe, pe debutant. Nu eșecul, așadar, îl face pe autor să revină la nuvelă, ci, probabil, o anumită chemare a temperamentului său artistic. Prozatorul, așa cum apare în volumul de față, e interesat să surprindă momentul revelator, crucial, din existența unui individ, spre care converg de fapt

toate liniile de forță ale ființei sale. În cazul prozei scurte, al nuvelei sau al schiței, nu de puține ori impresia cu care rămînem este următoarea: că întîmplarea pe care ne-o înfățișează autorul este cea mai importantă, cea mai definitorie din lunga existență nepovestită a eroului, existență care se întinde, de fapt, pe mii de pagini nescrise, înainte și după fraza cu care începe și se sfîrșește proza în cauză. În așa fel încît durerea de dinți a învățătoarei lui Rebreanu sau strănutul în ceafa șefului al ampioatului lui Cehov sînt de fapt singurele care au importanță, artistic vorbind. Restul e tăcere, cum ar spune nefericitul prinț... Care ar fi, deci, aceste momente cruciale pe care le surprinde, de altfel cu reală acuitate, I. D. Teodorescu în povestirile sale?... În Trădînd bătrînul se stîngea setea de repaos resimțită la un moment de erou este minuțios descrisă; autorul dorește să surprindă „momentul de adevăr” a cărui revelație acesta o are abia la sfîrșitul vieții. Sentimentul că timpul s-a scurs în mod inutil, că viața l-a irosit zadarnic, că singura dominantă a existenței sale a fost singurătatea, în ciuda prezenței bătrînei care zace în patul de lîngă el... În Spectacolul de gală asistăm la modul halucinatoriu în care se desfășoară, sub însemnele agoniei și ale morții, pe o scenă imaginară sau reală, cine poate ști, „jocul” unui bătrîn actor cu ocazia „spectacolului de gală”. Cel mai frumos spectacol am zice, de vreme ce atribuțiile de mai sus îl absolvă de rutină și de cabotanism, inerente actului scenic. În Dificilul drum al curajului momentul adevărului este cel în care eroul, părăsind apele tulburi ale singurătății și deznă-

dejdiei, poate comunica într-adevăr cu fata de lîngă el, găsind în acest fel resursele necesare spre a se apuca de munca pentru care simte pasiune și chemare... E momentul în care întreața sa existență o apucă pe adevărul său făgaș...

Și totuși nu putem spune că prin acest volum autorul întoarce spatele romanului. Ultimele două nuvele (de fapt una împărțită în două, cine știe din ce motive?) sînt niște crochieri sau, probabil, embrionul unui nou roman. Acea clipă, acel moment revelator, unic, despre care am vorbit, se poate „dilatata” (uneori și pe sute de pagini) și romanul modern recurge nu de puține ori la acest procedeu, împrumutîndu-l într-un fel de la proza scurtă. Ceea ce face și autorul nostru în cele două povestiri de mai mare întindere incluse în volumul de față. Eroi din Șase căluși în galop și Orașele la orele patru sînt niște adolescenți, trecuți prin școala de reeducare și ajunși la vîrsta maturității. Dar cele două proze nu aparțin nici pe departe tipului de „istorioară pilduitoare”, de care s-a abuzat într-o vreme. Din acest punct de vedere nu ne este greu să depistăm chiar un anumit subtext polemic. Ele vor să convingă, de fapt, că drumul „reeducării”, al „maturizării” nu este nici pe departe simplu, ci, din contră, anevoios, dureros, complicat, uneori chiar tragic. (Chiar dacă în glumă, unul dintre eroi spune la un moment dat: „Cred că s-a cam terminat cu reeducarea, ei, ce ziceți de asta?”) Că el e diferit de la individ la individ, de la o psihologie la alta. În cazul lui Băruță, drumul acesta îmbracă la un moment dat culori tragice: tînărul trăiește obsesia singurătății cu o atît de mare acuitate,

încît ajunge în pragul nebuniei. În ce-l privește pe Aftenie, el de asemenea cunoaște „complicații”, victimă în cele din urmă a unui fel de misticism ușor ridicol. Doar Chilezan, mai simplu, mai rudimentar, își găsește cu ușurință calea, dragostea ajutîndu-l să se realizeze.

În aceste două nuvele, I. D. Teodorescu își definește profilul, după părerea noastră, cu mai multă pregnanță decît în tot ceea ce a scris pînă acum. Anumite ticuri, la nivelul frazei, de sorginte faulkneriană sînt în general abandonate. Analiza psihologică se face cu un acut simț al nuanțelor, autorul căutînd să depisteze mișcările sufletești cele mai subtile și mai puțin sesizabile la o primă vedere. Fraza are o anumită „lentoare”, pe care o și cere o privire atît de „apropiată”, o cercetare, cum se zice, cu lupa.

Un abur ușor tragic, violent poetic, se desprinde parcă din pagini. Este evocată „vîrsta tulbure”, zbuciumul și neliniștea adolescentină, anotimp complicat, periculos uneori, debordînd de energie risipită, de vitalitate cheltuită cîteodată cu folos, alteori în zadar.

Sorin Titel

*) I. D. Teodorescu, Aproapele, Editura Facla, 1974.

Critica de frontieră

În lucrările lui Silvian Iosifescu de dată mai recentă (*Literatura de frontieră*, 1969, ed. II, 1971; *Construcție și lectură*, 1970, ed. II, 1973, sub titlul *Configurație și rezonanțe*) este vădită preocuparea de a se concilia teoria literară cu analiza critică propriu-zisă printr-o înțietate împărțită la care se parvine succesiv, în folosul ambelor discipline; cum în construcția abstractă se refuză spiritul de sistem, iar interpretările rămân totuși exemplificări, forma eseistică este, bineînțeles, modalitatea de expunere cea mai potrivită în raport cu obiectivele propuse. Critica lui Silvian Iosifescu este astfel o critică „de frontieră”, interdisciplinară, de „confluente”, diversele tendințe și atitudini anulându-se reciproc prin îmbinare, pierzându-se ca specificul local într-un mare hotel populat de reprezentanții a diferite nații. Echilibrul spre care se tinde e obținut așadar prin abundență și eterogenie; odată pornită, acțiunea critică se preface într-un instrument de întârziere la nesfârșit a „deciziei”.

Latura cea mai evident personală a eseurilor lui Silvian Iosifescu se constituie prin funcționarea acestui mecanism de amânări savante, de raționamente și asociații ingenioase, de combinații rafinate urmărind să îndepărteze și chiar să facă imposibilă formularea finală. Desfășurată cu distincție și inteligență, punind în mișcare o informație bogată, metoda este impresionant avocațială și de mare eficacitate sub aspectul pedagogic, întrucât sînt puse probleme ce admit mai multe căi de soluționare. Eseistul complică și nuanțează, dar și este interesat cu precădere de cauzele

*) Silvian Iosifescu, *Proză și luciditate*, Ed. Eminescu, 1974.

complicate, de meandrele literaturii și de literatura meandrelor, de spațiile literare instabile și de instabilitatea spațiilor literare.

Critica „de frontieră” se aplică unei literaturi „de frontieră” sau frontierei literaturii, așadar unui material dominat de tendințe centrifuge. Deși primul termen din titlul noii sale cărți *) desemnează teritoriul cercetat, iar cel de al doilea indică punctul constant de referință, în *Proză și luciditate* Silvian Iosifescu urmărește în realitate „un anumit tip de proză”, iar „luciditatea” este o caracteristică mai mult a procesului creator și mai puțin a creației înseși. Despre Voltaire, Laclos, Stendhal, Cehov, Camil Petrescu, Thomas Mann, Hortensia Papadat-Bengescu, Robert Musil, Marguerite Yourcenar, Dino Buzzati se vorbește mai ales pornindu-se de la texte „neliterare” (correspondență, memorii, confesiuni) și de la informații biografice; iar „luciditatea” e o atitudine creatoare și mai puțin o dimensiune a creației. Elementele documentare sînt raportate la ficțiune, iar ficțiunea e raportată la document, însă cu o mare grijă de a se evita pozițiile extreme. „Cheia biografică — scrie Silvian Iosifescu — nu poate fi eliminată, deși rămîne mereu insuficientă”. Satisfacția eseistului este dată de posibilitatea de a înmulți punctele de vedere: „„Egotismul” conotează la Stendhal o filosofie a existenței, nu și a introspecției baricadate împotriva realului, ca la un alt autor de romane și însemnări intime, aproape contemporan, la Benjamin Constant. În jurnalul lui Beyle luciditatea și autoiluziunea se întregesc surprinzător. Coexistă, balanțându-se spre luciditate, și în textele propriu-zis memorialistice, în *Amintiri egotiste*, în *Viața lui Henry Brulard*. Transformat în cheie universală, „egotismul” se sfîrșimă între degete. Ca și

beletristica, «scrierile intime» stendhaliene cer înmulțirea punctelor de vedere pentru ca eterogenia lor să se ordoneze intrucitivă.” (s.n.). Această tendință spre multiplicare este observabilă, în treacă ție zis, și la nivelul strict al frazei, la Silvian Iosifescu elementele determinative raportîndu-se la alte determinative („constată 1. cu ferovae 2. implacabil de lucidă”). Înțelegem astfel de ce, propunînd în fond un nou tip de lectură, autorul nu înlocuiește altele, ci îl adaugă celor existente: „Critica — susține eseistul — nu mai aspiră să extragă toate virtualitățile textului. Dar vrea să dialogheze cu el, să-l confrunte, să-l coreleze cu un punct de vedere din zilele noastre. Clădirea se ridică, există în sine și în raport cu textul atunci cînd reușește această echilibrare a dependenței și a independenței”. Mai mult încă, noua dimensiune a criticii preconizată de Silvian Iosifescu are o accepțiune atît de elastică încît scapă unei precise determinări, fiindcă un material literar eterogen este „citit” sub incidența unui criteriu variabil. Pentru a determina „luciditatea” lui Voltaire se analizează corespondența acestuia din ultimele două decenii de viață, la Stendhal sînt luate în considerație „scrierile intime”, pentru *Legăturile primejdioase* și pentru *Lotte la Weimar* sînt exploatare intens relațiile biografice ș.a.m.d.; totodată, observăm că atitudinea „lucidă” este în fiecare caz măsurată cu altă unitate.

Punctul de pornire îl oferă cunoscuta antiteză pascaliană a „mizeriei” și „măreției” omului, eseistul declarînd a se opri „asupra unor autori care au comună însușirea greu definisabilă a lucidității”. Ce se înțelege prin luciditate? Noțiunea e, într-adevăr, „ greu definisabilă”, și proba o dă însuși autorul oferînd o suită de explicații care, sub a-

parența unor delimitări, deschid de fapt perspective nelimitate: „Ne referim aici la capacitatea de a scruta frontal condiția omului, la refuzul rațiunii de a abdica, la efortul scriitorului de a evita să cadă în capcana cuvintelor și a preconceptelor. Dar luciditatea cunoaște devenirea istorică și paradoxurile individuale. Luciditatea cu care Pascal înfruntă cele două infinituri e menită să-l justifice credința. La atîți scriitori ai zilelor noastre, luciditatea se asociază cu disperarea. E regăsită după etape ce o închid în paranteze, e uneori definitiv abandonată. Eticheta e aproximativă și rezultatele diferite. Dar uneori, fără abdicări, fără construcții protectoare, opere profund deosebite descoperă cele două dimensiuni și refac *Cugetările* în variante laice”. În acest sens, eseurile lui Silvian Iosifescu slujesc mai puțin formulării unei „metode” inedite și mai mult aduc noi puncte de vedere în legătură cu scriitorii analizați, de regretat fiind doar că autorul discută în primul rînd despre circumstanțele operei sau despre opere „neliterare”, și îndeobște mai puțin despre opera propriu-zisă.

Mircea Iorgulescu

În spiritul și litera tradiției

În tradiția prozei ardelenesti se înscrie Ovidiu Birlea cu *Urme pe piatră* (Ed. Litera). Atmosfera povestirilor e din Agărbiceanu, cum și geografia umană pusă în observație; tipologia personajelor trimite cu gîndul la Pavel Dan și, din nou, Agărbiceanu; timpul povestirilor e al Ardealului vestic, din preajma Apusenilor, în anii din urmă ai veacului trecut; limba narațiunii e presărată cu regionalisme, mai mult încă limba personajelor în dialog; singurul lucru care nu ține în chip direct de tradiția prozei ardelenesti este o undă de pitoresc romanțos ce străbate nu de puține ori materia epică. În ciuda acestor puncte de referință ce-l fixează cu precizie într-o descendență coplesitoare, noul prozator (violen d'Ingres pentru folcloristul Ovidiu Birlea) nu e lipsit de personalitate. Bun povestitor, folosește efortul economic în imaginație pentru a contura ceva mai personal o anecdotică banalizată prin frecvența atestărilor. Cu excepția unei schițe ce evocă un moment crepuscular

din viața lui Avram Iancu (*Umbra*), scrisă într-o manieră lăcrimoasă, celelalte povestiri sînt din viața domestică rurală, privită în față, cu realism și înțelegere, de multe ori cu simpatie abia ascunsă pentru cutare sau cutare individ dintr-o aceeași serie tipologică. Ce-l interesează pe prozator este relația dintre personaje; prin asta e și interesant, căci, urmărind ca sub lupă diverse legături, izoland sau integrînd, după caz, personajele, pune în lumină ceva din constituția lor ascunsă. Restul e fotografie simplă, puțin stearsă, reprodușă după altele și, la rîndul ei, reproducibilă.

În *Murgu*, o poveste aproape lirică pe tema de mare vechime folclorică a simpatiei reciproce dintre țaran și uneltele sale de muncă insufleteite, în cazul de aici calul, sînt descrise, cu finețe a detalierei, gradele acestei simpatii; e, de fapt, o monografie a solidarității celor doi termeni, scrisă în cunoștință de cauză și înțeleasă în contextul specificității vieții țaranului. O altă povestire (*La clacă*), de

dimensiunile unei nuvele, reconstituie atmosfera și formele tradiționale de organizare a unei clăci, urmărind, în paralel, un caz de abatere de la morala comunității sătești și consecințele lui imediate; Pătru, un țaran blind și cumsecade, bagă de seamă, ajutat de un binevoitor, că în vreme ce dînsul se cîntea cu bărbății prezenți la clacă, nevastă-sa, Marie, femeie tină și frumoasă, își căuta de treabă pe afară în compania unui tinăr nălțuț și svelt, Gligor, abia întors din armată; nu vor fi mers, probabil, lucrurile între cei doi prea departe, destul însă pentru ca în mîntea lui Pătru să se ivească gîndul pedepsei; amintindu-și un caz asemănător petrecut cu ani în urmă în satul lor, Pătru decide să-și supună nevasta la o probă de purificare, obligînd-o, în toila acelei nopți de iarnă, să se scalde goală în apa unui pîriu; aceasta este pedeapsa și odată împlinită lucrurile reintră în normal. Accentul nu cade pe descrierea faptelor, deși aerul pitoresc persistă deasupra întregii nuvele, ci pe amănunțirea relațiilor dintre personaje, pe materia așa-zicînd inefabilă a acestora: strălucirea unei priviri, lentoarea unui gest, insinuarea frazeologică. În ce privește planul descriției, ochiul prozatorului vede exact și convingător mișcarea specifică unui tablou de diversitate și vioiciunea celui reprezentat de o clacă ardelenescă; țaranii au un fel de a se amuza de propriile lor întimplări neplăcute pe care le povestesc colorat, se prind în dialoguri cu o voluptate ce vrea parcă să răscumpere incetineala caracteristică etc.

Celelalte povestiri din volum lasă să se vadă aceeași preocupare pentru observarea relațiilor, iar în cazul personajelor solitare (*Pety*) pentru urmărirea reacțiilor „ciudate”: lumea măruntă din schițele lui Ovidiu Birlea (*Seceta*, *Ceteră*, *doagă uscată*, *Mitru*) trăiește la o tensiune înaltă, peste puterile oamenilor ce o compun, de unde și dramatismul unora dintre situații, precum și compasiunea autorului, uneori prea evidentă, pentru destinul unuia sau altuia dintre personaje. Observația realistă și autenticitatea epică sînt calitățile acestor proze, abuzul de atitudini lacrimogene și simplificarea prin pitoresc, defectele lor.

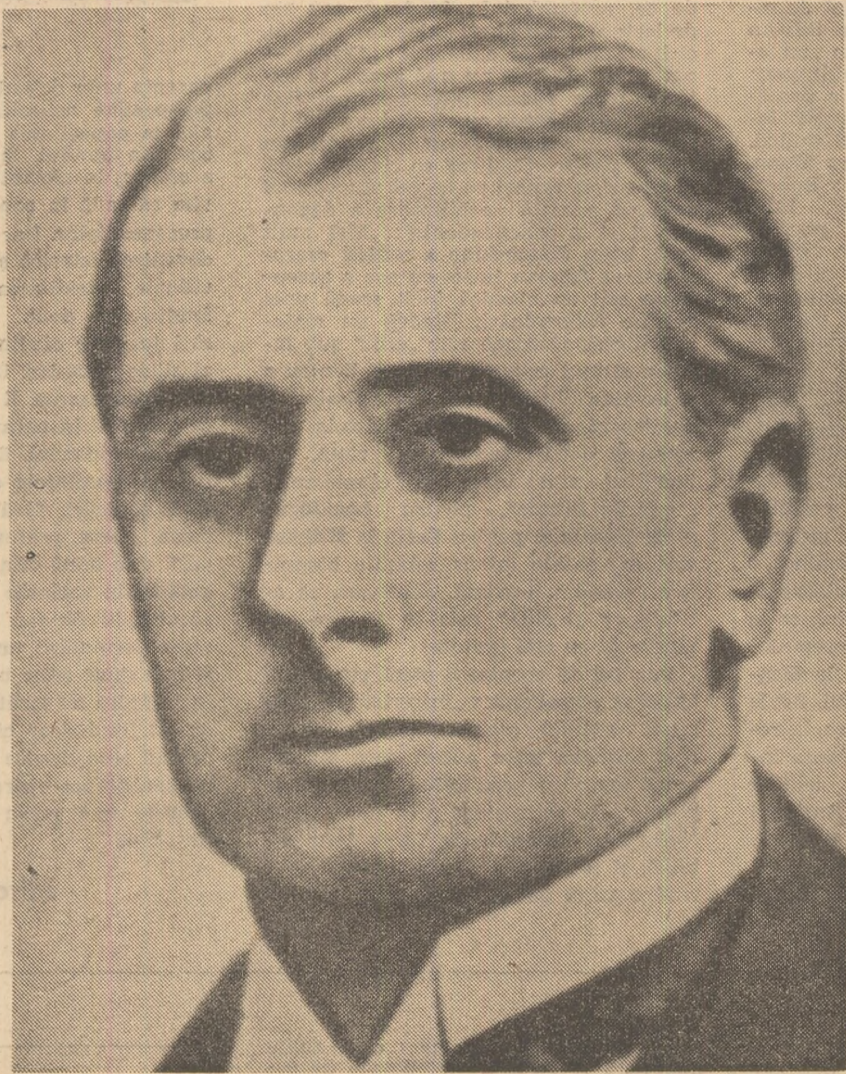
Laurențiu Ulici

Calendar

- 28.III.1888 — s-a născut Al. Kirilescu (m. 1961).
- 28.III. — împlineste 50 de ani (n. 1925) Victor Tulbure.
- 29.III.1878 — s-a născut Elena Farago (m. 1954)
- 29.III.1879 — Societatea Academică Română este declarată instituție națională sub denumirea de Academia Română.
- 29.III.1908 — s-a născut Virgil Carianopol.
- 29.III.1952 — a murit I. A. Bassarabescu (n. 1870).
- 29.III.1971 — a murit Perpessicius (n. 1891).
- 30.III.1928 — a murit Ion Gorun (n. 1863).
- 30.III.1946 — a murit Victor Ion Popa (n. 1895).
- 31.III.1855 — a murit Charlotte Brönte (n. 1816).
- 31.III.1879 — a murit N. Scurtescu (n. 1844).
- 31.III.1890 — s-a născut I. M. Rașcu (m. 1971).
- 31.III.1891 — s-a născut Ion Pillat (m. 1945).
- 31.III.1948 — a murit Egon Erwin Kisch (n. 1885).
- 31.III.1965 — a murit prozatoarea Ticu Arhip (n. 1891).
- 31.III.1965 — a murit Alex. Șahighian (n. 1901).
- Aprilie 1647 — a murit cronicarul Grigore Ureche (n.p. 1590)
- Aprilie — se împlinesc 100 de ani de la publicarea (1875, la București) de către B.P. Hasdeu, în 4 fascicule, a lucrării *Principii de filologie comparativă ario-europea* (cuprinzînd grupurile indo-perso-tracice, greco-italo-celtice și leto-slavo-germanice) cu aplicațiuni la istoria limbii române.
- Aprilie — se împlinesc 100 de ani de la apariția (1875) primului volum de dramaturgie al lui Vasile Alecsandri, intitulat *Teatru* (cuprinzînd *Canțonete comice*, *Scenete* și *Operete*).

25 martie 1885 — 17 ianuarie 1936

MATEIU CARAGIALE

„Un poet muzician“

FĂRĂ îndoială că Mateiu Ion Caragiale n-a dorit să fie altceva decât artist și că suprema sa năzuință a fost să ascundă pe om sub chipul poetului muzician care a acordat într-un chip nou instrumentul limbii noastre, făcându-l să răsune cu melodii vrăjite și răscolitoare [...]. Un curent de lirism trece prin temelile întregii sale opere [...]. Opera de prozator a lui Mateiu Ion Caragiale este o mare minune a limbii noastre. Bogăția ei verbală, în care expresiile arhaice abundă, lasă cu mult în urmă mijloacele îndeobște întrebunțate în zugrăvirea mediilor urbane [...]. Acesta a fost, în primul rând, Mateiu Caragiale, un poet muzician, a cărui artă cu puteri vrăjite și răscolitoare alcătuiește una din cuceririle cele mai prețioase ale literaturii noastre mai noi [...]. Sint în paginile lui Mateiu Caragiale mai multe imnuri, adresate naturii și trecutului, nobleții și frumuseții. Numai cine știe să le asculte cu reculegere poate avea măsura darului pe care ni l-a făcut Mateiu Caragiale și a recunoștinței cu care îi sintem îndatorați.

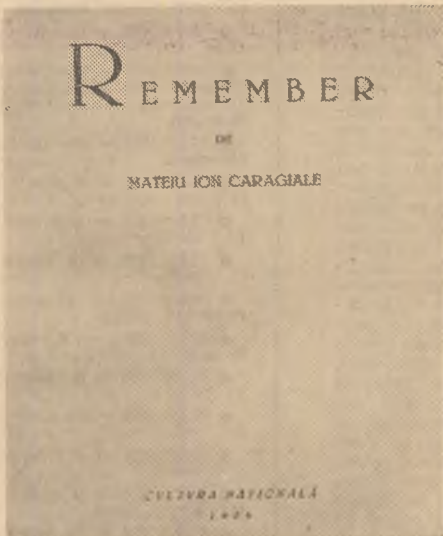
TUDOR VIANU
(Studii și portrete literare, 1938)

Cra

CURIOS cum Mateiu închinătorul la f tainei, nu are nici tate de a inventa toată opera sa nu decât o singură sil luată mereu sub altă înfățișare personaje, spre a sugera nec Dar aceasta este o situație, suf și obiectiv, considerată, fundi crearea unui gol de timp, în ca poate petrece, dar nimic nu, de suprafață, între o ipostază și alta ni se înfățișează o persoană : a Sir Aubrey de Vere, ca să fie r davru neidentificabil, după un pra căruia nu se poate relata pleacă misterios Pașadia „la m fel își pierde inexplicabil urma colau, tot în același chip se reapare misteriosul ministru, că fia „reginei“ hoților de diamante timpului, spre a fi mai cuput pută, se petrece într-un spațiu în torescul drapează misterul ; înt reșți crepuscular ce trăiește tr la o lege a vremii la altă lege amețit de vinul crîșmelor de m altfel, circuma lui Niță, în spa este găsit ministrul, prototipul din perceperea obișnuită a rea zată „la colț, unde se taie C lor cu bulevardul, pe dreapta, spre Pache“, are o latură ce direct pe Strada Mintuleasa, a Eliade:

Pentru ca posibilitățile de a e sențele, după care personajul d urmă sau revine sub aparențe mate, să fie cit mai reduse, care s-ar putea afla o dezlegar schițat cit mai vag și mai ne Dorința, nu o dată mărturisită, de a lăsa tainele nedezlegate limpede truc literar : în ordine acele povestiri nu se mai poa o taină, dacă este, taina ține ordine, spirituală, a lumii. Instin opri fabulația acolo unde uni plicației ar împiedica gîndul truiască poeticele lui ipoteze premise au fost epuizate în te ține de o tehnică pe care Matei o introduce primul în literatur

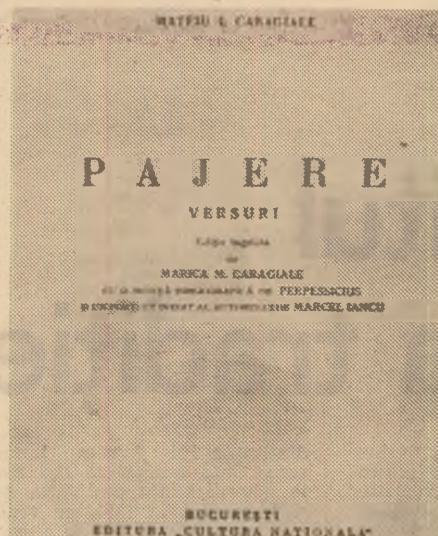
Abstragerii reale din timp și îi corespunde evaziunea intel teraturizată, nedeterminată, în dia și Pantazi, prin hagialicuri vestitorul — prin visul despre so nirea crailor — creează voit timpului și spațiului real, anihila știință spre a trăi unul — în ti lut al istoriei, altul — într-un s în inchiuire accesibil, cel de — în irealitatea simbolică. Ceea rămîne mister neînsoțit de d

Remember (1924)

Craii de Curtea-Veche (1929)

Pajere (1936)

Ex libris cu blazon. Desen de I.

IN proza noastră admir pe Mateiu Caragiale, autorul Crailor de Curtea-Veche și a nuvelei Remember.

Pe deasupra întregii proze românești (în lumina Fraților Karamazov) cu vechi suflet din răsărit, iubesc Craii de Curtea-Veche, romanul domnului Mateiu Caragiale.

Prin Mateiu Caragiale intrăm în literatura majoră. Sint mîndru că sint contemporanul acestui romancier și că voi participa, fără merit, la vaza viitoare a vremii cînd au fost scriși Craii de Curtea-Veche.

ION BARBU
(„Viața literară“, 5 februarie și 15 octombrie 1927 ; „Ultima oră“, 28 septembrie 1929)

OPERA lui Mateiu Caragiale se înfățișează ca un chivot de argint și nestere rit în credință cu meșteșug măestru, de un voievod al gîndurilor [...]. Mateiu C avut într-adevăr harul aleșilor, întrucît nu odată în poeziile lui fiecare vers e iar toate la un loc scînteiază cu focuri adînci într-o minunată întregire [...]. M de poezii Pajere are un stil aspru, arhaic, de un farmec unic. Rareori versu trecutul cu un simțămînt atît de intens.

ADRIAN

(„Muzică și Poezie“, 1 noiembrie)

— dincolo de pecetea tainei

văluirii lui de sub aura de poezie ce însoțește toate posibilitățile netraduse în fapt, se transformă, în vis, în largi acmulări de peisaje și acțiuni concrete, desfășurate în vaste somptuoșități descriptive, dar așezate sub aceeași zodie a himericului deschis mai multor presupunerii deodată. Din tensiunea între imperativul concretului și fascinația abolirii lui se naște nu numai ciudata atmosferă din Remember și din Sub pecetea tainei, ci, mai ales, explicația purtării și tainelor Crailor.

Dacă se poate cuprinde întreaga operă a lui Mateiu Caragiale în lumina aceluiași principiu de unitate, acesta nu poate fi decât principiul romantic al complementarității. Simetria în concepția implicată, ca și simetria în construcție o guvernează. Fiecare personaj mateian este o îngemănare de seducătoare calități și inavabile vicii, fiecăruia, construit dual, îi corespunde un altul, prin care destinul său se împlinește, unitar. Pașadia, cu viața lui sobră, severă, savantă ziua, se lasă pradă, de la apusul soarelui, demonului său ce-l împinge să se degradeze cu voluptate, călăuzit de mina sigură și cunoscătoare a lui Gore Pirgu. Pe cit de scortos și disprețuitor, reamintind cu fiecare gest neamul lui de mari boieri, ce-și stăpinesc prin forța ereditatei ucișoară, medievalul senior Pașadia are gustul de a se lăsa batjocorit și înjosit de bufonul său, cultivat cu îngrijire tocmai în acest scop. Un Pirgu care, tirându-l pe Pașadia prin circiumi, l-ar adula în loc să-l servească cu: „Ai îmbătrinit nebun”, cu „La adică de ce te-ai codi?”, tot îți sună coliva” sau cu „caiafă bătrînă” și-ar pierde rostul de a aminti grotesca tranzitivitate a celor lumești, și Pașadia nu s-ar mai osteni să-l ruineze la cârți, ca să-l poată păstra în slujbă.

Pantazi, nestatornicul, cutreierător al pământului, trăiește cu perdelele lăsate, închis între mobile grele și pătrunzătoare miresme de flori, să-și cultive în liniște amintirea mereu vie a statornice și unice sale iubiri nefericite. Din împerecheri compensatorii de contraste, purtând funeste și seducătoare avertismente, e făcută Rașelica Nachmansohn, „floare neagră de tropice, plină de otravă și de miere”; „de aproape însă, fără ca frumusețea ei să-și piardă din strălucire, dînsa avea ceva respingător, în ea se simțea, mai mult decât în alte femei, Eva, străina, dușmana neîmpăcată și veșnică, împrăștiătoare de ispită și de moarte”. Și invers, Mima cea „lătăreață, lăbărțată și lăpoșă” are nu numai un glas de inger, ci și hazul ei, unit cu capacitatea de a se metamorfoza rapid într-o „puptică spilcuită”. Ilinca, pură și limpede icoană a nevinovăției, e o rece arivistă, în căutare de căpătuială financiară. Pro-punerea de căsătorie a lui Pantazi o „as-

cultă cu răceala ei obișnuită, dar nu-mi ceru timp de gîndit și-mi declară că, dacă în ce privește bogăția lui, spusele mele erau numai pe jumătate adevărate, ea era gata să primească”.

Cea mai fascinantă împerechere de sublim și grotesc o aflăm, desigur, în Gore Pirgu și Pena Corcodușa. Abjecția lui Pirgu e atît de desăvîrșită, atît de consecventă cu ea însăși, și produce contemplatorului atîta satisfacție a lucrului bine făcut, încît Pirgu poate fi socotit, în felul lui, un artist. Așa cum Pașadia și Pantazi se definesc prin modurile de evaziune din real și din istoric, Pirgu se definește complementar prin maxima adaptare la realitate și la istorie. El reprezintă, pentru cei doi, o necesitate absolută, fără el lumea ar fi lipsită de una dintre formele ei esențiale de existență, cea pe care Gorică o impune cu nerușinare și cu credință în dreptatea lui. El are în asemenea măsură simțul realului încît, codoș de oameni și de ciini, e capabil să discearnă chiar valorile autentice. El este, de altfel, primul colecționar de icoane nu pentru valoarea lor de cult, ci pentru cea comercială și, oricît s-ar justifica de ridicol, îl cumpără totuși pe Montaigne, nu pe N.D. Popescu, chiar dacă o face din snobism. Și cînd îl salută pe povestitor cu cele unsprezece nume de animale, reunite sub simbolul net sexual al peștelui, el face operă de virtuoz ce scoate variațiuni pe o singură coardă, pe cea mai groasă: „La mai mare solzoșia ta... al nostru ești... Ce pramatie, faci pe coșu, cotoi mare dumeata...” etc., pînă la îndemnul „nu te pierde, ia-o înainte oblu, berbecește, ca pînă de iarnă să te văz crap îmblănit”. Fără fascinația contemplării nobleței autentice scufundîndu-se în viciu, al cărui spectacol el îl regizează cu inteligență, după ce, intuind masochismul psihic al lui Pașadia, și-a rezervat și sîșei un loc în reprezentare, cînd va fi preocupat numai de carieră și bani, dar păstrîndu-și ipocrizia verbală, avocatul Gorică Pirgu se va transforma, cu vremea, într-un Stănică Rațiu. Fără Pirgu și fără povestitor, acesta legat de realitate prin indignarea în fața viciului și de lumea ideală prin fascinația necunoscutului, amîndoi — trăsăturile de unire cu lumea adevărată ale perechii Pașadia + Pantazi, misterul înconjurat cu tristețe și demnităte de această n-ar mai avea nici o noimă. Așa cum mizeria absolută nu se poate afla decît la boierii de viță, la „adevărații Arnoteni”, caricatură în real a veleităților nobiliare și istorice ale lui Pașadia și a conservării idealului erotic al lui Pantazi, contrastele reunite hotărîc existența tuturor personajelor. Cînd evaziunea din real în imaginar, care definește viața de zi a lui Pașadia, este trăită cu credință în realitatea imaginărilor, iar criza se declan-

șează sub impulsul iubirii contrariate, ca la Pantazi, și cînd făptura căreia îi e hărăzită unirea în sine a celor doi are o înfățișare grotescă, amintind pe Pirgu dincolo de detaliile concrete, răbufnește în Pena Corcodușa toată nebunia, toată grandărea și toată decadența crailor. În Pena Corcodușa care recunște în crai, într-o străfulgerare vizionară, consîngenii, cînd le oferă, în batjocură, împărăția peste ruinele iluziei, poreclîndu-i, dintre dărîmăturile Curții arse, „Crai de Curtea-veche”.

Nici un personaj, nici o întîmplare nu sînt gîndite de Mateiu Caragiale ca fapte izolate, totul are undeva, în povestire, un corespondent antitetice. Senzația de mister de aici provine, din considerarea unității ca parte integrantă a unui întreg în care e contrazisă și complinită de cealaltă jumătate. Totul, de la construcția stil, se întemeiază pe alternarea contrastelor. Celălalt mister, pe care povestirea îl sugerează, cel al unor existențe care lasă în umbră părți însemnate din ele însele, acela nu e decît un mic artificiu al povestitorului care-și cultivă arta de a nu spune, atunci cînd orice ar mai spune ar fi de prisos. Universul lui Mateiu Caragiale e dominat de legile antitezei complementare și ale simetriei. Pantazi, cu călătoriile lui, cu detașarea lui de evenimente, cu statornicia lui aproape nefirească în iubire, e complementul lui Pașadia, cel legat de un spațiu pe care-l detestă, cel încrîncenat în dominarea faptului istoric, cel scrisbit de orice sentiment. Amîndoi, însă, venetici autohtonizați la a patra generație, au păstrat dorul de ducă, unul în timp, altul în spațiu, și amîndoi din imaginărilor sublim în realul abject. Echilibrul și legătura lor cu concretul o reprezintă perechea Pirgu — povestitor, unul confidentul și demonul lui Pașadia, celălalt confidentul și cumintele admirator al lui Pantazi. Unicei iubiri, plătită cu prețul minții, a fetei de la mahala Pena Corcodușa îi răspunde neșafitul vicios al mării boieroaice Sultana Negoianu, plătit tot în același fel. Lăcomiei funeste a simțurilor exacerbate ale Rașelicii îi răspunde răceala Ilinică și amîndouă femeile aduc, cu sau fără știrea lor, moartea. După cum se vede, procedul cel mai uzual al gîndirii lui Mateiu Caragiale este unificarea personajelor complementare printr-o trăsătură comună, care, de obicei, este modalitatea de raportare la realitatea istorică și socială. Între nevoia imperioasă de real și fascinația smulgerii din temporal și istoric, pe diferite trepte ale perfecțiunii în exercițiul complementarității senzațiilor, Pașadia și Pantazi, povestitorul și Pirgu, Pena și Ilinca se află adunați sub steaua împerecherii contrastelor.

Tot astfel, perechi de capitole pendulează între posibil și ireal: **Asfințitul cra-**

I. L. Caragiale, cu fiul său Mateiu, în 1888

ilor răspunde Intimpinării lor, așa cum Spovedaniile dezvăluie rădăcinile în anecdotice și biografice ale Celor trei hagialicuri. Și chiar romanul real își are perechea în romanul posibil, despre care e vorba în el (Mateiu Caragiale introduce primul la noi artificul gidian al discuției despre creația în curs de realizare în creația realizată), de două ori, cînd Pena Corcodușa găsește emblema „Crai de Curtea-veche”, care, recunoaște Pașadia, „ar fi un minutat titlu pentru o carte” și atunci cînd Pirgu îl interpelează pe povestitor cu „se vorbea astăzi, înainte să vii, că te-ai apucat să scrii un roman de moravuri bucureștene și m-am ținut să nu pufnesc de ris.”

O alternare între firescul relatării epice, făcut din simplități voite, din fraze reduse la strictul necesar și din vocabule lipsite de orice prețiozitate, și fastul stilistic al evaziunilor din real, fie ele hagialicurile imaginare, fie acumulările de vorbe în doi peri, transpune în plan lingvistic principiul simetriei unităților complementare.

Roxana Sorescu

Debutul la „Viața românească”

CLIO

Mi-a îngănat stăpâna: «Nu 'n file 'ngăbenite
Stă 'mbălsămată taina mării strămoșești.
Amurgul eug de purpură aprinde; de-l privești
Se 'ntiripă 'n vălvoarea-l vedenii strălucite.

Căci, urlașe stoluri la zări încremenite,
Zac norii ce în pragul genunilor cerești,
Par pajere 'nclătate de șerpițori din povești
Umbrind cetății în flăcări cu turnuri prăbușite.

Dar ceața serii 'nneacă trolanele de jar.
Atunci mergi de te-apează sub un bătrân stejar,
Ascultă mândrul fremăt ce 'n al deșteaptă vântul,

Ca 'n oboștu-ți suflet de vază răvrătiți,
Când negrul văi al nopții înfășură pământul
În gemăt să tresalte străbunii adormiți ».

● MATEIU CARAGIALE a debutat în publicistica literară în aprilie 1912, la revista „Viața românească”. Un debut masiv, cu 13 poezii deodată: Clio, Lauda ceritorului, Prohodul războinicului, Noaptea roșie, Călugăria, Boierul, Aspra, Înțeleptul, Cronicarul, Domnița, La Argeș, Trîntorul și Curțile vechi. Tot în „Viața românească” va mai publica încă trei poezii (în 1913) și povestirea Remember (august 1921), toate semnate Mateiu Ion Caragiale.

Editorial debutează în 1924, cu Remember, volum apărut în Editura Cultura Națională.

Portret de Marcel Iancu (1936)

Bibliografie

ÎN LIMBA ROMÂNĂ — București:

- Remember — 1924;
- Craii de Curtea-Veche — 1929, 1945, 1957, 1965, 1968, 1970, 1972;
- Pajere — 1936, 1965, 1968;
- Opere — 1936;
- Sub pecetea tainei — 1965, 1968.

ÎN LIMBI STRĂINE:

- Craii de Curtea-Veche: în limba maghiară — Budapesta, 1966; în limba rusă — București, 1967; în limba polonă — Varșovia, 1968; în limba franceză — Lausanne, 1969.

- Remember: în germană — București, 1968; în franceză — Lausanne, 1969.

POEZII, PROZĂ ȘI ARTICOLE, ÎN PERIODICELE:

- Viața românească — 1912, 1913, 1921; Presa — 1913; Flacăra 1916; Journal de Roumanie — 1919; Gîndirea — 1926, 1927, 1930, 1933; Cele trei Crișuri — 1931.

Matei Caragiale

Les Seigneurs du Vieux-Castel

Editions L'Age d'Homme
LACTE EDITUR

Traducere în franceză a Crailor de Curtea-Veche (1969)

SEMICENTENARUL

1925
1975

RADIODIFUZIUNEA și Televiziunea au devenit, astăzi, în țara noastră, două din mijloacele principale de propagandă ale partidului, de instrucție națională și educație socialistă a întregului popor.

Încă de la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, în fața acestei instituții au fost puse sarcini deosebite, ținându-se seama tocmai de sfera mare de pătrundere a radioului și televiziunii în mase, de puterea de influențare directă, de mobilizare, de penetrație a ideilor, de educație în spiritul patriotismului și umanismului, al muncii, eticii și echității socialiste. Iată de ce, în special în ultimii ani, programele Radiodifuziunii au cunoscut îmbunătățiri substanțiale de conținut, capabile să realizeze o remarcabilă informare politică internă și externă prin Radioprogramul dimineții, De la 1 la 3, Orele serii și O zi într-oară, prin alte emisiuni de actualități, economice și social-cetățenești. Totodată, programele radioului oferă emisiuni de dezbatere ideologică, emisiuni științific-ateiste, pentru copii, tineret și de instrucție, emisiuni cultural-artistice, în limbile naționalităților conlocuitoare, programe sportive și de divertisment.

Pentru realizarea acestor programe, care durează, pe cele trei programe naționale, la studiourile teritoriale și pentru ascultătorii de peste hotare aproape 109 ore pe zi, partidul și statul nostru au creat o puternică bază de producere și realizare a emisiunilor. Au fost construite Casa Radiofoniei și Casa Televiziunii, dotate cu aparatură modernă, cu numeroase studouri și ateliere, în care conlucrează peste 200 de meserii pentru realizarea emisiunilor de radio și de televiziune. O dezvoltare spectaculoasă a avut-o și capacitatea de emisie a programelor. Astfel, dacă în anul 1944 programele radiofonice erau difuzate de două emițătoare care totalizau 158 kw., astăzi o forță de peste 5.000 kw. este folosită de o stație pe unde lungi, 22 stații pe unde medii, 8 stații pe unde scurte și 13 stații U.K.W., asigurând cuprinderea populației în proporție de 94 la sută de către programul I, 80 la sută de programul II și 65 la sută de programul III. Cele peste trei milioane de abonamente la radio și radiofonicare dovedesc impresionantă capacitate de pătrundere a radioteleviziunii în milioane de case și familii. Aceștia li se adaugă cele aproape 2.500.000 de televizoare, în funcțiune la 1 ianuarie 1975, ceea ce dovedește că, în foarte scurt timp, și Televiziunea a căpătat proporții nebănuite, dezvoltându-se, mai ales în ultimii 2-3 ani, într-un ritm accelerat. Astfel, programelor de radio li se alătură, săptămână de săptămână, cite 85 de ore de televiziune pe două canale, dintre care programul I acoperă, virtual, întregul teritoriu al țării.

Din remarcabila activitate desfășurată de Radiodifuziune pe multiple planuri, contribuția scriitorilor la emisiunile acestei instituții atrage prin inedit, demonstrând că aceștia și-au găsit un mijloc nou, modern, de exprimare, pe care îl folosesc în slujba înaltelor idealuri ale poporului și partidului nostru.

Dublind ades activitatea desfășurată prin sistemul galaxiei Gutenberg cu cea la Radiodifuziune sau Televiziune, scriitorii se remarcă și în această calitate a lor ca niște adevărați cetățeni, slujitori ai viitorului socialist și comunist al României.

● Textele publicate în aceste pagini, purtând semnătura unor personalități ale vieții literare românești, fac parte din Fonoteca de aur a Radiodifuziunii.

In sediul Societății de radiodifuziune (1932)

Revista literară radio

IN cultura românească, literatura a jucat rolul preponderent. Ei îi datorăm redășteptarea, întregirea, conștiința și toate înaltele ambiții de neam mare.

Literatura continuă și acum să prefacă și să innobileze tot ce atinge și avem o literatură mai bogată ca oricând. Fremătătorii de viață și năzuințe nouă, revistele, cu tirajul lor redus, nu o pot canaliza în albiile lor de hirtie, ca să o distribuie ca pe o apă vie întregului cîmp social. Literatura nu mai poate fi comprimată în pagini, ea își are instrumentul universal, unda de radio. Modesta revistă literară ce inaugurăm azi este numai mugurul antologiei viitoare. Dacă debutăm azi e ca să găsim calea cea bună, sinteza în care să unim rodnic scriitorii și public. Trebuie ales tot ce e curat, frumos, limpede și nobil, fără osebire din care generație și școală aparține poetul, ucenic sau maestru, tot ce poate ajuta la creșterea sufletului românesc. Iar publicul mare, cel care nu citește, ci ascultă și aude, trebuie edu-

cat să judece și să se prefacă în înaltă instituție de laudă și răsplătire creatoare. Așa se va crea o disciplină și o tradiție.

Încă o revistă literară, de astă dată însă imprimată pe undele eterului pur. Radio, în sfârșit, despovărează cugetul de vestmintele de hirtie și plumb. Spiritul, desfăcut din cerneală și velin, se întoarce aproape la esența lui, impalpabilă a tot prezent, atotpătrunzător și putînd într-o clipă să facă ocolul lumii. E curios cum omenirea, care în copilăria și tinerețea ei a fost auditivă, s-a bucurat de toate frumusețile auzului... se întoarce azi iar la arta desfătătoare a ascultării.

Radio restabilește echilibrul și doboră tirania ochiului. Radio începe reeducarea urechii. Urechea își recapătă rolul, întregind personalitatea primitivă a omului.

Dar să ne întoarcem la Revista literară radio. Ca odinioară aezi, poeții noștri vor rosti versurile lor autentice, neîncătușate în pagini.

Vasile Voiculescu
(1942)

Otilia Cazimir
(31 martie 1939)

Scriitorii și

oameni de știință, a luat, astfel, flintă, în martie 1925, Asociația „Prietenii Radiotelefoniilor” — Radiofonia. Actul ei constitutiv a fost semnat la 26 martie 1925 de profesorii universitari și inginerii Dragomir Hurmuzescu, C. Bușilă, M. Vlăduț, Octav Onicescu, I. Popescu, Petre Misir, C. Boerescu, Em. Petrașcu, Christian Muscelanu, Stavri Cunesco, N. Caranfil, C. Miculescu și alții, președinte fiind ales savantul Dragomir Hurmuzescu. În programul de activitate al Asociației erau prevăzute: demersuri autorizate pentru accelerarea legiferării libertății de recepție și construirea unui post de emisie; ținerea unor conferințe de popularizare, crearea unui radio-club, a unei școli de învățare a radiofoniei, a unei publicații etc. În iunie 1925 este votată cea dintii lege radiofonică din țara noastră, și pe baza acesteia încep să se difuzeze emisiuni experimentale.

În luna iulie 1925, dulcea limbă românească se aude pentru prima dată, pe o distanță măsurabilă în kilometri, în văzduhul țării noastre. De acum, emisiunile experimentale se țin lant; apar primele publicații românești de radio: Radio-Român (de la 13 septembrie) și Radiofonia (de la 15 octombrie 1925), iar în 1926—1928 se difuzează, în unele luni cu o periodicitate fixă, de două-trei ori pe săptămână, numai programe muzicale, cu emițătorul construit de ing. Em. Petrașcu, în cadrul Institutului Electrotehnic Universitar. La 1 noiembrie 1928 are loc cea dintii emisiune a Societății de Radiodifuziune, cuvîntul inaugural fiind rostit de Dragomir Hurmuzescu, „părintele radiofoniei naționale” care a spus:

„Presa, radioul și televiziunea, toate mijloacele de informare în masă trebuie să desfășoare în viitor o activitate mai susținută pentru unirea eforturilor întregului popor în direcția înlăturării Programului și Directivelor”.

NICOLAE CEAUȘESCU

Mărturisire

PENTRU intia oară vorbesc — ca să zic așa — în public. Și mă simt intimidată. Cu toate că-s atît de singură aici, nu știu ce să fac cu miinile, de parcă toată lumea s-ar uita la mine — și nu cu prea multă bunăvoință. Nu mi-aș fi închipuit că discul acesta mititel, reprezentant ostil al domniilor voastre al tuturor, atît de inofensiv în aparență, poate fi, totuși, atît de fioros...

Cum o fi arătînd glasul meu la Radio?... Deși moldoveancă, nu cred că vorbesc din cale-afară de moldovenește. La Radio însă, toată lumea vorbește puțintel moldovenește. Microfonul îndulcește unele asperități. Transformă adesea pe ce sau ci în acel țhe sau țhi pe care se zice că numai noi, moldovenii, îl putem pronunța. Și dacă microfonul îndulcește, moldovenizîndu-l oarecum, orice glas, — ce poate să iasă din colaborarea lui cu moldoveneasca mea?...

Cele dintii cuvinte pe care le trimit acum pe calea văzduhului, le îndrept către cei care nu mă mai pot asculta: Suntem mereu tot mai puțini subț soare, și tot mai mulți subț iarba cîmpului...

Vorbînd cu nimeni, am impresia că trăiesc în ireal — și-mi pot permite iluzia absurdă, dulce și tristă, că glasul meu, pe care-l trimite întunericii și depărtărilor, e auzit, poate, și de cei care nu mai pot să audă...

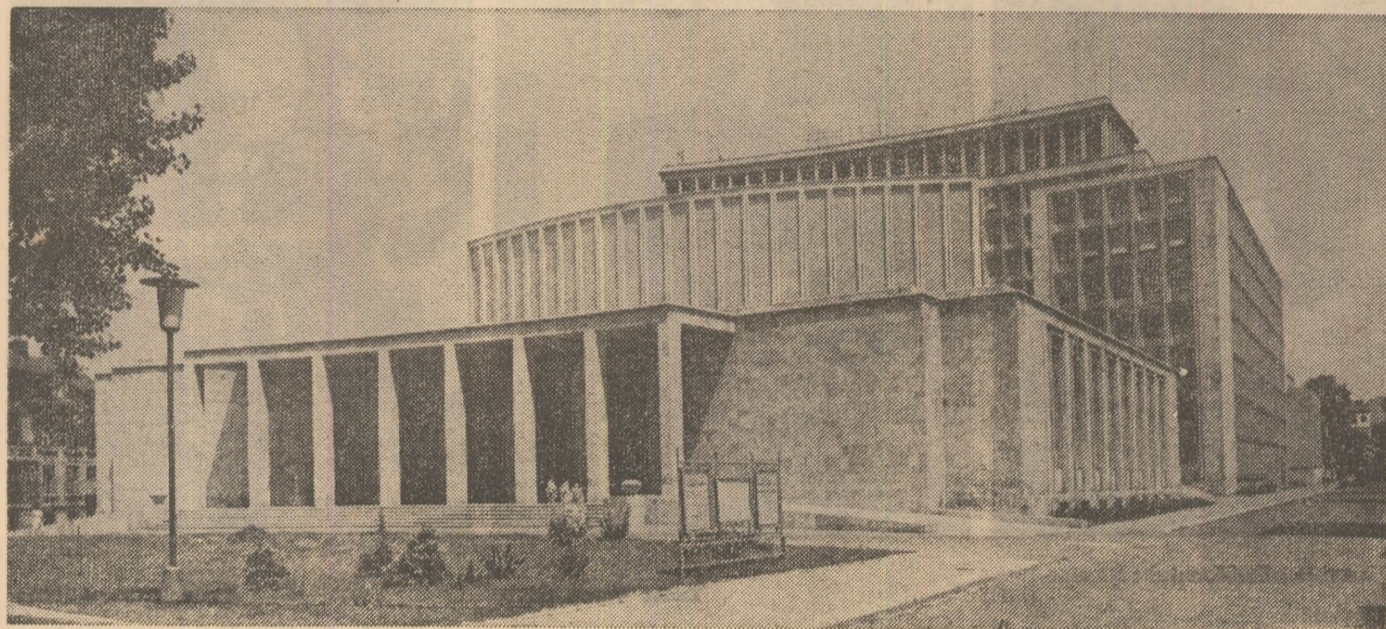
„Către prietenii și protegătorii radiofoniei, adresez aceste cuvinte, astăzi cînd începem seria emisiunilor cu un mic post provizoriu. Deocamdată difuziunea programelor noastre nu va trece dincolo de cerul hotarelor țării. Dar peste citeva luni, vom avea postul cel nou, undele lui vor străbate armonios în cerul european proclamînd și gîndul nostru de pace și bună înțelegere către o mai înaintată cultură și civilizație”.

A urmat cel dintii scriitor al cărui glas a fost emis în eter: Horia Furtună. El a citit oda **Un suflet nou**, dedicată radioului românesc: «Ca într-o plasă de păianjen, / Ce ar cuprinde-ntreaga țară, / La semnul nostru-n mii de case / Albinele sonor vibrară. // Și-n mii de case-n clipa asta / Aceeași vorbă-l ascultată: / Ca și un cer ce s-ar aprinde / Cu toate stelele de-odată. // Spre a ajunge la auzul / Prietenilor nevăzuți, / — Izvor de sunete și zvonuri —, / Du-ți unda vie-n lume, du-ți! // Pe cerul nopții, înainte / De verbul lor, vor tresări / „Lucafărul” lui Eminescu / „Steluța” de Alecsandri. // Mai mult, de astăzi, cel de-o limbă / Și cei de-un glas se vor pricepe. / Pe plaiurile țării noastre / De azi un suflet nou începe”.

De la cea dintii emisiune a programelor organizate, poezia devenise o componentă a programelor. Au urmat lecturile literare — mai cu seamă, în primele emisiuni, poeziile pentru copii, — apoi conferințe ale scriitorilor și teatrul la microfon. În cadrul celor mai multe din emisiunile vorbite, din primele zile, o contribuție esențială au avut-o scriitorii.

Al doilea scriitor prezent la microfon este I. Al. Brătescu-Voinești, vicepreședinte, de altfel, în Consiliul de Adminis-

RADIODIFUZIUNII ROMÂNE

Clădirea Radiodifuziunii Române

Moment poetic

POEZIA e necesară ca o floare... Greu mărginești în spațiul citorva clipe fugare o definiție de ideal, simțită ca realitate eternă, pe tot pământul, de fiecare — în clipe alese poezia înălțându-se din toate sufletele pînă la stele.

Progresul omenesc nu ar fi ajuns la aripile ingineresti ale avioanelor, dacă nu începea dintii legendar dorul să închipuie făpturi înaripate de imagini poetice, mijind inspirația, un fel de a gândi premergător realizărilor.

Mă gîndesc la basmul lui Icar, cel ce își lipise cu ceară de albine închipuite pene de vultur pe umăr, ca să îndrăznească să biruie cu gîndul voitul zbor spre soare. Mă gîndesc și la poezia religiilor visate pe tărîmurile Eufrotului unde cei ce scriau pe nămol, în cuie, un străvechi alfabet, își imaginau în norii trecind deasupra pămîntului tauri aripați în chip de zei. Mă gîndesc și la aripile de șindrilă ale meșterului Manole, care a prezburat cu gîndul, în vers, a premers cu imaginația câteva secole înfăptuirile mecanice, înainte ca Vuia să fi născocit tehnic roți înaripate, pornirii aveau spre slăvi pentru toată omenirea. Poezia, limpezind prin cîntec cuvintele purtătoare de gînd, luminează și

deslușește o putere nouă, care, cîndva, a fost socotită, magic, descîntec. Microfonul ca și poezia nu suportă declamații, poezia trebuie să o spuie sinceră, ca să o faci să fie simțită — adevăr foarte natural și deci greu intrupat în cuvinte.

Bineînțeles, poezia cere în același timp din partea ascultătorilor o îndatorire foarte grea — arta ascultării, fără care nu poate să se dăruie harurile la care numai prin reculegere ajunge.

Supremă artă a dicțiunii, dînd viață vie impulsul cadentei poezia e o împărțășire intelectuală a vieții noastre sufletești, cu armonia gîndurilor ce vor să ilumineze desăvîrșire prin simțire intensă.

Însă ce nu am putut cuprinde în restrînsa noastră vesteire, va răsuna mai grăitor prin spusa din fiecare poezie în parte, recitată cu reculegerea pe care o merită versul firesc, gîndul urcînd în lină înălțarea lui, ca legănatul codrilor și murmurul vîlurit de ape.

Taina pe care toată lumea o poate simți — poezia — o cunoaște cel de atunci, o trăiește real.

Adrian Maniu
(8 noiembrie 1965)

„Teze și Antiteze“

MĂRTURISESC că invitația Societății de Radio, de a ceti câteva pagini din noua mea carte, m-a pus în oarecare incurcătură. Ce pagini să alegi dintr-un volum de critică și în așa măsură ca să respecti neutralitatea unei atît de importante contribuții, care prin imensul ei auditoriu dă un ecou nebănuit oricărei nuanțe și transformă o simplă rezervă într-un adevărat „atac“. Prin urmare, vreo 200 de pagini din *Teze și antiteze* erau, prin caracterul lor critic exagerat, neprezentabile la Radio. Firește, mai erau vreo 100 de pagini de ideologie obiectivă [...]. Aș fi vrut să citesc, și asta cu deosebită plăcere, un capitol de critică, mai mult glumeață, a romanului polițist. Mi s-a arătat că ar dura, nu 15 minute, ci un ceas întreg. A, dacă aceste *Teze și antiteze* ar fi fost un volum de poezii, de schițe, ori de nuvele, ce simplu ar fi fost totul.

Ca să les din această incurcătură, am luat singura hotărîre care mi s-a părut cuminte. Am rugat pe d. director care îmi e și un vechi și bun camarad, să aleagă. Cu o bunăvoință pentru care îi sint recunoscător, d-sa a primit și a decis. Mie îmi rămîne soluția vicleană, dacă lectura mea nu vă va interesa, să spun că aș fi ales altceva din aceste *Teze și antiteze*.

Camil Petrescu
(17 iunie 1936)

radiofonia națională

trație, între 1928—1933, care la 11 decembrie citește pagini din nuvelele sale.

Cel de al treilea scriitor care vorbește la microfon este Tudor Arghezi, la 17 decembrie, dezvoltînd tema: *Meșterșugul literaturii*.

În ordine cronologică au venit la microfon Gala Galaction, Em. Bucuța, Gh. Brăescu, Vasile Voiculescu, Liviu Rebreanu, Jean Bart, Adrian Maniu, D.D. Pătrășcanu, T. Teodorescu-Braniște, Cezar Petrescu, Victor Eftimiu, Perpessiciu, Tudor Vianu, Felix Aderca, Nicolae Iorga, Petru Comarnescu, Emil Riegler, Dinu, George Topirceanu, I. Minulescu, Paul Zarifopol, Claudia Millian-Minulescu. Aceștia li se adaugă alți scriitori care, deși nu au citit în fața microfonului, au fost popularizați prin intermediul radioului, fie prin lecturi făcute de actori, fie prin comentarii critice.

DE LA început majoritatea scriitorilor reprezentativi din epocă au înțeles menirea acestei instituții, contribuind prin emisiuni radiofonice la culturalizarea auditorilor.

Excentind pe cel cu atribuții sau funcții în cadrul Radiodifuziunii noastre, nici un alt scriitor nu a scris mai mult despre această instituție, la începutul ei, ca Tudor Arghezi. Pentru că, pe lângă literatura sa care a fost răspîdită prin intermediul microfonului, Arghezi a fost un teoretician al emisiunilor radiofonice, un îndrumător al problematicei radio-transmise și un sprijinitor activ al formării specificului radiofonic.

Din lista de primi colaboratori la mi-

crofon ne atrage de asemenea cu insistență atenția „decanul“ conferențiarilor de radio, Nicolae Iorga.

Încă din momentul constituirii Societății de difuziune radiotelefonice din România în Consiliul de conducere au fost aleși pe lângă specialiști în probleme radiofonice și numeroși scriitori. Astfel, dacă Președintele Consiliului de Administrație era în exercitiul 1928—1929 savantul Dragomir Hurmuzescu, vicepreședinte era scriitorul I. Al. Brătescu-Voinesti, iar între membrii consiliului întîlnim numele lui Dimitrie Gusti și Alexandru Mavrodî. Ludovic Daus deținînd funcția de cenzor activ, iar Tudor Vianu pe aceea de cenzor supleant. În exercitiul următor devine președinte Dimitrie Gusti, dar postul de vicepreședinte este în continuare deținut de I. Al. Brătescu-Voinesti pînă la sfîrșitul anului 1933. În 1932 Președinte al Societății este Al. Mavrodî, iar membru în consiliu Liviu Rebreanu care devine, de altfel, de la sfîrșitul anului 1933, vicepreședinte, funcție deținută pînă în ianuarie 1939.

În anii următori, au mai deținut funcții în Consiliul de administrație: Corneliu Moldovanu, Mihail Ralea, N. Condiescu, Gr. Tăușan, Al. Cazaban, Em. Bucuța. Totodată, au lucrat în calitate de salariați: Adrian Maniu, Vasile Voiculescu, H. Blazian, Horia Furtună, Gh. D. Mugur, Felix Aderca, Jean Bart, V. I. Popa, Em. Bucuța, Eugen Boureanu și alții, contribuind la organizarea programelor de radio, inițind emisiuni ca *Universitatea Radio*, *Teatrul radiofonic*, *Rădă-scoala*, *Ora copiilor*, *Ora veselă*.

LISTA scriitorilor care au colaborat la radiodifuziune este imensă și ea a fost lărgită, în zilele noastre, pînă la întregul front scriitoricesc și publicistic din România. Și aceasta, pentru că socialismul a oferit nebănuite posibilități de afirmare a personalității umane, pe toate planurile și, într-un mod specific, și la Radioteleviziune.

De altfel, înseși posibilitățile de emisie sint radical schimbate astăzi, în țara noastră, comparativ cu perioada interbelică. Dacă, spre exemplu, în anul 1938 s-au difuzat 4500 de ore de program pe postul Radio România, în 1974 Radiodifuziunea a transmis de zece ori mai mult, peste 40000 de ore. Astăzi, există trei programe radiofonice, dintre care, programul I — non stop, programul II — 19 ore pe zi, iar programul III — 11 ore. La acestea se adaugă 21 ore și 50 de minute zilnic difuzate de Studiourile teritoriale din Iași, Cluj, Timișoara, Craiova, Tîrgu-Mureș și Radio-Vacanta de pe litoral, două ore în limbile maghiară și germană transmise din București și 27 de ore jumătate de emisiuni care se adresează ascultătorilor din străinătate în limbile: engleză, franceză, germană, italiană, spaniolă, portugheză, greacă, turcă, sîrbă, iraniană și română. Așadar, în total, pe zi Radiodifuziunea Română emite aproape 109 ore.

Numai posturile naționale au transmis, zilnic, în anul 1974, o pătrime din aceste ore de program cu scriiturile scriitorilor

Victor Crăciun

(Continuare în pagina 16)

Mărturii

M. Sadoveanu :

„*VENEA* la sufletul meu un glas de departe și-o adiere de instrumente — glas viu și palpitant și instrumente însuflețite de oameni vii. Nu-i mașinăria gramofonului, nu sint umbrele cinematografului, ci e vibrarea vieții, e contact direct cu omul, fratele meu din depărtare. Deci e suprimat spațiul!... Curînd vom avea lângă aparatul radiofonic și aparatul care să ne înfățișeze imaginile și mișcarea. Lucrul e realizat în laborator. Miine îl vom avea înaintea noastră în această odaie“.

(8 martie 1926)

Tudor Arghezi :

„*ASCULTAM*, culcați pe pături și mușchi. Cîntă pădurea, muntele cîntă... Era fantoma universală a cîntecului universal, un astru nevăzut de glasuri și ecouri...“

Eroica lui Beethoven ne venea din Viena în Carpați și trecea mai departe și mai sus... De la stîni, lătratul catifelat al ciînilor lui Decelbal aducea înpondera lor în simfonia Zeului Surd și unanîm“.

(27 martie 1927)

George Enescu :

„*NOUA* minune a lumii, radiodifuziunea, acest miracol ca în poezii al vremii... vine la timp... să producă o adevărată revoluție în muzică cum nimeni din noi n-ar fi cutezat cîndva să prevadă. Această mare revoluție constă în popularizarea muzicii cu ajutorul undelor electrice pe întreaga suprafață a globului pămîntesc, chiar în înălțimile văzduhului și în adîncul oceanelor!... Vom ajunge, într-un viitor apropiat, poate și în 5—6 ani, ca în fiecare casă omenească din toate continentele de pe glob să se găsească un aparat mic cit coaja unei nuci cu ajutorul căruia știința și muzica va putea pătrunde în sufletul întregii omeniri“.

(octombrie 1928)

N. Iorga :

„*EU* doresc să se facă pentru țărani tot ce-i bine, dar să se înceapă cu cele necesare. Cînd va avea țăraniul tot ce-i trebuie, își va cumpăra singur radio“.

(1929)

Liviu Rebreanu :

„*MI* permit să afirm că nici un post străin nu are programe mai îngrijite alcătuite ca postul românesc, mai ales în ce privește partea vorbită“.

(martie 1933)

Demostene Botez :

„*MILOCUL* de difuzare a culturii în mase este Radio și Televiziunea. În sală, un conferențiar e ascultat de circa 2—300 de ascultători; la Radio și la Televiziune, același, poate fi ascultat de mai multe sute de mii de oameni, dacă nu și de mai mult. Acești-i decalajul, matematic... Cultura de masă de astăzi datorește deja în mare parte realizările ei Radioului. Dar Radioul și Televiziunea nu și-au jucat încă, nici pe departe, rolul educativ și cultural pe care, singure, îl pot împlini pe măsura setei de cunoaștere a maselor“.

Evoluția lor în viitor va fi să împletească armonios utilul cu agreabilul, nu coborînd emisiunile la nivelul celor mai puțin pregătiți ci înălțîndu-i pe aceștia la nivelul cel mai ridicat“.

(1969)

Semicentenarul Radiodifuziunii române

Mărturii

George Macovescu :

„VREME de câteva decenii, din obligații tehnice la început, și apoi cu scopuri vădite, Radioul a înregistrat pe toți cei ce au trecut prin fața microfoanelor lui. Și astfel s-a trezit cu un «depozit de voci», nemăsurat de valoros, cum nimeni nu are în această țară. Așa a luat ființă «Fonoteca de aur», grație căreia trăiește în prezent și trece și în viitor. Nu am văzut niciodată un catalog al acestei Fonoteci, dar îmi închipui ce bogății a acumulat, ce material de studiu pentru istorici, literați, muzicieni, lingviști s-a strâns din necesitate, dar și din entuziasmul și truda unor oameni care au simțit istoriei și mai cu seamă al viitorului.”

(1971)

Iorgu Iordan :

„INREGISTRAREA vocilor atîtor personalități din diverse domenii de activitate intelectuală, cu scopul de a fi conservate și transmise atît contemporanilor, cît și, mai ales, generațiilor viitoare, este o idee pentru care tovarășii de la Radio merită toate laudele.

Cu deosebire utilă, în sensul cel mai pur al cuvîntului, se dovedește a fi măsura luată de Radio pentru elevii școlilor de toate categoriile. O lecție de limba română despre Sadoveanu sau Arghezi, completată cu audierea unei lecturi făcută de ei și înregistrată pe bandă de magnetofon sau disc, se transformă într-un mic eveniment de ordin estetic, sau numai didactic, pe care elevii nu-l vor uita multă vreme.”

(1972)

Eugen Barbu :

„VREAU să repet ceea ce am mai exprimat în numeroase ocazii : că avem un program de radio și televiziune dacă nu foarte bun, cel puțin acceptabil, și asta în comparație cu cele văzute și auzite pe alte meridiane, unde, fatal am putut să-mi dau seama de cele ce susțin acum.”

(31 august 1972)

Mihnea Gheorghiu :

„RADIOTELEVIZIUNEA este, cu sau fără știința celor ce o fac, un vast și permanent șir de exemple pentru marea ei public, exemple de cultură și inteligență, de etică și estetică, de simț civic și de modestie în viața publică și particulară.”

(10 februarie 1973)

Alexandru Balaci :

„EXTRAORDINARA dezvoltare a mijloacelor de difuzare a culturii este unul dintre cele mai caracteristice fenomene contemporane. Omenirea, în plină explozie demografică, este dotată cu noi instrumente de comunicare, care răscoală noțiuni și orientări tradiționale ale științei și ideilor. O astfel de răsturnare și-a făcut simțite efectele și asupra culturii, a cărei noțiune fundamentală a evoluat. Altădată opanaj al elitelor, astăzi cultura tinde să devină de masă, accesibilă fiecăruia, cu un mic efort, căci toate operele spirituale și cele ale imaginației, ale artelor tradiționale și ale artelor noi, generate de tehnici noi, sint reproduse, traduse, înregistrate, într-un cuvînt : difuzate.”

(6 aprilie 1974)

În fața microfonului : Nicolae Iorga (1934)

Tudor Vianu (1961)

Tudor Arghezi (1965)

Poezia în studioul radiofonic

AM debutat în literatură — bîreînțeleles cu versuri — prin anul 1920. Eram foarte tînăr, însă destul de cunosător într-ale vieții. Mai puțin cunosător eram într-ale poeziei. Scriam totuși versuri, le citeam într-un cerc restrîns de prieteni, le publicam — uneori — în reviste al căror tiraj nu depășea 2-3 sute de exemplare. Rar s-a întîmplat — între cele două războaie mondiale — ca un poet să aibă mai mult de 3-4 mii de cititori. În aceste condiții vitrege poezii români și-au scris totuși opera lor, iar unii — ca Goga, Arghezi, Blaga, Barbu, Bacovia, Pillat, Adrian Maniu, Voiculescu — au reușit s-o ducă chiar la desăvîrșire. Astăzi tirajele poezilor au crescut, cei tineri sînt tot atît de căutați și de iubiți ca cei vîrstnici, iar uneori și mai mult. Lumea s-a schimbat. Poezia nu mai este cenușăreasa literaturii și cred că a devenit regina ei. Dar, de citva timp, poezia nu este rîspîndită numai prin intermediul revistei literare sau al volumului, ci și prin mijlocirea radioteleviziunii. În țara noastră aproape că nu există astăzi casă în care să nu se afle un aparat de radio și în tot mai multe locuințe se găsesc și micile ecrane ale televizorului. Un poet care își citește — sau că-

ruia i se citesc versurile la radio sau la televiziune — este ascultat de milioane și milioane de oameni. Înființarea Studioului de poezie a adus — după părerea mea — servicii extraordinare poeziei noastre și poezilor noștri. Îmi face plăcere să ascult la radio poeziile lui Eminescu, ale lui Goga sau ale altui mare clasic, dar satisfacția mea e și mai mare cînd aud glasul proaspăt al unui tînăr care totdeauna e stingaci, dar care, de asemenea totdeauna, aduce o vibrație nouă, o imagine nouă, un mod nou de a lega între ele imaginile și ideile.

Între anul 1920 — an în care am debutat ca poet — și anul acesta 1968, lumea s-a schimbat nu numai la față, ea s-a schimbat și în conținut. La schimbarea lumii, poezia și-a adus și ea contribuția. Schimbarea lumii rîsplătește poezia făcînd-o să rîsune în fiecare zi și în fiecare noapte în toate casele țării. Meritele Studioului de poezie sînt uriașe lată de ce salut acest Studio cu toată căldura.

Zaharia Stancu

(1968)

Scriitorii și radiofonia națională

(Urmare din pagina 15)

și al publiciștilor. În același an, numărul creatorilor literari, al criticilor și cercetătorilor prezenți la microfon s-a ridicat la peste 3000. ceea ce, practic, înseamnă aproape zece pe zi.

Evident că, în zilele noastre, nu pot fi concepute programele radiofonice fără prezenta masivă a tuturor creatorilor de frumos. Aceasta este dovada grăitoare a două din funcțiile culturale ale Radiodifuziunii : aceea de rîspînditor de cultură națională și universală și de creator de cultură. Căci, pe lângă difuzarea, prin modalități specifice, a operelor marilor înaintași români și străini, radioul contribuie la stimularea creației originale contemporane, prin comenzi ferme și prin orientarea literaturii și a artei epocii pe care o trăim.

Este greu de oferit chiar și o simplă listă a colaboratorilor radioului din rîndurile scriitorilor, pentru că ea ar trebui să înscrie toate forțele creatoare din toate generațiile din țara noastră. În schimb, din marea număr de emisiuni publicistice și artistice ale Radiodifuziunii, enunțăm câteva care se realizează în mod permanent prin contribuția scriitorilor : **Revista literară Radio, Teatrul radiofonic, Carte radiofonică de reportaj, Scriitori la microfon, Odă limbii române, Viața cărților, Moment poetic, Studioul de poezie, Odă limbii române, A 7-a artă, Ediții radiofonice, Șapte zile — șapte arte, Clu-buri pentru tineret, De toate pentru toți, Radiomagazinul femeilor și altele altele.**

PE lângă aceste funcții, Radioul o are și pe aceea de păstrătoare de valori culturale, împotriva vechiului dicton **Verba volant**. Încă de la începuturile radioului, cuvintele pătrundeau în eter fără să se piardă, pentru că cele mai multe texte — ades manuscrite ale tuturor scriitorilor — au luat calea arhivei, păstrîndu-se.

Credem că nu greșim dacă afirmăm că alături de Arhivele de Stat și de Biblioteca Academiei, Radiodifuziunea se situează pe al treilea loc în deținerea unor valori inestimabile ale scrisului românesc din 1930 încoace. Apoi, acestei arhive pe care am denumit-o a **manuscriselor radiofonice** i se adaugă, din 1950, **vocele scriitorilor, arhiva sonoră**, tezaur unic național care a primit denumirea de **fonoteca de aur**, din care își iau zborul în eter ades glasurile lui Tudor Arghezi, M. Sadoveanu, N. Iorga, G. Călinescu, Tudor Vianu, Ion Marin Sadoveanu, M. Ralea, Camil Petrescu, Liviu Rebreanu, O. Goga, I. Agirbiceanu, Lucian Blaga, Cezar Petrescu, M. Codreanu, Otilia Cazimir, Demostene Botez, Gala Galaction, I. Petrovici, Ion Minulescu, George Bacovia, Gh. Ciprian, Petru Comarnescu, Victor Bumbești, Al. Hodoș, George Murnu, Adrian Maniu, M. R. Paraschivescu, M. Breslașu, Cicerone Theodorescu, Const. Prisnea, Lucia Mantu, Mihaela Dragomir, D. Stelaru, Eugeniu Speranția, Gherghinescu-Vania, Marin Iorda, Serban Bascovici etc.

Ce s-a întîmplat în decursul vremii cu toată această bogăție, adevărat tezaur spiritual ? Este adevărat că o parte din articolele vorbite au trecut în paginile unor reviste, în special ale celor profilate ca **Radiofonia, Radio și Radiofonia, Radio Adevărul, Radio Universul**. Altele, încă mai puține, au format volumele de esuri ale unor scriitori. Și este important să arătăm că unele cărți de căpătîi

Memoriile Agatheii Bîrsescu

MEMORIILE Agatheii Bîrsescu, apărute nu de mult, merită cu deosebire atențiunea noastră. [...]

Fără să cuprindă anecdote despre viața intimă, ci numai descrierea carierei literare, memoriile d-nei Agatha Bîrsescu sînt pline de interes și dovedesc ce mare factor este limba în revelarea geniului unui om. Dar sînt în același timp un document psihologic deosebit de prețios și care definește pe actorul de rasă. Din paginile Agatheii Bîrsescu se străvede o atît de mare patimă de a juca, un atît de intens chin al inactivității, o confundare atît de integrală a scenei cu viața, încît o lectură superficială ne-ar face să luăm drept orgoliu ceea ce nu este decît nerv artistic. [...]

Citiți această carte ca să vedeți ce demon însuflețește pe o tînără fată, căreia soarta i-a urșit să fie o mare artistă. E cu mult mai mult decît revelarea unei cariere, este singurul mod de existență posibilă al unei ființe pentru care scena este mai vie decît viața însăși. Citesc numai un mic fragment, descriînd momentul repetiției de încercare în fața directorului Wilbrandt, al aceluia Wilbrandt care era soțul unei mari actrițe cu ochi albaștri pe care Eminescu o iubise.

(Cronica se încheie cu lectura acestui fragment).

G. Călinescu

(1969)

au fost formate din lucrări scrise la comanda Radioului : **Sfaturi pe întuneric de N. Iorga, Mențiuni critice de Perpessicius, Tradiție și literatură și Portrete literice de Ion Pillat, Aqua forte de E. Lovinescu, Anii de ucenicie de M. Sadoveanu, Pietre de vad de Em. Bucuța, Încercări de precizie literară de Paul Zărifopol, Arta și frumosul și unele părți din Estetica lui Tudor Vianu, Zăcămintele folclorice în poezia noastră contemporană și Conceptul de artă populară de Al. Dima, Arcade, firide și lespezi și Izvoare și popasuri de Gh. M. Cantacuzino, precum și altele, publicate în decursul timpului, de G. Oprescu, de M. Ralea, Pompiliu Constantinescu, Lascarov-Moldovanu, Demostene Botez, Zaharia Stancu, Al. Philip-pide, Serban Cioculescu, E. Jelebeanu, George Macovescu, George Ivașcu, Eugen Barbu, Al. Balaci, Mihnea Gheorghiu, Radu Beligan, D. I. Suchianu, Edgar Papu, I. D. Bălan, Valeriu Răpeanu, A. E. Baconsky, Șt. A. Doinaș, Ecaterina Oproiu, Aurel Martin, Adrian Marino, Ion Biberi, Virgil Căndea, Valentin Silvestru și alții și alții alții.**

Radioul a lansat și impus scriitorii, vreme de aproape cinci decenii : le păstrează manuscrisele — multe inedite — și o parte din ființa lor, înregistrată pe discuri și benzi. La rîndu-le, scriitorii au ureat Radioul între mijloacele importante de comunicare de masă și cultură, ajutîndu-l să-și indeplinească menirea sa ca instrument de partid și de stat, ca organ de propagandă, instrucție națională și educație socialistă a întregului popor.

Scriitorii români și Radiodifuziunea formează, de aceea, un tot indestructibil în slujirea propagandei și a culturii naționale.

Victor Crăciun

Premiere în țară

„Matca” de Marin Sorescu la Piatra Neamț

TEAȚRUL din Piatra Neamț iese din conul de umbră — în care s-a aflat o bună bucată de vreme — cu spectacolul *Matca*, remarcabilă reprezentație girată regizoral chiar de autorul piesei, Marin Sorescu, în scenografia lui Liviu Ciulei, ajutat de Dan Jitianu.

Scriitorul a îmbogățit textul cu scene noi, a lărgit partiturile unor personaje, astfel încât lucrarea e sporită sub raport tipologic ca și sub raport teatral. Nota de specificitate națională a fost accentuată, iar aspectul documentar a căpătat o pondere mai pronunțată. Evident, aceste bune a-daursuri s-au făcut în spiritul și în stilul piesei, grefându-se pe tema tragică și în același timp potențând umorul atit de caracteristic dramaturgiei lui Sorescu. Tragedia aceasta profundă și amplă se arată încă o dată a avea o substanță stenică, ideea continuității generațiilor, cu depina încredere în puterea omului de a birui calamitățile și a ține veșnic înălțat stindardul speranței, e reliefată din nou, cu putere artistică, în imagini admirabile.

Spectacolul e diferit de cel bucureștean. Actorii, tineri, fac foarte bine ceea ce le impun personajele. Catinel Paraschivescu joacă excelent chinurile viitoarei mame și exprimă convingător forța femeii-mamă de a se împotrivi nenorocirilor cu curaj și nădejde, cu conștiința că și-a îndeplinit misiunea de a crea viață. Cu experiență scenică încă redusă, actrița nu are însă și întreaga putere de a spune replicile la adâncimea lor poetică și filosofică; tonurile sînt citeodată prea dure, se strigă mult, expresia verbală e, adeseori, anti-patic arțagoasă. Cornel Nicoară l-a considerat pe bătrînul care moare un ghiuj hitru, un fel de Ivan Turbincă ce se ia la trîntă cu moartea glumind; ipoteza e posibilă și actorul face, iarăși, ce e necesar pentru a o abilita. Dar și în cazul său, textul e, în parte, risipit și mărunțit, personajului îi lipsește gravitatea fundamentală, calmul cutremurător în fața marelui mister. Un moment excepțional, cînd cei doi actori vin la rampă ținîndu-se de mină și relatînd, ca dintr-un alt spațiu, unul — prăbușirea în neant, celălalt — ivirea unui om pe lume, arată că amîndoi interpreții au posibilități reale de înțelegere și reprezentare a fondului de idei al piesei. Dar nu și-au fructificat pe deplin aceste posibilități.

În spectacol există multe momente de teatru veritabil, modern și atrăgător. Se aude tot timpul, într-o surdă amenințătoare, apa care vine, sapă, distruge. Impresionează cadrul, alcătuit din zdrențe, semnificînd urmele cataclismului; și însuși modul cum a fost metaforizată apa ucigașă: o pinză de culoare impură, care urcă mereu, tăcută, feroce, pînă ce acoperă totul. Tatăl și fiica, sîcriul și patul maternal se află pe un fel de cumpănă, o cumpănă a vieții și a morții, care se rotește sub biciuirea necrutătoare a furtunii și în lumina rece a fulgerelor mute.

O scenă cutremurătoare e aceea în care tînărul sătean apare, într-un arbore, ținîndu-și în brațe logodnica fără viață. Ion Muscă și Nina Zăinescu au construit la o înaltă temperatură artistică acest cuplu și au dat un tragism tulburător imprevizibilului funeste.

Desigur, Marin Sorescu nu are veleități de regizor, el a dorit să exprime, în felul său, textul care, la București, a fost interpretat în alt fel. Se simte îndemnul adresat actorilor către o mișcare mai spec-

tauloasă, mai puțin hieratică, se simte, neîndoielnic, și „unghia leului”, meșteșugul de cel mai înalt calibru al scenografului-regizor Liviu Ciulei, se întrevăde și ajutorul dat de directorul-regizor Emil Mandric, ca și de omul de teatru Eduard Covali, care a făcut asistență de regie. Din această realizată colaborare colectivă s-a născut un spectacol care e ascultat și privit de publicul tînăr cu un vădit și legitim interes, de la proiectiile inițiale despre inundații, din hol, și pînă la ultima replică spusă pe scenă.

O reușită îmbucurătoare. O confirmare.

„Referendumul popular...” de Venè și Pallavicini la Craiova

ZIARISTUL Gian Franco Venè și scriitorul Roberto Pallavicini au scris împreună o piesă politică, în maniera teatrului-documentar, pornind de la un fapt real și reverberînd semnificațiile în cea mai ardentă actualitate. În 1967, consiliul comunal al comunei Marzabotto a chemat cetățenii să decidă, printr-un referendum, ce curs să se dea cererii criminalului de război Walter Reder, de a fi eliberat. Maiorul S.S. ucisese aproape 2.000 de locuitori, mai ales bătrîni, femei și copii, cu un sadism nemaipomenit. Astfel s-a născut *Referendumul popular privind condamnarea sau absolvirea unui criminal de război*, ce a generat un reportaj dramatic compus cu inteligență și ascuțime, întors mereu spre prezent, spre necesitatea de coalizare a lumii de azi împotriva războaielor ce pot produce atari monștri și monstruoșități.

Angela Ioan a tradus cursiv, uneori elegant și totdeauna în spiritul gazetăresc al lucrării, iar Georgeta Tomescu, regizoarea Naționalului craiovean, a montat spectacolul chiar în această ambianță jurnalistică, dorită de autori, atrăgîndu-ne să participăm la referendumul atît de origi-

nal, la convergențele și divergențele din comunitatea locală, la ancheta întreprinsă la fața locului de televiziunea italiană și de cea vest-germană.

Autorii dilată puțin demonstrația, nu construiesc tipuri, doar le schițează (căci teatrul documentar nu se bizuie pe eroi, ci pe fapte relatate și pe un protagonist colectiv) și se feresc, prea multă vreme, să opineze, din teama de a nu-i răpi spectatorului liberul arbitru. Montarea se resimte, în unele golfuri de monotonie, de statismul acțiunii și de caracterul ei demonstrativ. Totuși, lucrarea scenică se urmărește, în ansamblu, cu o curiozitate reală, schițele umane sînt bine desenate, raporturile adevărate, justificate, ambianta întocmită cu talent. Cel mai bun interpret e Nicolae Radu, intruchipîndu-l excelent pe maiorul deținut, cu toată îndărătnicia și fanatismul veltust al ofițerului S.S., în același timp însă și cu subtilitatea încercată a unei concepții sălbatice despre „ordine”, concepție tipic hitleristă, expusă acum în termeni ceva mai noi, nu chiar necunoscuți nouă — din circumstanțe internaționale mai apropiate. Dar toată lumea (sau mai toată) joacă bine, concentrat, configurîndu-se oameni politici locali (Mircea Hadircă, Valeriu Dogaru) urmași, indurerați și azi, ai victimelor de acum 30 de ani (Constantin Sasu, Petre Gheorghiu, Mihai Constantinescu, Iosefina Stoia, Elena Gheorghiu), reporterii de televiziune (Ilie Gheorghe, Tudor Gheorghe). Ion Pavlescu, ireproșabil ca ținută (avocatul lui Reder) are însă o notă prea joasă în vorbire, iar Vasile Cosma (primarul localității) nu are nici un fel de notă în vorbire, fiind în genere cam impersonal, deși masivitatea și vechea experiență îl recomandau în distribuție pentru un atare rol. Scenograful, inspirat, nereconstituind, ci întemeindu-se pe proiectii și organizînd numeroase spații de joc simultane, e V. Penișoară-Stegaru.

Spectacol politic serios, efectiv. *Referendumul popular...* e o prezentă îndreptățită în repertoriul craiovean și o reprezentare merituoasă, realmente actuală.

Valentin Silvestru

Cornel Nicoară și Catinel Paraschivescu în *Matca* de Marin Sorescu (Piatra-Neamț)

Nicolae Radu și Ion Pavlescu în *Referendumul popular...* de Venè și Pallavicini (Craiova)

Ziua mondială a teatrului

LA 27 martie e sărbătoarea mondială a teatrului, ziua în care oamenii scenei beneficiază, în mod special, de grațitudinea semenilor lor, spectatorii, și scara în care, în fața tuturor corinelor, se reamintesc, într-un mesaj al Institutului Internațional al Teatrului, nobilele îndatoriri ale acestei arte perene. Mesajul anului 1975 e semnat de Ellen Stewart, directoarea unui lăcaș scenic din New York; ea își exprimă speranța că omenirea va auzi și mai deslusit decît pînă acum glasul rațiunii, căutînd, și cu ajutorul creației, poate mai mult decît pînă acum, drumul adevărat spre fericire.

Celebrăm această zi cu știri notabile despre prezența românească în lume — capodopere literare reprezentate pe scene străine, regizori români semnind prestigioase montări cu trupe ilustre — și cu înfăptuirii remarcabile, alăturînd operelor originale ce prind viață sub reflectoare lucrări exemplare ale altor literaturi. Afișele lunii martie, de pildă, depun o mărturie esențială despre politica lucidă de deschidere universalistă a teatrului nostru către cultura lumii, sub o boltă uriașă care se sprijină pe străvechiul Seneca, latinul, ca și pe italianul modern Pallavicini, pe Shakespeare cel din totdeauna, ca și pe britanicul de azi David Storey, pe Calderon, ca și pe Antonio Buero Vallejo, pe Cehov ca și pe Leonid Zorin. Nu e o politică de conjunctură — cum n-a fost niciodată în cultura teatrală românească; mai cu seamă azi, e un mod politic de a acționa, conform cu interesele esențiale ale patriei. În Programul Partidului Comunist Român se stipulează că se va promova schimbul larg de valori spirituale cu toate popoarele lumii, iar criticii de artă l se cere să-și activeze funcțiile ținînd seama și de ceea ce este nou în cunoașterea umană pe plan universal, de năzuințele generale de viitor ale omenirii.

În această zi a sa, să-i urăm teatrului din toate țările o contribuție cît mai fertilă la împlinirea năzuințelor de pace și prosperitate ale întregii omeniri.

Radio Televiziune

● Revista literară t.v. de luni seara (cu adevărat literară și — prin asta — și artistică) a schițat, cu o neobișnuită vioiciune, duelul dialectic scriitori-critici. Pentru început, în interesul atmosferei și decorului liric, Iilica Tomoroveanu a fost invitată să recite din Tudor Arghezi: „Carte frumoasă, cînte cui te-a scris...”. Dublă alegere bună. Versuri magistrale prin simplitatea necăutată și prin emoționanta filosofie critică împletită în ele; recitare sensibilă, nuanțată cu rafinement. Un „moment poetic” — în fine! — de calitate convenită poeziei românești. Apoi, am ascultat, plăcut surprinși, eseul-poem scris de Ruxandra Garofeanu cu o peniță foarte subțire. Autoarea a gravat câteva idei, pe care le-a cizelat atent, minuțios. De reținut: „timpul miracol” pe care-l trăiesc, în fuziune, eroii cărților și cititorii lor — precum și „dimensiunea

Cinste cui te-a scris

nouă” adăugată cărții de ficcare cititor. Lectura este „un transfer de viață, o îmbogățire reciprocă”.

● Deosebit de interesant a fost „dialogul montat” între scriitori și critici. Redactorii emisiunii, Adriana Popescu și Viorel Grecu, l-au lucrat cu atenție, cu respectul firesc, obligatoriu — acel respect pentru integritatea frazei și a gândirii care, din păcate, a lipsit de citeva ori în ultimele „producții”. Cu o socoteală chibzuită a timpului, „producătorii” pot — după cum s-a văzut luni seara — să asigure emisiunea fără chirurgii absurde.

● Dumitru Micu a făcut o scurtă „pledoarie pentru o critică de direcție” — urmată de expunerea, pluri-laterală, a temei, „Vocația socială a literaturii și criteriile criticii”. Gînduri sincere și sub-

stanțiale au formulat Șerban Cioculescu — floretă critică —, Virgil Teodorescu — diopstă lirică bine ascuțită.

Dialogul-montaj a fost continuat — cu o interesantă dozare — de criticul Eugen Simion, editorul și prozatorul Domokos Géza, scriitorul Ion Hobana (care a cîntat, cu pasiune, pe corzile vioarei sale: literatura științifico-fantastică).

Criticul-editorul-scriitorul Valeriu Răpeanu a venit în teatru cu arcul plin de săgeți: unele dulci, aromate, trimise către Ion Vlad, Radu Popescu și Cornel Regman; una, amară, pentru Zaharia Sângeorzan.

Accentele emisiunii (și grav și ascuțit) au fost puse de criticul literar Cornel Regman, justițiar, ireductibil, ca de obicei.

În finalul revistei, citeva picături de umor cinstit și negru, expediate cu anticipație de Fănuș Neagu criticilor care așteaptă, cu răbdare, viitorul roman al leoninului autor.

● Duminică, în amurg, sub o ninsoare abundentă — deci foarte agreabilă — camera de luat vederi și de auzit părerii ne-a dus pe povirnișuri aride, ne-a înălțat, cu acrobații fascinante, pe virfurile arcadelor, trapezelor și ecuaiților aeriene ale stilpilor de înaltă tensiune electrică. Un joc îndrăzneț cu fulgerul și abisul, pe care echipa eroică a meșterului Octavian Lăzărescu îl joacă, foarte serios și simplu, de ani de zile — în fiecare zi și noapte. Ar fi trebuit să-i auziți cît de limpede vorbeau cu reporterul Costin Martinu despre munca lor de inginerie acrobatică. Nici o emfază, nici o nuanță

de orgoliu, doar eleganta mindrie de a înfrunta beția marilor înălțimi primejdioase cu seninătatea bărbătească a datoriei împlinite exact.

● O inițiativă excelent gîndită și organizată de revista literară radio ne prezintă în aceste zile strălucita personalitate a lui Alexandru Philippide, de la nașterea căruia se împlinesc 75 de ani. Emisiunea, foarte potrivit încadrată în programul „Odi limbii române”, a început cu un comentariu al lui Șerban Cioculescu despre „metafora căutării”, lupta poetului pentru depășirea limitelor comunicării, concentrată în admirabilul vers „să aflui tîlcuri nouă cuvîntelor tocite”. Zoe Dumitrescu-Bușulenga ne-a vorbit, cu autoritate și finețe, despre „cultivarea limbii” în opera poetică a lui Philippide. Poetul însuși ne-a dăruit o emoționantă lectură din versurile sale. „C-un fir pe care-l trag din stele/Poeții leagă vremile-ntre ele / ... / Mai ard și-acum făcliiile latine”.

● Aseară, în programul consacrat semicentenarului Radiofoniei românești, am ascultat un prim colocviu (într-o emisiune de I. Țundrea), despre harnicele și valoroasele unde sonore „creatoare de cultură”. Au participat Alexandru Balaci, George Ivașcu, Valeriu Răpeanu, Constantin Vișan.

M. Rimniceanu

Jerry Lewis

Flash-back

Din nori pe pământ

● ADESEA mă întreb dacă Italia este cu adevărat cea pe care o vedem în filmele italiene; mai precis, dacă nu cumva italianul de pe stradă a început la un moment dat să-l imite pe cel din filmele în care și devenise atât de simpatic. Întrebarea e fără răspuns, totuși ea poate fi pusă, tendențios, gândindu-ne mai ales, prin contrast, la filmele italiene din deceniile 2, 3 și 4, cînd grandilocvența teatrală umpluse ecranul cu o populație zvircolită și declamatoare venită parcă din altă lume.

Acordul între italianul de pe stradă și cel de pe ecran s-a numit neorealism și a fost semnat în 1942 de Alessandro Blasetti. În plin război, după ce Jădușe tribut și el tragediilor așa-zis istorice, Blasetti a intruchipat o comedie, **Patru pași în nori**, în care subiectul nu mai avea liniile trase cu rigla, caracterelor nu mai erau previzibile și sentimentele nu mai respectau decalogul vremii. Pentru prima dată, viața era lăsată să curgă, să se mlădieze și să cinte și, pentru prima dată, arta nu mai era recipientul căptușit cu dogme în care trebuia să încapă, cu sau fără voie, totul. Regizorul a găsit acea succesiune picarească de întâmplări (personajul interpretat de Gino Cervi fiind de altfel un comisvoiajor) care îl leagă pe oameni, chiar dacă pentru o durată scurtă, într-o peliculă subțire de solidaritate, atât de exaltantă pentru că nu obligă la mult și atât de contagioasă pentru că este fără tendință. Blasetti a lăsat viața să intre fără piedici în chenarul ecranului, de unde pînă atunci ea emitea pretenții de a se revărsa spre afară cu aroganța lucrurilor preconceptuate. Doza exactă a mișcărilor străzii — acel număr de priviri adresate convorbitorului, acele fracțiuni de secundă dintre fraze sau pași — s-a convertit în ritm al peliculei. Evenimentele — singurele componente prin definiție artificiale — s-au resemnat la justa lor misiune, de vehicule ale sentimentelor și caracterelor.

Un reviriment pe care — sînt 33 de ani de atunci — trei generații de regizori s-au întrecut în a-l confirma sau dezice, ceea ce nu l-a împiedicat să rămînă o dată de referință în istoria filmului, încă nedecisă dacă este o istorie a artei sau a vieții.

Romulus Rusan

Jerry Lewis, un autor de comedii cinematografice

În Enciclopedia sa, Boussinot îl declară pe Jerry Lewis cel mai mare comic al ecranului de la Keaton încoace. Este actorul care a făcut destul de multe filme bune în genul parodiei (de povești polițiste, western, serie neagră). A avut parte de regizori excelenți, George Marshall, Taurog, H. Walker și mai ales Frank Tashlin. Apoi, de la 1960 încolo, cînd avea 34 de ani, începe să fie propriul său regizor, scenarist și producător. La început, apărea în tandem cu Dean Martin. Acesta aducea farmecul serios, Lewis aducea nebulnie delirantă și strîmbături mai ceva decît chiar la De Funès. Cînd cei doi se despart: Dean Martin pe drumul vrajei sentimentale, Jerry Lewis pe calea clovneriei. Personajul său constant este un August Prostul cu inimă tandră. Căci nici el nu scapă de marea lecție primită de la Chaplin: povestea neajutoratului care moare de poftă să ajute pe alții. O revistă germană care îi consacră lui Lewis un număr întreg, numește personajul său: „der Idiot”. Un cretin infantil, care la fiecare pas urlă, și zice „mamăăă!!”, și izbucnește în lacrimi ori de cîte ori vede pe cineva necăjit, sau simte că el personal a făcut o prostie. Un personaj care uneori chiar ne și convinge că așa ceva ar putea exista în natură.

Printre filmele lui sînt unele unde eroul e departe de a fi timpit. Ar fi bine să aducem în România acea adevărată capodoperă care se numește: **The Nutty Professor**, variantă extrem de originală a lui „Doctor Jeckill and Mister Hide”, adică egal de originală cu originalul însuși, la fel de interesantă ca și clasicile povești engleze. Lewis este acolo și autorul scenariului, ale cărui dialoguri sînt de o remarcabilă valoare literară. Păcat că nu acesta a fost filmul adus la noi, ci **Jerry traficantul** — mai de mult, iar recent **Ladies'man (Bărbatul fatal)**, unde nu numai eroul este cretin.

În filmul **Bărbatul fatal**, subiectul e acesta: un tînar, de un total infantilism, vede pe iubita lui sărutîndu-se cu altul. Din acel moment devine misogin; și maică-sa la fel; și taică-său la fel; toți trei plîng cu hohote nefericitul eveniment. Toți trei vor vedea în femeie inamicul nr. 1 al genului uman. Tînarul misogin pleacă după slujbe culese de la mica publicitate. Dar ori unde se duce, îl întîmpină o jumătate goală-jumătate plină de avînt, care îi aplică o ventuză pe ambele sale buze. De ce? Ca să-l vedem fugînd îngrozit. Pînă la urmă crede că a găsit. Îl primește o urită care

Secvența

Bibliografie

● FIREȘTE, oricine se poate distra pe seama creierului, cum se întîmplă de pildă, în această minunată comedie numită **Creierul**, (re)văzută duminică seara pe micul ecran. Se poate merge chiar pînă la curată bătaie de joc în materie de creiere, dar eu vin și zic: putem fi totuși atât de usuratici

în această problemă? Putem să facem la înfinit bancuri pe seama creierului, atunci cînd bibliografia esențială ne stă pe masă sîntînd scurt și exact: „Creierul este cea mai rece parte a corpului” (Aristotel)?

a. b.

Din nou...

● Din nou cuvînte de sinceră și întemeiată laudă pentru modul în care redacția de teatru radiofonic își structurează programul săptămînal. Luni seara, **Torquato Tasso** (regia Cristian Munteanu) cu Ion Caramitru în rolul titular, secundat de Mircea Albulescu, Ion Marinescu, Adela Mărculescu, Lucia Mureșan. Marți seara, profilul teatral Ion Manolescu (în emisiunea realizată în 1958 de Mihai Zirra mai apar G. Storin, Aura Buzescu, Ion Fintesteanu, George Vraca, Clody Berthola, Irina Răchitanu-Sîrlănu, Marcela Rusu, Alexandru Critico...). Miercuri seara, dramatizarea după romanul lui Albert Camus, **Străinul** (regia Radu Penciulescu, interpret principal Victor Rebengiuc). Miine, vineri, o înregistrare din Fonoteca de aur, **Regele petrece** de Victor Hugo (regia Mihai Zirra, 1952) cu George Vraca, Emil Botta, Ion Manolescu, Ion Talianu, Marcela Rusu... Selecție literară reprezenta-

tivă, prezențe actoricești absolut relevabile, viziuni regizorale originale, iată o realitate exemplară ce indică înalta cotă artistică a teatrului cu numărul cel mai mare de spectatori. Ascultînd **Torquato Tasso** (la reușita spectacolului, aportul partiturii muzicale semnate de Timuș Alexandrescu a fost considerabil) ne-am amintit cuvintele lui Goethe însuși: „Pe recitare se sprijină orice declamație și mimică. Dat fiind că în timpul lecturii în public, recitarea singură trebuie observată și exercitată, e de la sine înțeles că lectura rămîne școala veridicului și naturalității, dacă oamenii care își asumă o atare sarcină sînt pătrunși de valoarea și demnitatea profesiei lor”. Și o imediată, seducătoare concluzie: „Actorii cu cerere inimile, dar nu le dăruiesc pe ale lor; ei înșeală, dar cu grație”.

● Din nou ni se pare o datorie a semnala că anume condiții de programare dezavantajează re-

gretabil spectacole de primă mînă. Profilul teatral Ion Manolescu este, marți seara, difuzat la aceeași oră cu spectacolul televizat **Evantaiul** de Carlo Goldoni (în ciclul **Istoria comediei**). Iar vineri, al treilea episod din **Concert din muzică de Bach** (regia Dinu Tănase), serial pe care critica și spectatorii l-au apreciat la superlativ, rulează pe canalul II, în același timp cu magnificul **Solaris**. În ambele cazuri, e greu a te decide în chip definit și, totuși, odată formulată, opțiunea este umbră de regretul de a nu fi putut urmări celelalte transmisii. Situația este teoretic rezolvabilă, rămîne a vedea reflexul ei practic. Căci rațiunea de a fi a programelor paralele este nu de a oferi concomitent același tip de emisiuni, ci de a oferi soluții diverse, ieșind în întîmpinarea unor preferințe și gusturi diverse.

Ioana Mălin

Telecinema

... Și de-ar fi să încep din nou, să sting și iar să încep viața-mi de cinema, n-aș face-o altfel decît tot neorealism. Nimic nu mi-a pețeluit mai grav viața de adolescent în cinema, ca plînsul la **Sciuscia**, la străzile amanților săraci, la speranța de doi bani, la vinătoarea tragică, — și azi, văzînd încă o dată razia din **Roma, oraș deschis** (*), cu arestarea lui Francesco, cu goana Annei Magnani spre camionul în care Francesco e ținut între mitralierele fasciste, cu strigătul Annei: Francesco, Francesco, Francesco, alergînd pe strada albă, singură prin fața mulțimii, Francesco, Francesco, Francesco și rafala care-o doboară — și azi, după 30 de ani, plîng, prea puțin păsîndu-mi dacă-s pudic sau impudic, Rossellini și neorealității săi m-au în-

* Ciclu binevenit la „Virstele peliculei”: „Pe urmele neorealismului”.

Francesco, Francesco...

vătat ce-i plînsul în intuneric. Ei mi-au dat în judecata lucidă a unei scene criteriul lacrimii ca rouă a trandafirilor din mine. Ei m-au dezvățat de a mai împărți lumea în drame, melodrame și comedii, — arta în realitate și ficțiune, omul — în viață și moarte, orașul — în stradă și pat, scriitorul — în poet sau publicist, baletul — în prinț și cerșetor. Ei mi-au deschis ochii asupra frumuseții dintr-o scenă care avea curajul să sfideze perfecțiunea știută și împietrită, printr-un adevăr, fie el imperfect „spus”, dar care lua chipul gîndului acela necruțător rostit în ultima noapte de război și-n prima zi de pace: „După Auschwitz, nu mai e posibil de scris nici un poem”. Bazin a spus-o și mai puțin „poetic” decît Adorno: „Filmele lui Rossellini deschid o nouă fază a opoziției dintre realism și esteticism pe ecran”. Odată

cu el, cu străzile și cămășile lor atîrnate la uscat, am strigat schematic, dogmatic, turbat de mușcătura autenticului: „Nu mă interesează forma impecabilă!”, impecabilă trebuie să fie reinvierea adevărului ucis de punalele atitor locuri comune. Cu ei am intrat în epoca visată de poetul nebun și rece — epoca în care adevărul devine forma populară a frumosului. Prea puțin mă interesează că neorealismul a apus, a murit, e depășit, dragă... Știu doar că cei sătui de neorealism, de optica lui prea tranșantă, de eroul lui sărac și patetic, — mi se par, ei, depășiiți, suspecți la suflet și la minte și le bruiez demonstrațiile sastisite de **Umberto D**, cu acel strigăt, Francesco, Francesco, Francesco...

Radu Cosășu

Exegeza cazului OEDIP

INTR-O carte celebră, nu mai puțin celebrul André Bonnard exclamă la un moment dat pătruns de exegeza cazului Oedip: „Unde este vinovatul, unde este nevinovatul? Noi strigăm răspunsul: Oedip este nevinovat, zeul este criminal!”. Dar exclamația, din păcate, nu este dublată de o argumentație convingătoare, ea fiind provocată și susținută de nimic altceva decât de „afrontul” pe care omul, în măsura în care Oedip e om, îl simte știindu-se simplă jucărie în mina destinului, care, fiind hotărât dinainte, îi neagă personalitatea: „Data zeii își bat joc de Oedip nevinovat” sau vinovat prin greșala lor — cum să nu resimțim soarta eroului ca o figură adusă umanității noastre? — își continuă André Bonnard rechizitoriul, într-adevăr, cum să nu ne simțim „jigniți”, când abia ajunși stăpini pe niște certitudini, dobândite cu greu, prin luptă, „cineva”, din afara lumii noastre, apare dintr-o dată și — cu ce drept — destramă totul, cu o ironie nedisimulată la adresa eforturilor noastre? Dar să încercăm, înainte de a răspunde acestei din urmă întrebări, să detaliem cât de puțin raționamentele.

Platon, după cum bine știm, exclude din componența Republicii sale ideale poezia. Măsura, doar una dintr-un întreg sistem teoretic de reorganizare statală, n-a reușit, bineînțeles, să fie tradusă în practică, dar și ideea ca atare i-a socat pe toți comentatorii, fiind respinsă de cei mai mulți ca fiind o probă (paradoxală la un filosof) de neînțelegere a artei: a exclude poezia echivalează cu a exclude sensibilitatea, frumosul, extazul, sentimentul infinitului și al introspecției difuze (dar prin chiar aceasta poezia de a dincime) ș.a.m.d. E tocmai ce voia Platon, care însă nu privea și judeca de data aceasta poezia din interiorul universului artistic, pe baza legilor lui, precum majoritatea celor ce l-au contestat, ci prin prisma eficienței politice. Dacă vrem să-l înțelegem într-adevăr pe ideologul Republicii (și ar fi cazul, înainte de a-l judeca atât de aspru), trebuie să acceptăm această perspectivă asupra lucrurilor. Și acceptând-o, vom constata în primul rând faptul că la baza ideii lui Platon nu a stat opacitatea: el nu a negat poezia, ci a exclus-o. Termenii sint, de data aceasta, nu numai diferiți, dar chiar antitețici. Căci Platon demonstra, prin fiecare argument în favoarea tezei sale, că stie ce e poezia și tocmai de aceea o trădează: pentru că-i recunoaște puterea. Vehementa acestei excluziuni este prin ea însăși cea mai convingătoare afirmare a puterii pe care filosoful o recunoștea poeziei.

Deci nu opacitatea stă la baza gestului său. Cauza, adevărată cauză, este criza acută a civilizației grecești, element pe cât de important pentru înțelegerea atitudinii lui Platon, pe atât de ignorat. Această criză face ca intranșigența să nu fie deloc paradoxală la un filosof. Ba chiar firească, deoarece Platon știa mai bine decât oricine că toate atributele pe care le naste sentimentul poetic cultivat într-o perioadă de decadentă duc omul (într-o vreme în care problema conștiinței estetice nu se pune) spre nesiguranta existenței, spre o atitudine de negare a ordinii generale, în detrimentul trăirii de pe coordonatele unei subiectivități revoltate. Or, Platon avea nevoie pentru depășirea acestei stări de lucruri, în cadrul statului său, de oameni fermi, de caractere dirze, înțelese ca elemente ale unui sistem social solid încheiat și riguros condus, avea nevoie de minti luminate, de „idei” și nu de „sentimente”, de oameni cu simțul datoriei, pentru care existența să însemne nu o realizare plenară de pe planul caracteristicilor individuale — realizare al căreia prim element de constituire e revolta — ci o realizare în asentimentul necesităților statului, care trebuia susținut de un echilibru perfect și menținut ca atare. Alungind poezia, Platon urmărea supremăția ideii și odată cu aceasta, deplina putere de stăpânire a legilor, care-si pierduseră puterea de altădată, amenințând însăși esența superbeii armonii a civilizației eline.

AM început prin a invoca teza lui Platon dintr-un motiv precis: ea reprezintă ultimul reflex expus teoretic, în termeni pe care doar criza îl făcea categorici, a însuși principiiului general ce-a susținut echilibrul civilizației grecești. Justificăm existența în nuce a ideii lui Platon ca pe o componentă fundamentală a „instinctului” de conservare a civilizației grecești în ansamblul ei depunând mărturie întreaga tragedie greacă până la Euripide, care în efortul pe care l-a făcut pentru a reprezenta păstrarea echilibrului spiritual al lumii grecești a anihilat, prin intrigile imaginare, Eroi: acei eroi a căror personalitate a fost mult prea puternică pentru a se putea păstra în limitele necesităților impuse de ordinea și morala cetății. Invocându-i, grecii își relevau puterile ascunse, pe care nu le puteau nega, iar „ucigându-i” își recunoșteau singuri — supremă înțelepciune — limitele ambiției lor, redescoperind de

fiecare dată echilibrul și în el bucuria existenței ce nu trebuie neapărat căutată în acte cu totul iesite din comun. Spre sfîrșitul piesei Oedip la Colonos, coreuții „teoretizează” ei înșiși foarte limpede principiul acestui mod de a exista: „Zădarnic pe-aceasta (bucuria — n.n.) căută-o-vor ochii când soarta cea rea va fi vrut să treacă de hotarul firesc al trăirii” (subl. ns.).

Simbolul suprem al acestui sistem de referință, ordonând existența spre echilibru, sint zeii, explicând viața, asigurându-i sensul și intruchipind acest echilibru în codul de norme pe care nici un muritor nu trebuie să-l calce în ambția propriei sale realizări. Zeii — și odată cu ei sistemul de referință — sint totuși negați (hybrisul), însă numai spre a apărea, de fiecare dată învingători, într-o și mai mare splendoare a măreției lor. Eșecul oamenilor în ipostaza lor eroică era necesar: dacă un singur mare erou ar fi ieșit învingător în lupta cu zeii, magnificul echilibru al lumii grecești ar fi fost destrămat. În Trilogie, recunoașterea nevinovăției martirului Oedip ar fi echivalat cu o justificare a paricidului și incestului, iar victoria lui Oedip și victoria lor. Ceea ce nu s-a întâmplat deoarece Oedip însuși a văzut sentința pe care o merita și s-a condamnat singur, proslăvind zeii.

De ce? Asupra acestei întrebări s-a meditat prea puțin. Ceea ce ni se pare destul de bizar este că păcatul lui Oedip, cu toate consecințele sale, nu este luat în considerare de judecățile critice ca semnificând, înainte de orice, un „rău”, ci, cum adesea se întâmplă, slăbiciunea pentru om s-a realizat în propria-i defavoare. Lucrul a fost și este posibil, cit timp majoritatea covârșitoare a comentatorilor lui Sofocle au fost gata să treacă, sau au trecut, peste crima odioasă și incestul lui Oedip, acordându-i circumstanțe atenuante pe motivul că, deși eroul a comis cele două nelegiuiri, le-a comis „iresponsabil”, împotriva voinței sale chiar, condus fiind de forța de fier a unei mâini străine. Ar fi în favoarea lui Oedip un „argument” zdrobitor! (Deși cu un astfel de „argument” ar trebui trecute cu vederea numeroase fapte mai mult sau mai puțin asemănătoare generate de revolta instinctelor, dintre care unele au lezat grav demnitatea umană). Zeii nu pot fi iertați pentru că și-au ales drept victimă un om pentru satisfacerea propriilor lor capricii.

SĂ renunțăm însă la acest mod simplist de a „dezbate” problema. Să renunțăm chiar la simboluri și să analizăm principii. Căci afirmații de genul „zeii sint vinovați”, pe lângă faptul că se repetă prea des, nici nu spun nimic. Pentru a putea prelua într-o discuție critică cazul Oedip, să reducem simbolurile la semnificația lor, luând în considerare o situație ca și reală, în care Oedip dar și un altul poate fi pus la un moment dat. Deci, dincolo de Oedip, zeii și toată inscenarea dramatică, trebuie să surprindem realitatea cazului care a stat la baza ei, atestată ca atare de atâtea ori, fiind o naivitate să ne lăsăm prinși — și încă atât de pasionați — de miscarea în sine a unei parabole, care a luat această formă dramatică doar pentru a potența realitatea în plan artistic și pentru a o îmbrăca astfel în haina general-umanului veșnic actual.

Reducerea simbolului la semnificația lui, absolut necesară, este în măsură să schimbe complet perspectiva discuziei: zeii nu sint decit simbolul echilibrului universal, iar faptul că pe seama lor e pusă forța ce împinge omul la fapte ce se vor întoarce împotriva sa nu traduce decit eterna nesupunere a omului față de acest echilibru universal. Oedip e omul care neagă acest echilibru acționind în stare de inconștientă, fără să aibă responsabilitatea morală a actelor lui, pe care apoi nu mai vrea a le recunoaște ca izvorite din propria-i ființă, deși el a fost cel care le-a comis și încă cu cea mai mare naturalețe și ușurință. Cazul lui Oedip este prea frecvent ca modalitate de manifestare, ca principiu de revoltă inconștientă, pentru a-l putea justifica drept „regizare zeiască”. Este cazul omului care se află printre noi și în noi, sint — re-luate în diverse variante — cazurile mari din istorie, generate de aceeași nesăbuintă a „afirmării”, cazuri mult prea numeroase și zdrobitoare prin cruda lor realitate pentru a nu recunoaște acest lucru. Inșuși faptul că în asemenea situații, dacă devine conștient de ceea ce a făcut, omul își deschide, ca și Oedip, singur procesul faptelor săvârșite, demonstrează că el este responsabil, că ele îi apartin în exclusivitate.

Oedip nu este decit acest om surprins în procesul complex al depășirii fazei de „inconștientă” — cea în care a comis acțele — spre faza de om conștient de ce-a comis, după care nu le va mai recomite, deoarece ele există acum în conștiința păcatului. Așa cum se spune că omul este nevinovat fiindcă a fost determinat să comită crima și incestul, așa noi vom spune că Oedip, și prin el omul, este vino-

vat de săvîrsirea iresponsabilă a actelor lui, intrucit a negat o putere pe care o cunoaște sau o simte. Oedip ar putea rămine nevinovat atita timp cit s-ar fi supus voinței zeilor, dar el a sfidat zeii, deși le cunoștea prea bine puterea. Iar zeii sint Legea. Cazul lui Oedip devine astfel cazul, tipic în tragedia greacă, al negării zeilor de către om, în scopul extragerii unei morale. Revolta aceasta mai are o semnificație: aceea de a demonstra falsa supunere a oamenilor față de zeii. Mai exact: zeii, deși concepuți — atunci cind oamenii au fost nevoiți să recunoască niste legi ale universului — ca o putere invincibilă, odată personificați (și, implicit, „umanizați”) au fost subordonați unor nevoi circumstanțiale, chiar dacă ele nu se întregau făgăsuții legi-

ATHENA, bronz, secolul VI î. e. n. (Muzeul național din Athena)

tății; zeii — bunăoară — erau invocați în ajutor și cind se pleca în războaie de cotropire. Supunerea — iată — e falsă în modul cel mai evident, intrucit adevărul legilor universale a fost simbolizat în zeii, iar zeii transformați în protectori. „Aservinduse” într-un totuși zeilor, oamenii își creau de fapt premisele propriei lor libertăți de acțiune: era libertatea născută din sentimentul de siguranță conferit de acordul cu Puterea. O libertate lasă.

Oedip e un caz exceptional, de sinceritate totală: el se revoltă fatis împotriva zeilor, le neagă puterea ieșind de sub legea lor și crede că va putea, bizuindu-se exclusiv pe sine, însuși, să evite tentația păcatului. Ambție deșartă! Adevărata „putere” a omului e de a se putea recunoaște și mai ales încadra sistemului de legi universale, care sint atât de evidente încit el singur le emite. Lucru care puțin frecvent, căci omul abia săvîrsind și eșuind, își recunoaște neputința de a învinge și totala lui dependentă față de sistem. Zeii vor ride în fața puerilei zăbateri a omului? Nu. Pentru că nu există zeii. Există doar omul. Omul plingindu-si tardiv nesupunerea.

Să ascultăm și spovedania lui Oedip, una din marile pledoarii împotriva păcatului de a te revolta și în același timp una din marile pledoarii în favoarea „sistemului”. Ea incepe odată cu orbirea comisă de sine însuși. S-a făcut din această primul lui act de om liber. Nicidcum. Este totuși primul lui act de om conștient, conștient de eforturile sale zadarnice de nesupunere și de adevărul invincibil al puterii universale. Pentru a se supune cu totul acestei puteri, Oedip consimte să se despărț de lume (actul îi e dictat de Apollo): orbindu-se, recunoaște că „vederea” e modalitatea prin care răul din om își atinge ființa, recunoaște nesăbuinta la care împinge tentația a ceea ce vezi, recunoaște că el, ca personalitate integră, e fără importanță, se recunoaște, în sfîrșit, sclavul „sistemului”. Conduc de legi,

el vede acum bine și obiectiv, neafectat de nimic lumesc care să îl inducă în eroare (cum fusese dorința de a se salva care l-a dus altădată la nesocotirea lui Tyresias) că mersul liniar al lumii este ades nesocotit de revolta instinctelor, ce într-o amăgitoare satisfacție îl ridică de fapt pe om împotriva lui însuși. Oedip acuză faptele acestui om deoarece sint rezultatul negării ordinii, o ordine mult prea puternic consolidată, prin însăși constituirea esenței universului, pentru a nu putea destrăma vanitatea oamenilor, al căror esec inerent, într-o asemenea inoștază, îl vede.

NU-I mai poate nega pe zeii fiindcă ar însemna să-si nege adevărul crud al existenței, ce i s-a relevat atit de fără echivoc. Nu-i rămîne, astfel, decit ceaialtă alternativă: a depistării secretului existenței sale și a lumii și acest lucru nu este posibil decit urmindu-i într-un totuși pe zeii. Din momentul acestei decizii el nu-si mai apartine absolut deloc.

Fără a se mai revolta împotriva zeilor, care l-au „impins” la nesocotită tocmai pentru a-l arăta puterea lor, Oedip se revoltă totuși: împotriva sa, a celui care i-a nesocotit și împotriva tuturor celor care, ignoranți, îi nesocotesc. Cel care se revoltase altădată împotriva lor se revoltă acum în numele lor. În numele lor, bunăoară, blestemă în gînd și-si întărește apoi blestemul în cuvinte aprige și decisive, deși era vorba de Eteocle și Polynice, proprii săi fii, fiii nesocotitei împreunări cu mama sa, pe care-i sorteste fratricidului. Sentimentul patern dispare în fața nesăbuintei lor de a se ridica unul împotriva celuilalt pentru propria mărire și în fața desconsiderării lor pentru un bătrîn orb și nepuțințios, pe care-l neglijașera, deși le fusese tată. Iată-l pe Oedip „inuman”. Să fie oare așa, cum de altminteri s-a pretins atit? Deloc, căci în acel moment, momentul cumplitului blestem, el nu mai era omul dinainte într-un nimic, deci nu le mai era nici tată, și el însuși le-o spune răspicat: „Sinteiți copiii mei? O nu... ai altuia!”. ai celui de demult, ce nu mai există decit în măsura în care îi e „dusman”. Prin el, de fapt, blestemă glasul lumii în care pătrunsesse și care nu putea ierta atitudinea de fătisă negare reciprocă a celor doi frați, de sfidare a unor norme — în numele cui? — al orgoliului, al tentației măririi personale de dincolo de orice considerent. Dar, la ce bun? Polynice știe ce îl așteaptă pornind la luptă și totuși asta nu-l întoarce din drum: îi e în joc „onoarea” și pentru a nu si-o păta, riscă viața atitor oameni ce vor fi ucisi în măcel, riscă viața unei cetăți, a fratelui său și propria sa viață.

Dar Oedip rămîne neclintit pe poziția sa. El emite din interiorul noii lumi și alte adevăruri (numai adevăruri — constată Theseu), pe care le pune în fața oamenilor sub forma unei alternative a existenței lor. Împăcat cu sine însuși, se oferă pildă. Dar, pentru a rămîne pildă trebuie să se si stingă din viață în interiorul noii lumi, care în piesă e pădurea sacră a Eumenidelor. E de trei ori imboldicat să pătrundă în ea: de locuitorii împrejurimilor, care îi amintesc că este un loc inaccesibil muritorilor, de Creon și de fiul său Polynice. De trei ori Oedip este rechemat la viața lumească, spre tentațiile și inconsecvențele ei. Si de trei ori el refuză categoric, cu deplină certitudine a desertăciunii existenței umane, prea bine dovedită de experiența propriei sale vieți: misiunea lui „acolo” se încheiează irevocabil. Pentru el, pădurea Eumenidelor este lăcașul de dăinuire pentru totdeauna a sufletului său tocmai fiindcă e sacră și interzisă muritorilor: recunoscind-o sacră și deci inaccesibilă lor, localnicii (și prin ei oamenii) se recunosc păcătoși. Sacralizind-o, el de fapt o exclude din viața lor, închinindu-i-se nu i se supun (altă variantă a atitudinii față de zeii).

Dar Oedip are dreptul, tot dreptul, să între: chiar tunetele lui Zeus îi anunță și-i pregătesc intrarea, făcindu-i-o triumfală și atrăgînd oamenii atenția asupra acestui fapt. Și — demn de remarcat — Oedip nu va face din gestul lui un act pur personal. Ca reprezentant al noii lumi, el vrea să ajute lumea pe care o părăsește — o spune el însuși de mai multe ori, simțind acest lucru ca pe o obligație — și la dispariția lui misterioasă este chemat să asiste un rege (Theseu), adică un reprezentant, dar în același timp un conducător al lumii pe care el vrea s-o ajute. Acestui rege, acestui conducător al oamenilor, trebuie să-i împărtășească un secret, care, moștenit din tată în fiu, va aduce și va asigura binele omenirii. Acest secret, care, evident, nu ne este dezvăluit, nu putea fi totuși decit secretul noii și luminoasei sale existențe: el ar fi trebuit să gireze, de-acum încolo, acțiunile oamenilor, ar fi trebuit să fie perpetuat, cu argumentul a ceea ce a fost și a ceea ce a devenit Oedip, închinindu-i-se: aici e morala piesei.

Adrian Isac

În curtea lui Goethe

Goethe la 77 de ani — pastel de Sebbers

SEDEAM pe o bancă, la umbră, în după-amiaza caldă a acelei toamne, cu o carte în mână, din care nu citeam, cartea peripețiilor de tinerețe ale Poetului, carte în care Adevărul (atât de fragil atunci când încercăm să-l reconstituim din cioburile memoriei) se aliază cu Poezia. Curtea, nu prea mare, în care se afla acea bancă nu semăna, desigur, strânsă între clădiri, cu aceea în care Poetul se jucase în copilăria sa. E adevărat că nici aceea, de altădată, nu fusese prea mare, de vreme ce la al doilea cat al casei părintești se afla o odaie pe care familia o numea „grădina”, pentru că acolo, prin câteva plante îngrijite în glastre așezate la ferestre, copiii și cei mari, deopotrivă, încercau să înlocuiască lipsa unei grădini adevărate. Acolo, în mica grădină suspendată, își avea Poetul colțul său preferat, nu trist — ne spune el — dar încărcat de doruri. Dincolo de grădinile (care astăzi nu mai există), dincolo de zidurile orașului (pe atunci atât de apropiate), peste șanțurile de apărare (care n-au apărât niciodată nimic și mai ales n-au mai însemnat nimic atunci când, în întunericul nopții, sute de bombardiere și-au aruncat covorul de bombe năruind chiar și casa Poetului), dincolo de tot ceea ce azi nu mai poate fi văzut, copilul vedea o cimpie rodnică ce i se părea foarte îmbietoare. Acolo sus, în grădina plăsmuită, pindea furtunile adevărate, născătoare de coșmaruri și nu se mai sătura privind apusul soarelui (care azi, în orașul crescut ca un polipier de piatră, oțel și sticlă, abia mai poate fi bănuț). Dar cum — ne istorisește tot el — în același timp îi vedea pe vecini umblind prin grădinile lor și îngrijindu-și florile, pe copii jucându-se, oameni strînși laolaltă veselindu-se (blinde și indiscrete delicii ale unei burghezii defuncte), auzea bilele rostogolindu-se și pocipele căzind, se trezise într-însul de timpuriu un simțămînt al singurătății, al separării de ceilalți, de care îl despărțea însuși ecranul imaginii și, mai mult decît atât, o înclinare gravă și plină de presimțiri, înclinare nenumită, cu neputință de numit, căci nu era o înclinare spre ceva anume, ci tocmai și numai spre hăul din care toate se icesc și în care toate se pierd, golul poate al unei cimpii sau al unei străzi în care se agită ca niște fantoșe ori paiațe, fapăturile jindului nostru, al speranțelor, ca și al disperărilor noastre, sau poate însuși hăul cosmic cu constelațiile sale.

Sedeam pe banca din curtea umbroasă a casei Poetului, reclădită cu pietate din pietrele și molozul care

mai rămăseseră după ce norii uclăgători s-au retras, în după-amiaza unei zile de 28 august, ziua de naștere a Poetului, cînd — socotea el — constelația e atât de fericită. Soarele la zenit stă sub semnul Fecioarei, Jupiter și Venus îl privesc prietenos, Mercur fără împotrivire, Saturn și Marte sînt nepăsători, în schimb Luna (în acel an fiind tocmai lună plină) își exercita puterea reflexului ei cu atât mai mult, cu cît ora ei planetară sosise. Da, fericită zodie sub care se născuse Poetul, binecuvîntată constelație. Nimeni n-o știa ca el, de vreme ce însuși — uzînd de un șiretlic obișnuit celor ce se știu aleși — a binecuvîntat-o. Căci a găsit cea mai fericită formulă prin care, în poezia sa, să împreune dulceața tristă a trecerii cu rigoarea abia sperată a eternității, timpul și netimpul, prin beatificarea clipei. Nu era un epicureu care să-și îngăduie, cu știința meridională a savurării clipei, cultivarea unor plăceri, ce sînt cu atât mai desfătătoare cu cît le știi trecătoare. Poetul care, în grădinile vilei Borghese, printre trandafiri și chiparoși, scrie două scene din Faust, își imaginează bucătăria vrăjitoarelor, neagra pădure și peșterile septentrionului, era mult mai aproape — în contemplarea poetică a clipei — de străvechea intuiție elină a celui Kairos, clipă în care timpul comunică cu veșnicia. Poetul constelației fericite nu se simțea rupt — precum ațiția după el — de un vid căscîndu-i-se sub picioare, ci neconținut întărit prin atingerea unui miez ferm, a unui simțur înfinitesimal dar dur, un fel de ultimă instanță, salvatoare. El nu se află neconținut în miezul lucrurilor — cum spunea cineva — ci contemplă acest miez într-însul, în lume, vede clipa trăită prin simțuri, simțire, dilatîndu-se în eternitate.

Sedeam în umbră pe banca din curtea casei părintești, a casei în care se născuse Poetul, și-mi aminteam acea oră firzie a vieții sale cînd, cu inima răvășită, se întorcea de la Marienbad, după ce, vajnic septuagenar, impenitent în cele ale iubirii, pețise o mult prea tinără fată. Îi ascultam Elegia, în care credinciosul clipei se dăscălește pe sine: „Fă ca și mine, și înțelepțește / privește clipa! Nici o aminare! / În timpin-o cu suflet viu și mare / în faptă, bucurie sau iubire. / Copilărește dacă te-ai încins, / atunci ești totul și de neînvinș”. Dar tot el — în ceasul de indoială — își răspunde: „Ușor îți este, zic, cînd călăuză / un zeu ți-a dat favoarea clipei. / Și nimenea din soarta cea urzuză / nimic nu simte-n preajma ta suavă. / Pe mine-acum mă înspăimîntă semnul / plecării crude, — ce-mi ajută-ndemnu?” Da, un zeu i-a dat favoarea clipei, sau el și-a însușit-o beatificînd-o, ceea ce e tot una. Poezia sa, toată — pînă și cea mai de circumstanță — va fi o slăvire a celui Kairos. Din zorile vieții și creației, cînd totul însemna pentru el o plecare („Îmi strigă dorul meu: călare! / În șa am fost cît ai gîndi...”), pînă în amurgul luminos al vieții și operei, cînd totul semnifica pentru el o întoarcere („Ce pot spera la re-întîlnire / de la această zi cu flori închise?”), el a știut mereu — în poezia sa — ce i se cuvine clipei. Înțelepțune, știință, har? Cine ar putea să o spună? Poeticul, cu toate valorile sale — sublim ori grațios, tragic ori grotesc — rezidă în „favoarea clipei”¹⁾.

Nicolae Balotă

¹⁾ La apariția volumului antologic **Goethe, Poezii**, Editura Univers.

Heinrich Mann

UN spectacol realizat în actuala stațiune de teatru din Bochum confirmă interesul dramaturgilor și, implicit, al publicului față de opere importante ale epocii sociale și critice, relevînd totodată vitalitatea creației lui Heinrich Mann. Este vorba de dramatizarea romanului Profesorul Unrat, capodoperă a prozei satirice, a cărei carieră internațională a fost inaugurată de filmul lui Josef von Sternberg, **Ingerul albastru**. Peter Zadek, inițiatorul dramatizării, se află la al doilea spectacol de acest gen, primul avînd drept obiect romanul lui Hans Fallada, **Omule mărunt, ce-i de făcut?** Criteriul care a determinat în ambele cazuri alegerea apare cu evidentă și devine deosebit de semnificativ, dacă dramatizărilor amintite le vom alătura altele, de asemenea recente: **Germinal** de Zola, reprezentat în toamnă la Theater am Turm din Frankfurt pe Main, și **Michael Kohlhaas** de Heinrich von Kleist, prelucrat pentru scenă de un englez, dar reluat imediat de teatrele din Stuttgart, Darmstadt și Bonn. De altfel, Peter Zadek își și justifică recursul la un roman prin aceea că „literatura dramatică germană oferă prea puține figuri, în care burghezul să se recunoască, cu care ar putea să se identifice”. Și în comentariile privitoare la ceea ce germanii numesc „die Zeitkritische Literatur” (literatura de critică a epocii), Heinrich Mann apare nu numai ca o per-

istorice din unghiul de vedere al problemelor majore din actualitate.

Vienezul Werner Weizig, autor al unei substanțiale sinteze asupra romanului german din secolul XX, e de părere, ce-l drept, că satira lui Heinrich Mann alunecă prea mult spre caricatură, ceea ce ar stîrbi realismul imaginii. Obiecția preia oarecum un reproș pe care și Thomas Mann îl făcuse, în alți termeni, fratelui său, dar nu poate fi asociată criteriilor de valoare. În fond, vigoarea satirei stă în vehemență, iar îngroșarea caricaturală este tocmai expresia artistică a patosului urii. Dincolo de obiecția menționată, Weizig situează sub zodia lui Heinrich Mann o bună parte a literaturii caracterizate printr-o atitudine critică față de așa-numita „societate prosperă” de după război. Astfel, printre cei ce vădesc o „înrudire spirituală” cu marele precursor se numără Wolfgang Koeppen (în special, cu romanul **Sera**), Heinz von Cramer (**Chipul artificial**), Martin Walser etc.

Într-un amplu studiu, **Intre ruine**, inclus în primul volum al culegerii **Literatura vest-germană de la 1945 la 1971**, K. L. Tank și W. Jacobs identifică influența lui Heinrich Mann și în scrieri ale lui Heinrich Böll, cum ar fi **Tăcerea acumulată a doctorului Murke**, precum și în romanele de Hugo Hartung, Erich Kuby, Ingeborg Wendt, în care „realismul critic preia cu

sonalitate marcantă din trecut, ci și ca o prezentă vie în mișcarea literară de astăzi.

Cum se știe, la începutul anului 1950, autorul, aproape octogenar, al **Profesorului Unrat** a acceptat cu satisfacție alegerea sa ca președinte al noii Academii de Arte din Republica Democrată Germană, dar parcele nu i-au îngăduit să-și revadă patria. La 27 martie, scriitorul s-a stins din viață la Santa Monica, în California, unde se afla în emigrație. Dar opțiunea sa fusese clară, exprimînd nu numai o adesiune politică, ci și una literară. Opera sa, respectată și admirată de continuatorii direcți ai marii tradiții democratice a literaturii germane, se poate spune că s-a dovedit cu deosebire fertilă. Faptul că o autoritate în istoriografia literară, ca Fritz Martini, îl consideră pe Heinrich Mann drept „unul dintre marii naratori ai epocii”, așezîndu-l între Thomas Mann și Hermann Hesse, este desigur o apreciere a valorii în sine, independent de eficiența operei. Același consemnează însă și prelungirea în timp a înriuririi scriitorului — „mereu citat și celebrat ca model”. Constatarea revine mai întotdeauna nu numai în prezentările de ansamblu, din perspectivă istorică, a continuării direcției satirice în literatura germană de după cel de-al doilea război mondial, ci și în considerațiile asupra unor autori care, polemizînd cu prezentul, resping și orice tutelă a tradiției. Din bogata creație a lui Heinrich Mann, îndeosebi **Profesorul Unrat**, **Tara huzurului**, **Supusul** (prima parte din trilogia **Imperiul**), romane de o remarcabilă forță evocatoare în dezvăluirea racilelor societății burgheze wilhelmiene, sînt în egală măsură modele pentru scriitori și opere de referință pentru istoricii și criticii literari. De o dreaptă prețuire se bucură și **Henri Quatre**, ca un exemplu superior de tratare a unei teme

cel mai mare succes” tradiția maestrului. Unele romane prezintă analogii care des-tăinuie o înriurire directă, cu puncte de plecare concrete. De exemplu, în **Căsnicia din Philippsburg**, Walser reia chiar fabulația din **Tara huzurului** — ascensiunea unui tânăr în „societatea bună” — astfel că eroul apare ca un adevărat succes, după șase decenii, al lui Andreas Zumsee. La rîndul său, un personaj din **Engelbert Reineke** de Paul Schallück amintește izbitor de Diederich Hessling din **Supusul**. Pentru prețuirea arătată lui Heinrich Mann, încă mai elocventă decît semnala-re patronajului său spiritual este situa-re sa pe o treaptă foarte înaltă, încă ne-atînsă, a scării valorilor. Analiza scrierilor cu tendință critică, purtînd ele chiar semnătura unui Hans Erich Nossack sau Günther Grass, evidențiază superioritatea precursorului.

Cînd, nu de mult, revista „Akzente” din Köln a publicat un studiu despre literatura germană din exil, în care autorul trata superficial și minimalizator creația numerosului grup de scriitori ce-au emigrat din cel de-al treilea Reich, protestele n-au întîrziat să se producă. În paginile aceleiași reviste, o personalitate prominentă a vieții literare, cum este Hermann Kesten, el însuși fost emigrant, a respins cu mîhnire și indignare considerarea confrăților săi, argumentînd valoarea acestora și prin ecoul rodnic pe care-l are opera lor în actualitate. Heinrich Mann își află și el locul printre scriitorii „care sînt citiți în toată lumea și exercită o influență mai mare decît oricînd”.

La douăzeci și cinci de ani de la moartea lui Heinrich Mann, opera sa ilustrează o victorie a realismului și a spiritului democratic militant.

Ion Roman

Michelet și Quinet reluindu-și prelegerile la Collège de France în 1848 (tablou de A. Brouillet)

16 februarie 1803 — 27 martie 1875

EDGAR QUINET

Printre marii gânditori și oameni politici europeni cărora le sintem datori admirație și recunoștință, Edgar Quinet este un fruntaș. Contribuția sa, pe plan extern, la făurirea Unirii de la 1859, a fost considerabilă. Să ne reamintim că în anul 1856, când marile puteri se întruneau la Paris pentru a stabili condițiile de pace, după războiul Crimeii, Țările Române erau prea puțin cunoscute în lumina justelor drepturi ce li se cuveneau — ceea ce constituia un serios obstacol în calea unirii lor; și Edgar Quinet a înlăturat acest obstacol prin scrierile sale despre neamul românesc și despre țările pe care le locuia.

Îmbrățișând cauza românismului cu o mare generozitate, scriitorul Edgar Quinet a publicat atunci un remarcabil studiu intitulat *Les Roumains*, care a apărut mai întâi în prestigioasa „Revue des deux Mondes” (ianuarie-martie, 1856) și apoi în volum (1856, — 178 de pagini).

Despre poporul nostru au scris, de-a lungul anilor, mulți străini — prea puțini, însă, atât de competent și de convingător ca Edgar Quinet. Studiul *Les Roumains* este un substanțial compendiu istoric al originii, evoluției, destinului, culturii și activității pe toate țărimurile, ale poporului român — începând de la colonizarea Daciei de către romani. Principalul capitol îl formează referirile la limba vorbită de români — „un adevărat instrument de regenerare, căci prin limbă, în primul rând, românii își vor dovedi originea”. Descriind apoi dirzenia în care a trăit poporul nostru și strășnicia pusă întru apărarea gliei strămoșești, Quinet face cunoscute contemporanilor săi figurile celor mai de seamă domnitori români: Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, ale căror bătălii mai însemnate le descrie ca pe niște mărețe epopei ale timpurilor.

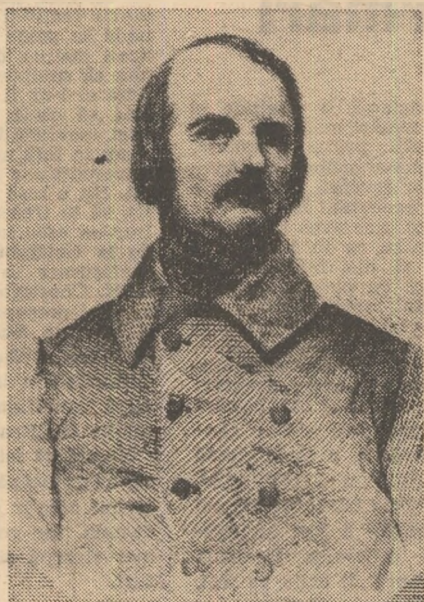
Fără îndoială că această scriere a produs impresie favorabilă, adevărul despre români și despre drepturile lor ajungând astfel în atenția celor ce aveau să hotărască — la masa Conferinței de la Paris — asupra viitorului statut politic al Țărilor Române: aceasta datorită marelui prestigiu pe care-l avea Edgar Quinet la vremea aceea. În 1856, acest mare prieten al nostru împlinise 53 de ani.

S-a născut la 16 februarie 1803; studiasese mult, călătorise în Germania, Italia, Grecia și Spania.

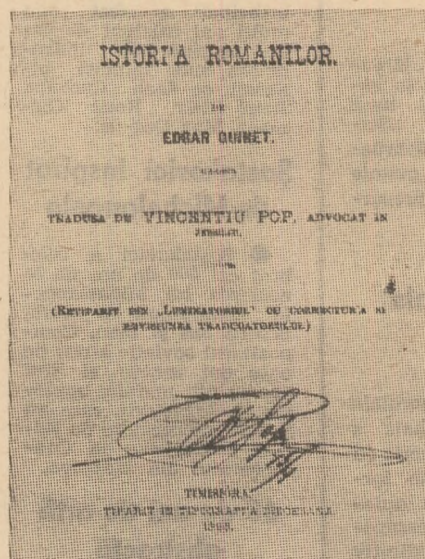
Filosof, istoric, poet și om politic, după solide studii clasice, admirator al lui Herder (a cărui carte, *Idel asupra filosofiei istoriei omenirii*, o traduce), Quinet termină în Italia amplul său poem *Ahasvérus* (1833). În 1838, publi-

că **Germania și Italia**. Ardent republican, el deploră poziția burgheziei față de popor. O catedră îi este conferită la Collège de France, dar după apariția lucrării *Génie des religions* (1842) și a luptei sale contra „ultra montanismului”, cursul e suspendat în 1846. Deputat în 1848, face să apară **Revoluțiile Italiei**. În 1851, e obligat să ia calea exilului, care durează două decenii, revenind în Franța în 1871, — când este ales deputat de Sena. Printre alte opere, *Istoria Idelloz mele* (1858), *Revoluția* (1865), *Spiritul nou* (1874).

Despre sentimentele lui Edgar Quinet față de români, va vorbi profesorul Nicolae Iorga la Academia Română, în 1925: „De noi l-a apropiat, încă după 1830, sentimentul de dreptate față de popoarele în suferință [...], apoi legăturile de iubire cu una din românele cele mai cultivate și mai inteligente din vremea ei, cu fata lui Gheorghe Asachi — Hermiona — rămasă văduvă în străinătate cu un copil pentru care Quinet avea sentimente părintești” (Quinet s-a căsătorit cu Hermiona, în anul 1852, la Bruxelles). Și Iorga își încheie cuvântarea cu un citat din mărturisirile lui Quinet: „Cit am avut un cuvânt, am apărut cauza popoarelor, a celor slabi, a naționalităților care cer să învie [...]. Am murit cu ele, e drept, dar sint înmormintat cu Italia, cu Veneția, cu Polonia, cu Unguria, cu românii [...]. Cînd va fi ches-

În 1856...

Istoria romanilor (Timișoara, 1886)

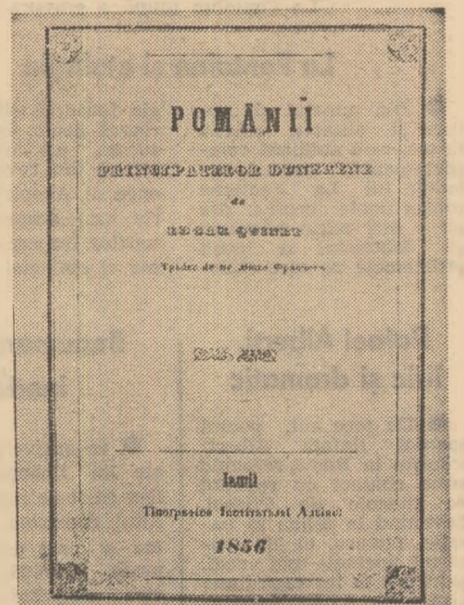
tia de patrie, cîțiva oameni binevoitori își vor aminti de mine”.

Aceasta și făceau academicienii români, în 1925, și o mai făcuseră și alte instituții de cultură de la noi în 1903, cînd se comemorase împlinirea unui veac de la nașterea lui Quinet. Tot în 1903, primăria municipiului București dăduse numele lui Edgar Quinet străzii care începe din Calea Victoriei, de la Capșa spre str. Academiei.

Dar mai înainte de cele două comemorări, românii își omagiaseră devotatul prieten prin două acte consemnate chiar în timpul vieții acestuia. La 4 iulie 1866, Adunarea Deputaților votase

...și în 1870

Românii Principatelor dunărene (Iasi, 1856)

o lege prin care i se acorda împămîntenirea (devenind cetățean român), iar la 15 septembrie 1869, Societatea Academică Română îl proclamase membru de onoare. Ion Ghica (ca ministrul nostru de externe) citise în Adunare mesajul domnesc însoțitor al proiectului de lege care „acorda toate drepturile de cetățean român domnului Edgar Quinet (și altor 7 oameni politici francezi și englezi) care a lucrat pentru cauza noastră națională”. La Societatea Academică Română, se propunea „ca membru onorar pe cunoscutul român împămîntenit, domnul Edgar Quinet, pentru meritele ce și-a cîștigat prin erudițiile sale opere despre români”. Propunerea a fost votată în unanimitate. Procesul verbal al ședinței poartă semnăturile: Președinte — J. Heliade R.; Secretar ad-hoc — Jos. Hodosiu (Ion Heliade Rădulescu și Iosif Hodosiu).

Edgar Quinet a crezut în viitorul României, a crezut în dreapta orînduire a vieții poporului nostru. Din scrierile sale desprindem concluziile: „Românii au o tradiție, o limbă, o religie, un drept public și particular — deci tot ce a constituit pînă azi elementele vieții naționale [...]. România va fi, sau dacă nu, nu va mai fi onoare, nici libertate, nici garanții de vreun fel în Europa”.

Începutul intervenției lui Edgar Quinet în favoarea poporului nostru are o dată precisă: 1 ianuarie 1847, cînd românii aflați la Paris i-au solicitat sprijinul. Răspunsul lui Quinet: „Îmi aduceți aminte că e de datoria mea de a mă ocupa de această naționalitate amenințată astăzi, și de a apăra drepturile ei cu slabele mele puteri. Sint fericit de a contracta cu dv. un astfel de angajament”. Pe care l-a ținut pînă în ziua morții sale: 27 martie 1875.

Ion Munteanu

La Fontaine (după o gravură de epocă)

La Fontaine și etologia

● Din punctul de vedere al științei, relativ tinere, care studiază comportamentul animal, fablele lui La Fontaine conțin unele erori; dar nu e mai puțin adevărat că fabulistul a intuit problemele pe care etolo-

gia încearcă să le lămurească acum. Este, în rezumat, conținutul unui articol din revista „Science et Avenir” (februarie a.c.) despre marele scriitor francez ca precursor al etologiei.

Rafael Alberti, liric și dramatic

● De zece ani, poetul spaniol Rafael Alberti trăiește la Roma, refuzând orice contact cu regimul de dincolo de Pirinei. Revenind la prima sa vocație, pictura, el își illustrează poemele mai vechi, îndrăgite în întreaga lume hispanică. Astăzi, septuagenar, scrie puțin. De aceea, apariția cărții **Dispreț și incitare**, aproape simultan în Italia și Franța, este un adevărat eveniment literar. Alternând cînturi luminoase și colorate inspirate de peisajul care-l inconjoară, cu strigăte de minie împotriva crimelor săvârșite în America Latină sau Vietnam, Alberti oferă un volum în care lirismul se învecinează cu accentele dramatice ale poetului militant.

Beaumarchais inedit

● În arhivele familiale ale lui Beaumarchais a fost găsit un manuscris cu titlul **Sacristen**, sub forma a cinci caiete auto-grafe. Această descoperire risipește definitiv dubiile asupra paternității **Bărbierului din Sevilla**. Piesa **Sacristen** dovedește o evoluție a eoului lui Beaumarchais. Sacristen suferind o transformare care dezață larg convențiile rolului său în teatrul spaniol iar, pe de altă parte, se inspiră direct dintr-o operă comică a timpului. **Mania artei de Rechen de Chabannis**, în timp ce **Bărbierul din Sevilla** era inspirat de figura populară a bărbierului.

Premii

● Juriul premiului Mermès, compus din laureatului trecut — Jacques Chessex (Goncourt), Suzanne Prou (Renaudot), Michel Déon (Grand Prix de la Academie Française), Tony Duvert (Médicis), Michel Daré (Femina) și Lucien Bedard (Interallié) a acordat, pentru anul 1974, acest premiu original, de consolare, romancierului elvețian Claude Delarue pentru romanul său **La Lagune**, apărut la Editura Denoël.

● Marele premiu **Vérité**, destinat să încoroneze „autorul unei opere care să facă dovada unor fapte trecute emoționante”, a fost decernat lui Pierre Lefranc, pentru cartea sa **Voici tes fils** (Ed. Plén), de un juriu prezidat de André Chamson.

● Cunoscutul premiu Louis Delluc a fost atribuit recent regizorului Claude Pinoteau pentru filmul său **Palma** (La zifle). Printre protagoniști: Lino Ventura, Annie Girardot și Isabelle Adjani. Regizorul, aflat la al doilea film (a debutat acum doi ani cu lung metrajul **Taciturnul** — tot cu Lino Ventura în rolul principal), a fost mai mult ani asistent de regie, lucrând sub îndrumarea unor faimosi cineasți, ca Jean Cocteau, René Clair, René Clement, Max Ophuls.

Șostakovici inspirat de Michelangelo

● Șostakovici a celebrat cei 500 de ani de la nașterea lui Michelangelo compunând o Suită pentru bas și pian. Compozitorul sovietic a pus pe note opt sonete și trei poeme ale marelui sculptor al Renașterii, care au și fost interpretate de Eugenia Nesterenko la Conservatorul din Moscova.

60 de ani de artă abstractă

● La muzeul din Reims a fost deschisă una din cele mai mari expoziții din Franța, cuprinzând peste 90 de tablouri ale pictorilor nonfigurativi, cu prilejul omagierii a împlinirii a 60 de ani de la întemeierea școlii abstracte în pictură. Sint rezonanți: Kandinsky, Arp, Malevitch, Robert Delaunay, Mondrian, Kupka, Nina Kandinsky, Sonia Delaunay, Magnelli, Poliakoff, Zack, Schneider, Kalder, Soulages, Vols, Dmitrenko, Pichette, Hajdu, Gillioli și alții.

În fața filmelor nocive

● „L'Express” cu data de 10-16 martie 1975 consacră două pagini comparative asupra modalităților de aplicare a cenzurii în diferite țări ale lumii, urmărind în primul rând protejarea copiilor și a tineretului de traumatismele morale în raport cu filmele de violență sau porno. Astfel, în S.U.A., sint 3 categorii de filme, marcate astfel: „G” — valabile pentru toate categoriile de public; „M” — pentru publicul depășind 18 ani; „R” — pentru adolescenții sub 16 ani însoțiți de un adult; „X” — semnifică „interzis copiilor”. În Anglia, categoriile sint oarecum asemănătoare; în Germania Federală, la categoria filmelor de mai sus, se adaugă cele cu tendințe militariste, cele vizând bunele relații cu țările vecine, cele care ar atinge bazele constituționale sau adevărul istoric. În ce privește cenzura și tineretul, restricțiile sint după vîrste: 6, 12, 16 și 18 ani. În Italia, criteriile se referă la bunele moravuri, pentru minorii între 14 și 18 ani, filmele interzise celor sub 16 ani neputînd fi difuzate nici la televiziune. Cam la fel sint criteriile în Japonia.

„Ploaie la Santiago”

● Un film despre Chile se pregătește în coproducție bulgaro-franceză. Scenariul intitulat **Ploaie la Santiago** a fost scris de scriitorul chilian Jelvio Soto, care semnează și regia. Filmările vor avea loc în orașele bulgare Parnik și Varna.

„Tineretea unui visător”...

... se intitulează romanul autobiografic-al teoreticianului cinematografic și esteticianului maghiar Bela Balász. După această carte care surprinde atmosfera și evenimentele de la începutul secolului 20, regizorul János Rózsa pregătește un film dedicat aniversării a 90 de ani de la nașterea lui Balász.

„Anul poetic 1974”

● Apărut în editura pariziană Seghers, volumul **Anul poetic 1974** cuprinde o parte antologică, precum și numeroase informații privind viața poetică în Franța: apariții, nume și adrese ale revistelor, note bio-bibliografice despre poeții prezenti, premii literare, etc.

Elizabeth Taylor

„Pasărea albastră”

● La Leningrad se turnează filmul sovieto-american, **Pasărea albastră**. Vedeta principală este Elizabeth Taylor, care a sosit cu un întreg „comando”: un coafor, o secretară, două femei de serviciu, doi ciini, o pisică. Ceilalți actori ai filmului — Jane Fonda, Cicely Tyson, James Coco, Ava Gardner — sint înfinit mai discreți cu persoana lor. Pus în scenă de George Cukor la studiourile orașului de pe Neva, se prevede un mare succes acestei comedii muzicale, inspirate din celebra operă a lui Maurice Maeterlinck.

La Magdeburg: Zilele literaturii pentru copii și tineret

● Festivalurile prilejuite în anul acesta de zilele literaturii pentru copii și tineret în R.D.G. vor avea loc la Magdeburg, de la 1 la 4 aprilie. Sint așteptați aproximativ 100 de autori și 25 de ilustratori. Conform obiceiului, devenit tradițional, la inaugurarea expoziției de carte se va acorda un premiu special al Academiei de Arte. Se va desfășura, de asemenea, un colocviu în care se va discuta reflectarea temei Eliberării în literatura pentru copii din R.D.G. La o întîlnire a ilustratorilor de carte, vor participa și scriitorii, pedagogii, cercetătorii științifici, bibliotecarii care vor folosi prilejul spre a evidenția variatele tendințe ce se manifestă în desenele destinate volu-melor pentru copii.

Amintiri

● Umberto Nobile, exploratorul a cărui expediție la Polul Nord, la bordul dirijabilului „Italia”, s-a încheiat cu o catastrofă, a împlinit 90 de ani. Recent, el a terminat o nouă carte de amintiri despre călătoriile sale.

La Moscova: Retrospectiva filmului antifascist

● O retrospectivă a filmului antifascist a fost deschisă la Moscova de regizorul Grigori Ciuhrai. Programul cuprinde documentare și filme de lung metraj, începînd cu jurnale de actualități din primul an al războiului. Dintre peliculele prezentate menționăm documentarul **Înfrîngerea armatelor fasciste în fața Moscovei**, filmat la sfîrșitul anului 1941, precum și pelicula lui Roman Karmen, **Leningradul în luptă**. Și noile reconstituiri pe ecran sint incluse în retrospectivă, cum ar fi scenariul lui Konstantin Simonov, **Un soldat pleca în lume**.

Pierre Alechinsky

● La Muzeul de artă modernă din Paris expune „Zece ani de pictură acrilică” pictorului Pierre Alechinsky (în vîrstă de 48 de ani). „Pictura în ulei este o pastă greu de minuit, explică el. Acrilica — descoperită la New York în 1965 — mă apropie de desen, ca atare de poziția artistului oriental care-și creează opera deasupra unei hîrtii așezate pe sol. Ideea curge, în loc de a o aplica”. Alechinsky este marcat de violența tipic-flamandă a lui Ensor, ca și acesta tablourile lui realizînd un impact între farsă și poezie. Dintr-o călătorie în Japonia, marcată de întîlnirea cu caligrafia orientală, Alechinsky a realizat ideea că scriitura e în același timp semn și gest. Cu un mare talent de colorist, tablourile lui, datorită transparenței materialului, sugerează forme bizare, totul pîrînd de o mare spontaneitate.

AM CITIT DESPRE...

Nasul Cleopatrei și alte deformări

INIȚIATA în 1932, colecția **Dacă s-ar fi întîmplat altfel** propune un joc de societate cu care cei mai serioși istorici britanici se amuză ca niște copii. Fiecare își alege un eveniment din trecut pe care toată lumea îl cunoaște perfect din școala primară, transformă — ca un elev care nu și-a învățat bine lecția — anul unei înfrîngeri în anul unei victorii, sau încurcă numele unor soți uniți pe considerente dinastice, și apoi scriu o pseudoistorie ale cărei limite coincid cu limitele fanteziei lor.

Ultimul volum din colecție, editat de J. C. Squire, conține 14 eseuri, unul mai năstrușnic decît celălalt. Chiar și atunci cînd automatisme de gîndire identice li determină pe autori să nege unul și același accident istoric, mai departe fiecare pornește în altă direcție și ajunge la altă deformare a trecutului devenit, dintr-odată, supraelastic. Trei dintre ei, de pîildă, decid ca Byron să nu mai moară la Missolonghi. Ce va ajunge poetul romantic la maturitate? Intr-o poveste scrisă de marele istoric britanic G. M. Trevelyan în anul 1906 (această poveste a fost, de altfel, aflăm, grăunțele de nisip în jurul cărui avea să se cristallizeze colecția), Byron supraviețuiește într-o Anglie care nu l-a învins pe Napoleon la Waterloo, o Anglie ruinată pentru că, temîndu-se într-una de amenințarea

reprezentată de Franța napoleonică, a cheltuit și continua să cheltuiască pentru înarmări mult mai mult decît își putea permite. În această primă versiune, poetul conduce o răscoală a muncitorilor împotriva regelui George al IV-lea, răscoala eșuează, iar el este prins, condamnat la moarte și executat. Harold Nicholson a imaginat un curs istoric care avea să-l ducă pe Byron pe tronul Greciei, pentru ca în 1854 — la 30 de ani după Missolonghi — să ni-l înfățișeze ca pe „un omuleț obez care coboară cu piciorul său de lemn scările Palatului de Cristal, sprijinindu-se în faimoasa sa umbrelă și ținînd în calalată mină o imensă basma roșie”. E un George I al Greciei penibil, ridiculizat cu răutate pentru că si-a pierdut sensibilitatea poetică și aspirațiile literare și pentru aventuri politico-militare inepte, așa cum a fost și cea în care și-ar fi pierdut piciorul pînă atunci doar șchiop (Le-panto, 1834). În sfîrșit, Phillip Guedalla, a cărui glumă istorică începe mai de departe, din anul 1491, cînd, hotărâște, el, nu Filip și Izabela i-au bătut pe maurii din Granada, ci regele mîtur Boabdil a fost învingătorul, îl plasează pe Byron în puternica Granadă transformată în mare putere europeană, unde va trăi, venerat pentru scrierile lui promaure, pînă la anul 1850. În 1863, el va salva post-mortem Anglia de con-

flictul armat cît pe-acel să izbucnească atunci cînd poetul britanic Swinburne avea să fie prins și ucis în seraiul regelui Granadei, respectul și admirația pentru poetul mort fiind mai puternice, în ultimă instanță, decît minia stîrnită de celălalt poet libertin.

Și așa mai departe. Nici o milă, nici un respect, nici un scrupul, nici o teamă de a silui cea mai imuabilă dintre realități — trecutul istoric. Întrebarea este pînă unde se poate merge. Una e să ucizi post-mortem un tiran înainte de a fi început să-și exercite teroarea, alta să spulberii imperiul pe care dacă nu l-ar fi edificat el l-ar fi edificat, eventual, altcineva și cu totul alta să obligi istoria să meargă de-a-ndaratelea, să negi inevitabilitatea progresului. Din recenzie pe care o am în față nu reiese că istoricii englezi ar fi împins ireverențioasa lor glumă dincolo de limitele posibilului. Nu e însă deloc greu ca, din divagație în divagație, să te trezești rostogolindu-te pe panta absurdului. Într-un eseu intitulat **Dacă Lee n-ar fi cîștigat bătălia de la Gettysburg**, Winston Churchill a imaginat altă desfășurare a istoriei Americii. Pînă la un punct, G. K. Chesterton a născocit o Anglie catolică, rezultat al unei presupuse căsătorii între Maria, regina scoților, și Ioan de Austria, fratele nelegitim al regelui Filip al II-lea al Spaniei. De aici încolo, posibilitățile permutațiilor în imaginar sint infinite. Mutilarea în maniera orwelliană a istoriei e o bagatelă în raport cu lumile falsificate care se pot structura cu ajutorul lor.

Numai că istoria — oricum ai întoarce-o — rămîne cel mai încăpățînat, cel mai de neschimbat, cel mai brutal adevăr dintre lucrurile date o dată pentru totdeauna. Iar cochetăria istoricilor cu ficțiunea — cea mai stearpă și mai lipsită de perspectivă formă de flirt.

Felicia Antip

„Muza lui Orson Welles”: Oja Kodar

„Adevăruri și minciuni”

● In **Adevăruri și minciuni**, filmul care înregistrează atâtea elogii din partea criticii de specialitate, Orson Welles lansează o nouă vedetă: pe Oja Kodar, o iugoslavă de 28 de ani, care i-a devenit, de altfel, colaboratoarea cea mai apropiată: ea este coscenaristă, cu celebrul cineast, în filmul **Dincolo de vânt**. In **Adevăruri și minciuni**, Oja Kodar joacă doar într-un episod, dar acesta este inspirat dintr-o năvălă scrisă de ea, deși adevărata ei vocație pare a fi sculptura (a expus în Iugoslavia și în America). Ca scriitoare, are pe sfârșite un roman și finisează cele două scenarii cerute de Welles cu titlul **Blind Window și Crezy Westher**. „Mă aflu oarecum în situația unei fețițe al cărei tată e genial” — a declarat Oja Kodar, comentând munca la aceste două scenarii, dar adăugând că, în timpul liber, face caricaturi ale oamenilor pe care-i înțeleg și-i coase singură rochiile.

Cit despre **Adevăruri și minciuni**, filmul lui Orson Welles, Jean de Baroncelli, criticul lui „Le Monde”, scrie (în nr. din 14 martie) că e o capodoperă de subtilitate, fermecătoare prin jocul între realitate și imaginație. Scenariul e bazat pe documentele în prealabil filmate de François Reichenbach, asupra falsurilor în pictură, pe acte financiare, asupra

misticărilor de tipul Howard Hughes etc. De pildă, primul misticator întâlnit de magicianul Orson Welles este Elmyr de Hory. Adevăratul lui nume este Elemene Hoffmann, om de 60 de ani, distins, ca un personaj dintr-un roman proustian. El desenează un perfect Modigliani, un perfect Matisse, e, adică, un perfect industriaș de falsuri din vinzarea cărora a făcut o mare avere. De ce, totuși, cu un asemenea talent s-a apucat de falsuri? Pentru că propritul sale tablouri — excelente — nu le putea afla vreun deuseu. Cu alte cuvinte: un imitator genial, dar un creator mediocre (sau ignorat). In ce privește episodul cu Oja Kodar, el implică pe Picasso, scenariul imaginând că tinăra Oja pozează, ca model, acestuia în peste 20 de tablouri. Pe care, citeva luni mai târziu, le expune într-o galerie pariziană. Picasso (bineînțeles, episodul este inventat de scenarist) a leargă furios îndată ce află. Dar, la galerie, el constată că... tablourile sint false! „Originalele — deci pinzele lui Picasso, exclamă tinăra femeie — le-am ars!” Si astfel, prin înlăturarea unor asemenea episoade paradoxale, într-un montaj care relevă geniul lui Welles, s-a creat unul din cele mai fermecătoare „eseuri” cinematografice.

„Casa lui Agamemnon” și Isadora Duncan

● Construită pe o stință din fața Atenei, așa-numita „Casă a lui Agamemnon” a fost atribuită recent „Centrului de studii asupra dansurilor anticele Elade”. Acest edificiu a fost ridicat la începutul secolului nostru din inițiativa celebrei dansatoare americane Isadora Duncan, soția poetului Serghei Esenin, pentru a face să renască dansurile din timpul Aspasiiei.

„La Nouvelle critique”

● Numărul 82, martie 1975, al revistei „La Nouvelle critique”, este consacrat în întregime femeii. O amplă dezbateră: ce înseamnă a fi femeie comunistă, este susținută între alții, de Luce Irigaray, Catherine Clément, Hélène Cixous și Christiane Gilles. Acest număr special realizează un ansamblu problematic, receptat cu deosebit interes.

Despre Chile

● Cunoscutul poet, publicist și dramaturg polonez Stanislaw Grochowiak a scris un poem dramatic despre Chile, prezentat de curind pe scena teatrului Stara Prachownia din Varșovia.

Colocviu Thomas Mann

● Sub semnul ideii „Thomas Mann și noi”, teoreticieni și critici literari din R.D.G. au organizat o foarte rodnică dezbateră. Umanismul militant al scriitorului n-a pierdut nimic din actualitatea sa, au subliniat participanții la colocviu. De aceea, aniversarea a 100 de ani de la nașterea lui Thomas Mann se poate integra și ea neîndoișor în amplul program consacrat împlinirii a 30 de ani de la ziua victoriei împotriva fascismului. Romane ca **Muntele vrăjii** sau **Doctor Faustus** sint pilde majore de opțiune filosofică și de adevărate combative practice în lupta împotriva iraționalismului și a barbariei naziste. O atenție specială s-a acordat publicisticii scriitorului, unde evoluția atitudinii politice a lui Thomas Mann se poate trasa în chip exemplar. Acest colocviu a inaugurat seria numeroaselor festivități prin care forurile culturale din R.D.G. pregătesc aniversarea lui Thomas Mann.

Victor Hugo — corespondența intimă

● Lipsit de poza neptuniană pe care i-a dat-o Rodin, Victor Hugo apare, în recentul volum de corespondență editat în Franța sub îngrijirea lui Claude Gely, omul de toate zilele, „papa Totor”, „tonton Totor”, „grand-papa”, care face mii de grații „Didinettei” sale, precum și tuturor celor cărora le-a expediat de-a lungul vieții scrisori, bilete, unele conținând chiar greșeli de ortografie, alături de admirabilele butade care pot fi citite cu această ocazie.

Jean Effel

● O sută de desene ilustrând **Fabulele** lui La Fontaine. Crearea lumii, **Baletul iubirilor contrari** și șarjele **Cum faci guturai la Molière** — toate impregnate de umor tandru, într-un stil devenit atât de familiar, constituie expoziția acestui original artist contemporan francez, deschisă la Cabinetul de stampe al Bibliotecii Nationale din Paris.

Expoziții consacrate femeii

● În cadrul Anului internațional al femeii, patronat de Națiunile Unite, la **Salle des Actes de l'UNESCO** s-a deschis o primă expoziție. Numeroase picturi, acuarele, desene, litografii, poartă semnăturile unor tineri artiști ca Adami, Fromanger, Jaccard, Rabascall, Arnaiz, alături de nume de prestigiu ca Hajdu, Glioli, Féraud, Messagier, Vasarely. O a doua manifestare de gen are loc la **Centre culturel du Chaperon Vert**, la Gentilly, lângă Paris, unde Juliette Darle alătură sculpturi de Jean Carton cu desene de Anna Kinyndynis și poeme de André Gide, Max Paul Fouchet, Guillevic, Jallais, Sezhers.

Omagiu

● La 9 martie, într-un spital din California, a înecat din viață cineastul american George Stevens. Ca regizor a raportat un prim succes în 1935 cu **Alice Adams**, în care o avea ca interpretă pe Katharine Hepburn. S-a împus cu **Domnișoara în decădere** (cu Fred Astaire). Printre numeroasele succese: **Un loc sub soare**, **Jurnalul Annei Frank** și **Cea mai mare istorie niciodată povestită** în 1963.

ATLAS

Spuma (3)

AM OBSERVAT că în fața marilor frumuseți, bucuria contemplației se amestecă în sufletul meu cu o aproape stranie liniște uneori, cu o obscură, inexplicabilă altădată. Niagara nu era făcută să izvorască pacea. Miracolul prin care apa se transforma în praful acela umed, umplind universul de vuiet, răspindea o neliniște întăritoare. In toată această lunecare între stări — sufletești și de agregare — soarele aflat în plină forță își găsea un excelent domeniu de exprimare: de la curcubeul mereu nehotărit desenat între picuri și pină la cele mai diverse nuanțe de mov, albastru și verde, apărind pe neașteptate și pierzându-se la fel de brusc pentru a face loc altei culori, schimbată la rindul ei, pierdută, înăbușită în spumă... Și totul părea din ce în ce mai frumos, și, îndepărtându-ne mereu, cascada începea să-și uite din forță și din sălbăticie și să-și păstreze numai grația și albul îngeresc...

Părea că asta e totul, că nimic nu mai poate să se adauge atât de împlinitei frumuseți, când, deodată, cerul s-a întunecat de la un minut la altul și a început brusc să plouă, printr-una din acele schimbări feminine de dispoziție ale cliimei întâlnite numai pe continentul american. Ne-am îndepărtat de mal, căutând un adăpost din care am ieșit după mai puțin de o jumătate de oră, reluându-ne drumul de-a lungul țărmului, de astă dată în sens contrar. Și atunci am înțeles că frumusețea este nemărginită într-o măsură mai mare decât imaginația noastră. Niagara nu mai exista. In locul ei se înălța înspre bolta atîrnînd de nori mai o coloană uriașă de fum cenușiu care reușea să se unească cu cerul fumegos și să pară că susține într-un unic punct de sprijin, nehotărit și zdrențuit, universul linos și incert. Nu știu cum se explica științific acel fenomen care, estetic, era de o neînchipuită grandoare. Întreaga vale devenise de fum, își pierdea substanța, se evaporă înălțându-se la ceruri. Și totuși, nu era numai o evaporare, pentru că apa de și mai deasupra și de și mai dedesubt cascadei se păstra normală, neschimbată, era vorba de o sfișiere, de o descompunere numai acolo, la locul căderii, era vorba de o rupere în cele mai mici părțile posibile, pentru ca apoi, prea ușoare, acestea să nu mai poată rămîne pe pămînt.

Și din nou am crezut că mai mult decât atât nu se poate spera, cind soarele a reușit să-și facă drum printre nori și să taie, folosindu-și razele ca pe niște lame, din masa nebuloasă figuri și pete de culoare, desfăcînd albul și griul în culorile care le compuneau, renăscînd verdele și movul, și albastrul cu o forță virgină, cu o strălucire copilărească. A venit ora plecării și am părăsit Niagara îndepărtîndu-ne cu inima înălțată, întorcîndu-mă mereu capul ca înspre o apoteoză. După ce totul dispăruse la o cotitură a drumului și se mai vedeau doar eșarfe subțiri de fum acvatic fluturînd în lumină, insula pescărușilor continua să se vadă somnolentă, alb murdar de pene și cenușiu de crengi rupte, indiferentă și plictisită de atîta frumusețe și vuiet.

Ana Blandiana

MARTIN BOOTH

LOCUIND în Knotting, un cătun singuratic cu șase case, înghebare umană cu o vechime de peste două milenii, Martin Booth, cu orgoliul acestei apartenente, nu-și refuză totuși bucuria de a cutreiera Anglia, de a cutreiera meridiane. Poezia lui Martin Booth ni se dezvăluie ca o tentativă curajoasă de a încorpora, într-un limbaj frust, cu asociații nu de putine ori izbitoare, impresiile tumultuoase și vii ale unei sensibilități contemporane în căutare de noi confruntări, de noi și fecunde perspective. A publicat volumele **Cryng embers** (Geamătul jarului — 1971); **Coronis** (1973); **Teller: Four poems** (Poestitor: patru poeme — 1973); **Pilgrims and petitions** (Pelerinii și acatiste — 1971); **Snath** (Cel ce urmează — 1975); **Yogh** (1975).

CUMPLITA ARIE A FOCULUI

(Fragment)

Cel ciudat care trăia la
marginea mării
născut sub clopotul
de întuneric al nopții
s-a deprins cu zborul

în timp ce el zbura spre
răsărit
la marginea mării
acolo unde vintul își săpa
lăcașul

acolo, pe malul intristării
era unul dintre acei care mai
mult în joacă
se înălța în aer,
plutind cu aerul de parcă ar
fi umblat pe jos
iar marginea mării
era cuprinsă de cutremur

cind ploaia bocea
și fulgerul cu aripi de scintei
l-a învățat să cînte
cumplita
arie a focului
cind vintul i-a suflat în
inimă-armonia
și împreună au lăsat în urmă
sălbăticia mării
pornind spre uscat.

În românește de VASILE NICOLESCU

1 300

● Enciclopedia Bulgariei se află în pregătire la Sofia. Ea urmează să apară cu ocazia aniversării a 1300 de ani de la apariția primului stat bulgar. Cele șase volume ale enciclopediei vor cuprinde date despre istoria și cultura poporului bulgar, despre lupta sa de eliberare națională, precum și despre transformările radicale ale țării în anii socialismului.

Colecții

● „Les Editions d'aujourd'hui” lansează noua colecție „Les Introuvables” (Cel de negăsit), care-și propune să reediteze, pe de o parte, scrieri utile bibliotecilor, studenților și cadrelor didactice, pe de altă parte, operele citorva „mari uități”... de negăsit. Printre primele apariții: **Dragul dispărut** de Evelyn Waugh, **Ierarchia curajului** de Charles Fourier, **Hoțul de obraz și Imblinzitorul de rechini** de Gustave Le Rouge, **Eugen Oneghin** de Pușkin, prefăcută de Stanislas Fumet, **Teatrul grec** de Octave Navarre, **Panorama filmului negru american** de R. Bord și E. Chanmeton, **Revoluția algeriană prin texte**, documente prezentate de André Mandouze etc.

Eminescu după Eminescu

ACESTA este titlul, puțin cam surprinzător la prima vedere, sub care s-a desfășurat la Paris, între 12 și 14 martie, colocviul de sărbătorire a 125 de ani de la nașterea poetului nostru național. Mărturisesc că atunci când profesorul Alain Guillemlou, conducătorul Institutului de studii române din Sorbona-Paris IV, a formulat astfel tema colocviului pe care l-a inițiat, am avut, ca și alți colegi, o oarecare rezervă față de ceea ce ni se părea a fi un fel de abatere de la eminescologie. Abia acolo am văzut însă ce importanță putea să aibă o astfel de abordare care înseamnă un alt unghi deschis, o altă perspectivă proiectată asupra unei prezențe benefice și covârșitoare într-o cultură. Parafrazarea unei binecunoscute sintagme folosite de Iorga pentru a indica o succesiune simbolică în istorie a avut, în cazul lui Eminescu, un efect de fixare a valorii unei unice moșteniri în țărîmul culturii și creației românești.

Și perspectiva creată a fost cu atât mai fertilă cu cât sărbătorirea lui Eminescu a coincis cu aniversarea a șaiszeci de ani a întemeierii primului Institut de studii române în Franța de către romanistul Mario Roques, urmat la conducere de către alt admirabil prieten al României, Jean Boutière, autorul cunoscutei monografii despre Creangă. La rîndul său, Boutière a fost urmat la catedră de către profesorul Alain Guillemlou, eminescolog de marcă, numărîndu-se printre acei specialiști străini care au dat studii fundamentale despre poetul nostru. Domnia sa a creat în Institutul pe care-l conduce, pe temeiul unei stabile tradiții, un excelent nucleu de studii eminescologice. Așa încît îngemănarea celor două sărbătoriri a avut un caracter într-adevăr simbolic pe care l-au subliniat toate fazele colocviului onorat de prezențe de romaniști proeminenți din Franța, Olanda, Anglia, Italia, R.F. Germania, Suedia etc. Țara noastră a fost reprezentată de o delegație de universitari din București, Iași, Timișoara (profesorii C. Ciopraga, E. Todoran, D. Păcurariu, Gh. Bulgăr, George Munteanu, Pompiliu Marcea, Ion Diaconescu și subsemnata), precum și de numeroși lectori de limbă și literatură română pe lângă universitățile din Franța, Italia, Olanda, Portugalia.

DESCHIDEREA festivă a avut loc miercuri 12 martie, la ora 15, în amfiteatrul Louis Liard și s-a bucurat de prezența președintelui (rectorului) Sorbonei-Paris IV, Alphonse Dupront, care a pronunțat, în română și în franceză, o admirabilă alocuțiune, adevărată prefață filosofică la colocviul Eminescu. Elogiul poetului român ca intrupător al geniului național și ca valoare strălucită a poeziei universale a răsunat cu atât mai emoționant cu cît rectorul, personalitate de primă mărime a culturii franceze, cunosător subtil și prețuitor al literaturii noastre, a fost mulți ani directorul Institutului francez la București între cele două războaie și poartă, ca atare, amintiri scumpe despre România. După cuvîntul rectorului am dat citire mesajului de salut al rectorului Universității din București, prof. dr. George Ciucu, care, mulțumind organizatorilor colocviului Eminescu, sublinia valoarea colaborării acesteia, înscrisă în linia tradițională și mereu ascendentă a relațiilor de prietenie româno-franceză.

Apoi, în numele delegației române, am rostit câteva cuvinte despre semnificația aniversării a 60 de ani de la fundarea Institutului de studii române la Sorbona și despre condițiile obiective și subiective care au condus la acest moment atât de scump nouă. Ambasadorul Republicii Socialiste România la Paris, Constantin Flitan, a vorbit despre noua manifestare de prietenie și colaborare, înscrisă într-un context mult mai larg de politică generală și culturală, în care Franța și România se întîlnesc în țeluri comune de pace, securitate și cunoaștere reciprocă, atât de necesare vieții contemporane.

Incheind, profesorul Guillemlou, în calde cuvinte de întîmpinare, a sintetizat importanța unei astfel de întîlniri atât pentru progresul studiilor eminescologice, cît și pentru acela al românistice în general.

RECEPȚIA dată de președintele Dupront chiar în Sorbona a sfîrșit ziua întâi a colocviului. Iar cu dimineața zilei următoare, s-a deschis seria comunicărilor. Și comunicările și intervențiile, numeroase și vii, au format, oricît au fost de diferite, un corp unitar și dens de informație privitoare la soarta operei eminesciene în cultura românească, la evoluția influenței puternice a poetului asupra întregului proces de creație lirică, de la moartea sa și pînă astăzi. Două direcții principale ni s-au părut a se degaja din totalitatea lucrărilor prezentate. Una — mai bogat ilustrată — puncta de la 1889 și pînă astăzi lungă traiectorie a influențelor exercitate de poezia eminesciană asupra scriitorilor români. Vizibilă încă din primul deceniu după moartea poetului, din puternicul fenomen al epigonatului (comunicarea prof. dr. doc. D. Păcurariu), înfrîurirea a fost urmărită prin unii poeți ardeleni de la St. O. Iosif la Aron Cotruș (comunicarea subsemnatei) și la Lucian Blaga (comunicarea prof. Ion Oană). Chiar Sadoveanu a fost privit ca un așin și un învățcel al marelui liric făcător de mîturi (comunicarea prof. dr. doc. C. Ciopraga).

Nici modernistii, s-a arătat, n-au rămas în afara puternicei atracții, irezistibile. Argehi însuși l-a comentat pe Eminescu la nivelul potrivirii cuvintelor, descoperind modul de creștere a uncelor, incomparabilelor alăturări (prof. dr. Gh. Bulgăr). Iconoclastă prin definiție, avangarda a cruțat imaginea poetului național, arătîndu-l o enormă deferență, încercînd s-o privească însă din alt unghi decît cel tradițional (lector dr. Ion Pop — Cluj-Napoca).

Cu influența asupra poezilor tineri, Eminescu a fost adus pînă în zilele noastre și confruntat cu noi tipuri de sensibilitate care se definesc, totuși, tot prin raportare la el.

Răsunetul contemporan al problemelor de limbă puse ori rezolvate de Eminescu cu pricepere de specialist a fost semnat de conf. dr. Ion Diaconescu.

CEALALTĂ direcție urmărea condițiile formării așa-zisului „mit Eminescu”, adică a unei prezențe de cea mai mare altitudine, a unui superb reper pe cerul culturii românești (lector dr. Mihai Zamfir — Lisabona), cu adaosurile fiecărei etape istorice, ale fiecărei generații care modifica, amplificînd, și imaginea poetului și receptarea operei. Tot în această linie ni s-au părut a se înscrie cîteva comunicări construite pe ideea modernității poetului (prof. dr. Eugen Todoran) ca atare, sau pe constituirea unei imagini a lui Eminescu în cultura română actuală, impusă de opera unui foarte mare critic, în speță de opera lui G. Călinescu (conf. dr. Pompiliu Marcea). Amîndouă comunicările convergeau, ca niște premise necesare, spre o originală viziune asupra eminescianismului contemporan, enunțată de conf. dr. George Munteanu în prelegerea sa. Interesantă și edificatoare a fost remarcă profesorului Guillemlou cu privire la acest curent durabil care este eminescianismul, marcînd permanența unei valori ce intrupează inegalabil toate virtuțile neamului. Domnia sa atrăgea atenția că în cultura franceză un astfel de fenomen legat de vreun nume de poet lipsește. Era încă un fel de a releva indisolubila legătură dintre poetul național și tradiția împămîntenită a profunde sale înfrîuriri.

Colocviul s-a încheiat printr-o frumoasă vorbire a profesorului Mageron, prorectorul Sorbonei, despre valorile înrudite ale limbilor și literaturilor romanice surori — franceză, română și italiană.

S-a constituit astfel, cu prilejul acestui colocviu parizian datorit unei nobile inițiative franceze, o tînără tradiție a studierii fenomenului eminescian răsfrînt în cultura românească, într-un fel care ni se pare extrem de fertil și foarte bine venit pentru evaluările viitoare ale izbinzilor spiritului nostru național.

Zoe Dumitrescu-Bușulenga

Să vă spun un secret

● ÎNTORS la București din R.F.G., într-o scurtă vacanță, Mihai Albu, fostul căpitan al echipei naționale de baschet, mi-a semănat casa și sufletul cu zăpada de Turingia și m-a dus la Sala Floreasca să văd volei — „că și

tu, pe vremuri, ai dat cu mina-n fileu și-ai gîndit rău de-un băiat cu fluier în gură” — și să văd și baschet după pofta inimii lui. M-am dus. Fiindcă juca Rapid cu Dinamo (fete). Viața e plină de posibilități, adică a cîștigat Dinamo. Echipă mai tînără și cu multe rezerve — iar în sport, spre deosebire de literatură, tînerețea, ambiția și pofta de celebritate contează. Trebuia — și nu pentru că sint eu de-acolo — să cîștige Rapidul, dar arbitru Ion Covaci a pus piedică norocului, tușînd în fluier cînd nu fuma și nu era răcit; vedeți ce răi sînt oamenii sănătoși?! În tribună se-nnegrea minut cu minut (dacă se mai poate) marelui Tamango, iubitor de vite cornute, după nășicu și meciul din Spania. „Nea Fănușe, mi-a strigat el cronica meciului de la Istanbul, n-am nici o vină, Costel (în traducere liberă: Cornel Dinu) nu l-a cioplit la timp pe nașparliu (citiți atacantul Gemil din echipa Turciei), nea Tinel mi-a zis că mă-mpușcă dacă ies din șase metri, și s-a-nîmplat singura chestie pentru care nu te-asigură Adasul, mi-a dat gol. Ce era să fac? Am început la ziarul «Munca» un serial, și să fiu gîndac de bucătărie urmărit de-un doctor de la Sanepid dacă nu-i tai calea lui nea Guță Băieșu... că știi, cînd îți taie calea un coșar îți intră norocul în casă cu preșul...” Cu ochii la volei și a doua zi la baschet am vorbit tot timpul de fotbal. Tactică, strategie, tehnică, cum te descurci în față, într-un cuvînt de ce-a renunțat Olimpia Satu-Mare la antrenorul Gh. Staicu, care, oricum, e prietenul nostru, dar mai mult al lor, fiindcă i-a băgat în divizia A. În rest, cum știți, Dinamo scapă în cîștigător, Galațiul scapă în B, Cornel Dinu nu scapă de actorul Nicu Constantin în ultimul spectacol de la Savoy — întrebarea e cînd scăpăm de cupele mondiale și europene, că pe plan local ne descurcăm: se bucură Piteștiul, plînge Rîmnicu Vilcea, se supără Bacăul, se bucură Brăila, pe lângă ea și noi, esențialul e că nu ne supărăm toți deodată.

Am avut o săptămînă încărcată: telefoane, ploi, mizerii, discuții de specialitate, arbitri blătuiți, un nepot, o verișoară, o veste de la Arad, salutări de la F.C. Constanța, pui de ură nervos pe șira spinării unui dușman, jet de trîmbiță, pană de pîn, piesă de teatru în lectură, rol în filmul scris de mine. Necazuri multe, eu sînt puțîn. Singurul meu noroc e că sînt vecin cu Cișmigiu (parcul, nu trăgătorul cu ochiul în cătare). Și-n Cișmigiu funcționează federația de fotbal neoficială ale cărei ședințe pot fi urmărite cu ochiul liber. Redau concluzia ultimei întîlniri: dom'le Neagu, în ajun de Spania, lăsați-i în pace. Că, știți de ce mor fotbalistii? Din prea mult ajutor. Zi-mi și mie doi care nu năvălesc peste ei cu ajutorul?!

Propun ca întîlnirea celor două federații să aibă loc în Cișmigiu, întrucît neoficialii au firi zburdalnice, idei fixe, ambiții multe... și parcă tot e mai bine să fim în aer liber, că nu dă decît ploaia-n noi.

Să vă spun un secret — spaniolii nu-l știu — cucu-și crește pui-n cuib străin. Ei, bine, puii noștri au să crească la Madrid. Voi fi lîngă ei.

Fănuș Neagu

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director GEORGE IVASCU

